ENCHIRIDION

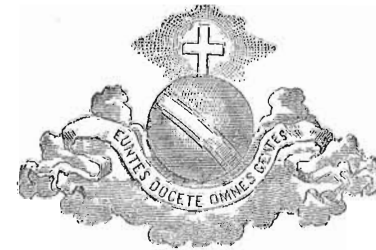
AD SACRARUM DISCIPLINARUM CULTORES

ACCOMMODATUM

OPERA ET STUDIO

ZEPHYRINI ZITELLI-NATALI

S. TH. ATQUE U. I. D.

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA POLYGLOTTA

S. C. DE PROPAGANDA FIDE

MDCCCLXXVII.

1877

Auctores aliqui quorum versiones editionesque quas curarunt in sequenti schemate recensentur, cum sint e protestantium coetu, monemus, ne quis, nisi sibi data venia legere eas audeat. Si qua vero laus illis tribuitur, ea unice respicit eorum laborem ac industriam in parte materiali, non vero doctrinam quam sequuntur, relate ad quam singula adnotare omisimus, cum hoc opus eruditis ecclesiasticis et praesertim illis qui studiis biblicis vacant inserviat, qui ea colligere aliunde facile possunt.

EDITIONES AC VERSIONES PRAECIPUAE

SACRARUM LITERARUM

EDITIONES PRAECIPUAE TEXTUS ORIGINALIS VETERIS TESTAMENTI

Editio	Locus	Tempus	Notanda
I. **Iosuae Salomonis** cura Abrahami ben Chajim.	Soncini	1488	Partim ex codicibus, partim ex partialibus Veteris Testamenti editionibus antea factis. Omnium prima.
II. **Complutensis** cura Cardinalis Fr. Ximenes.	Compluti (Alcalà)	1514 - 1517	Ex Mss., adeoque propriam recensionem a praecedenti diversam constituit (in Polyglottis).
III. **Biblia Rabbinica Danielis Bomberg:**			Sequitur recensionem Iosuae Salomonis. Hae editiones textum hebraicum, Masoram, Targumim et commentaria Rabbinorum continent. Editio cura J. ben Chajim inter Masorethicas princeps est. Robertus Stephanus Parisiis a 1539-44. I[am], anno 1544-46 II[am] Bombergi editionem secutus est.
(1) Editio cura Felicis Pratensis.	Venetiis	1518	
(2) cura R. Iacobi ben Chajim.	»	1525	
(3) cura Cornelii Adelkindi Levitae.	»	1549	
IV. **Antuerpiensis** seu Regia impensis Philippi II et cura Ariae Montani.	Antuerpiae	1569 - 72	Sequitur modo Complutensem, modo Bombergensem editionem. Haec dicitur Plantiniana a Plantino Typographo (in Polyglottis).
V. **Biblia hebraica Rabbinica Io. Buxtorfii.**	Basileae	1618 - 19	Recenset rursus textum secundum Masoram, addit Targumim, commentaria Rabbinorum, variantes, tractatum de accentibus.
VI. **Iosephi Athiae** cum praefatione Io. Leusden.	Amstelodami	1661 et emendatius 1667.	Editio an. 1661 prima est, in qua singuli versus numeris sunt distincti. Alteri an. 1667 additae sunt notae hebraicae et lemmata latina a Leusden.
VII. **Everardi van der Hooght.**	Amstelodami	1705	Editio haec basis est criticorum, nominatim Beniamini Kennicott et Io. Ber. De Rossi: estque nova recensio editionis Iosephi Athiae an. 1667. Iusta hanc vel praecedentem an. 1667 fere omnes posteriores factae sunt.
VIII. **Stereotypa Aug. Hahn.**	Lipsiae	1832 (4. ed. 1859)	Hae omnibus praestant inter recentiores editiones.
IX. **Stereotypa C. God. Guliel. Theile.**	Lipsiae	1849 (3. ed. 1867)	

NOTA. Variantes lectiones collegit Benjamin. Kennicott Oxonii 1776-80 et I. B. De Rossi Parmae 1784-88 ac 1798.

EDITIONES PRAECIPUAE TEXTUS GRAECI NOVI TESTAMENTI

Editio	Locus	Tempus	Notanda
I. **Complutensis** cura Card. Fr. Ximenes.	Compluti	1514 - 17	Valde accurata (In Polyglottis).
II. **Erasmi.**	Basileae	1516	Plures editiones hanc consecutae sunt.
III. **Aldina** ita ab Aldo Manutio dicta.	Venetiis	1518	Fere iuxta primam Erasmi editionem. Solius textus graeci omnium est prima.
IV. *a)* **Roberti Stephani.**	Parisiis	1546	Ex editione Erasmi et Complutensi.
b) » »	»	1549	
c) » »	»	1550	Princeps editio Regia dicta cum variantibus in margine.
V. **Elzeviriana** ita dicta ab Elzeviris bibliopolis.	Lugduni Batavor.	1624 - 33 - 41	Fere iuxta recensionem Theodori Bezae Genevae editam 1565. Editio Elzeviriana, quae textus receptus audit, typis impressa an. 1633.
	Antuerpiae	1635. et pluries deinceps.	

Editio	Locus	Tempus	Notanda
VI. **Brian Walton.**	Londini	1657	Nova recensio 3ae. editionis Roberti Stephani cum pluribus variantibus (in Polyglottis).
VII. **Iohan. Mill.**	Oxonii	1707	Recensio 3ae. editionis Roberti Stephani, additis locis parallelis, variantibus et versionibus: opus perfectum post laborem triginta annorum.
VIII. **Iohan. Alb. Bengel.**	Tubingae	1734	Nova recensio ex collatione lectionum in usu penes Patres Ecclesiae, unde textus nulli praecedenti editioni respondet; sed plane est singularis.
IX. **Io. Iacob. Wetstein.**	Amstelodami	1751 - 52	Basis est textus receptus ex Elzeviriana additis variantibus lectionibus ex Mss., editionibus, versionibus ac Patrum scriptis undequaque congestis. Addit adnotationes indigeste confectas in quibus non parum Socinianis favet.
X. **Io. Iacob. Griesbach.**	Halae	1774 - 77	Recensio editionis Elzevirianae, additis signis pro variantibus undequaque collectis.
» » »	ib	1796 - 1806	Haec praecedenti praestat: volumen primum continens quatuor Evangelia magis perfecit David Schulz Berolini 1827.
XI. **Mart. Aug. Scholz.**	Lipsiae	1830, 36	Principia critica quibus nititur tum a catholicis tum a protestantibus reprehensa sunt.
XII. **Carol. Lachmann.**	Berolini	1842 - 50	Recensio iuxta lectiones in usu penes Patres saeculi III. et IV.
XIII. **Const. Tischendorf.**	Lipsiae	1841 et deinceps	Praeferendum opus cui titulus: « Novum Testamentum Graece ex Sinaitico codice, Vaticana itemque Elzeviriana lectione notata » Lipsiae 1865. Hoc opus examinavit Iosephus Cozza monachus Basilianus et non pauca reprehendit.

Graecus Codex Vaticanus editus est Romae a Carolo Vercellone Barnabita et Iosepho Cozza Monacho Basil. - In lucem prodierunt Vol. I, II, III, IV Vet. Test., et Vol. V complectens Novum Test. Postremum Volumen notas criticas et apparatum exhibens, sub prelo est.

VERSIONES PRAECIPUAE SS. SCRIPTURARUM

VERSIONES VET. TESTAMENTI TANTUM

I.) **Alexandrina** a 72 Iudaeis, ut fertur, confecta, unde οἱ ό vel LXX dicitur.

Magnae auctoritatis penes Iudaeos Hellenistas et imprimis penes SS. Patres.

In Aegypto III saeculo ante Christum sub Ptolemaeo Philadelpho (284-247) Pentateuchus, deinceps ab aliis ceteri libri, ut quidam credunt.

Vetus Testamentum secundum LXX ex auctoritate Sixti V editum Romae 1587 (est secundum codicem Vaticanum).-Vet. Test. LXX interpretum ex antiquissimo codice Alexandrino a I. Ern. Grabe Oxonii 1707-20.-Vet. Test. graece cum variantibus lectionibus ed. Robertus Holmes et Iacobus Parsons Oxonii 1798-1827 5. V. fol.

Versiones Aquilae, Theodotionis, Symmachi (saeculi II post Christum) quinta, sexta, septima (saec. III post Christum anteriores); Origenianae recensionis, excepta versione Theodotionis pro partibus Libri Danielis, quam Ecclesia adoptavit loco versionis LXX eiusdem libri, fere omnes perierunt. Fragmenta harum versionum collegit B. de Montfaucon in opere: Hexaplorum quae supersunt etc. Parisiis 1714 et iter. Bahrdt Lipsiae 1796. Versionem LXX libri Danielis collegit Simon de Magistris in opere: Daniel sec. LXX ex Tetraplis Origenis nunc primum editus e codice Chisiano, Romae 1772 et iter. A. Hahn, Lipsiae 1845.

II.) **Paraphrases Chaldaicae.**		
Targum seu **Paraphrasis** *a*) **Onkelosi** qui iuxta Talmud fuit proselytus Iudaeorum et Gamalielis discipulus saec. I. post Christum. In Pentateuchum tantum.	Laudatur linguae chaldaicae puritas et magni fit.	in Polyglottis reperitur.
b) **Ionathanis** ben Uziel qui iuxta Talmud discipulus Hillelis. Alii ante Christum, alii post Christum et Onkelosum ponunt. In prophetas priores (i. e. Iosu. Iudic. Samuel. et Reg.) et posteriores (Is. Ier. Ezech. et proph. minores).	Est versio libera et ex diversitate a variis auctoribus profecta existimatur.	l. c.
c) **Pseudo-Ionathanis.** Alii ante 6. alii post 7. saeculum aerae vulgaris ponunt. In Pentateuchum.	Plena commentis rabbinicis et mediocris auctoritatis.	in Polyglottis Londinensibus.
d) **Ignotorum auctorum:** nimirum 1) Targum Hierosolymitanum in Pentateuchum. 2) in Psalmos, Iob et Proverbia. 3) in lib. Ruth. Esther. Thren. Eccle. Cantic. Cant. 4) bis in Esther. 5) in II. Paralipom.	Mancum et valde exiguae auctoritatis. Omnes non ante saec. IV post Christum, parvae vel nullius auctoritatis.	Paraphrases 1-4. in Poliglottis, exceptis Complutensibus, 5. separatim edita a David Wilkens Amstelodami 1715.
III.) **Samaritana** ignoti auctoris saeculo I. post Christum in Pentateuchum tantum, ex textu Samaritano.		In Polyglottis Londinensibus et Parisiensibus.
IV.) **Arabicae.**		
1) R. Saadiae Gaon saec. X qui natus in Aegypto munus magisterii exercuit Babylone.	Versio libera pro critica textus parum utilis.	Pentateuchus editus est in Polyglottis Parisiensibus et Londinen. Isaias separatim a G. Paulusio Ienae 1790.
2) Pentateuchi quae Arabs Erpenii dicitur quia ab eo inventa. Estque saec. XIII p. Christum a Iudaeo Africae confecta.	Est secundum textum Masorethicum.	Separatim edita Lugduni Batav. ex typogr. Erpeniana 1622.
3) libri Iosuae, 3 Reg. 12 usque ad 4 Reg. 12. 16, 2 Esdrae 1-9. 27. Saec. XI ignoti autoris.	Valde fidelis.	In Polyglottis.
4) Psalterii R. Iaphet ben Heli saec. X.	Forte collatae sunt versio LXX et Phscito.	ed. Barges Parisiis 1861.

VERSIONES UTRIUSQUE TESTAMENTI

1.) **Itala vetus** quoad Vetus Testamentum ex LXX: verborum tenacior cum perspicuitate sententiae (Aug. de doctr. chr. 2. 15) primis fidei temporibus confecta. Utrum in Italia an in Africa, utrum una an ex pluribus una facta sit disputatur.	Bibliorum ss. Lat. versiones antiquas, seu Italam veterem ed. Petrus Sabatier Remis 1743. Editio auctior 1749-51.
N. Test. ex antiquis graecis codicibus, V. Test., exceptis deuterocanonicis, collata versione communi LXX, vel textu hexaplari Origenis, recensuit et correxit Hieronymus. Ex recensione V. T. superest liber Iob et Psalterium tum Romanum ex communi versione LXX, tum Gallicanum ex textu hexaplari LXX correctum. Plura fragmenta Italae veteris sunt in Missali Romano et in Breviario.	His accedunt alia fragmenta inventa a F. Münter, Copenaghen 1819: a Fr. Mone in libris Palimpsestis, Carlsruhe 1855: ab E. Ranke, ab A. Mai in Spicilegio, a P. Carol. Vercellone etc.
II.) **Vulgata** quoad V. T. ex textu hebraico et Chaldaico (comprehensis II. Tobiae et Iudith), caetera (i. e. 5 lib. Deuter. V. T. et totum N. T.) ex recensione et correctione tantum Italae veteris a Hieronymo confecta circa an. 385-405 partim in Oriente partim Romae. Versio Psalterii ex hebraico numquam in usum recepta est.	Edita est a Sixto V. an. 1590, perfectius a Clemente VIII. ex Typographaeo Vaticano an. 1592, rursus anno 1593, denique an. 1598 cum Correctoriis biblicis; iuxta quas Clementis editiones caeterae omnes conformandae sunt.
Concilium Tridentinum veterem et vulgatam editionem authenticam declaravit sess. 4. decret. de edit. et usu ss. librorum, simulque statuit ut quam emendatissime imprimeretur.	Varias lectiones Vulgatae latinae bibliorum editionis edidit Carolus Vercellone Romae 1860-62 sed opus non absolvit. Editiones recentissimae factae sunt a V. Loch Ratisbonae 1849 et 1863 a I. Marietti 1851, a C. Vercellone 1861. Inter antiquiores laudatur editio Lugdun. in 4. 1680.

III.) **Phscito** seu simplex Syriaca, iuxta Iacobum Edess. auctorem saec. VII, a discipulis Taddaei Apostoli, ut aiunt, Edessae confecta ex textu originali utriusque Testamenti. Diu ante saec. IV certissime in usu erat eamdemque auctoritatem habuit ac Alexandrina penes graecos et Vulgata penes latinos. Est valde fidelis et accurata.

IV.) **Syriaca Philoxeniana** ita dicta a Philoxeno Monophysita Episcopo Hierapolitano, cuius mandato Polycarpus Chorepiscopus initio saec. VI. N. Test. ex textu graeco, et ex V. T. Psalterium ex versione Alexandrina vertit. Hanc versionem recensuit an. 616 Thomas Heracleensis Monachus Alexandriae. Versio Polycarpi ut plurimum in mss. latet: sub nomine Phyloxenianae versionis recensio Thomae Heracleensis venit. Est valde accurata et pro critica textus N.T. magni est usus.

V.) **Aegyptiacae.**

a) **Coptica** seu **Memphytica** (Aegypti infer.) ignoti auctoris initiis saec. III: quoad Vet. Test. ex versione Alexandrina, excepto Daniele qui partim ex Theodotione, quoad N. Test. ex textu ipso fluxit. Multae auctoritatis est.

b) **Sahidica** seu **Thebaea** (Aegypt. super.) post medium saec. III cuius tantum parva fragmenta edita sunt. Est ignoti autoris et confecta ut praecedens.

VI.) **Aethiopica** saec. IV a Frumentio Apostolo Aethiopum effecta et adhuc in usu est penes Abyssinios. Confecta ut Coptica.

VII.) **Armena** a Ioanne Echelensi et Iosepho Balnensi discipulis s. Mesrob, qui litteras Armenas invenit saec. quinto. V. T. ex LXX fluxit, N. T. modo sequitur Phscito modo Vulgatam. In locis obscuris sensum potius quam verbalem versionem reddit.

VIII.) **Persica** quoad Vet. Test. in Pentateuchum a Iacobo Iudaeo filio Iosephi ex Tawos vel Thus oriundi saeculo IX vel X: quoad Nov. Test. in Evangelia ab ignoto autore post saeculum VI. Versio Pentateuchi adhaeret mordicus textui masorethico, illa Evangeliorum in pluribus locis mendosa est.

IX.) **Gothica** ab Ulphila ariano Gothorum Episcopo qui an. 338 vita functus est. Quoad Vet. Test. supersunt solum fragmenta ex libris Esdrae, quae A. Maius Mediolani invenit, quoad N. Test. fragmenta quatuor Evangeliorum et Epistolarum Pauli.

In Polyglottis edita est et etiam separatim a Greenfield Londini 1828.

Edidit Iosephus White Oxonii 1778-1803 sed deest Apocalypsis.

N. B. Fragmenta Syriacae versionis diversae a praecedentibus invenit et edidit Cureton hoc titulo: Remains of a very ancient recension of the four Gospels in Syriac hitherto unknown in Europe: London 1858. Liberior est versione Phscito et antiquior Philoxeniana.

N. Test. ed. Dav. Wilkins Oxonii 1716. Pentateuchum id. Londini 1731 et de Legarde Lipsiae 1867. Psalterium Romae 1744-49. Prophetas ed. Tattam Oxonii 1852. Acta et omnes epistolas ed. Boetticher Halae 1851-52.

Ed. Th. Pell Platt Cambridge 1826-30 ac maximam partem V. Test. Dillmann Lipsiae 1853-61 (in Polyglottis Londinensibus N.T. Psalterium et Cantica Canticorum).

Ed. Amstelodami 1666 et curante I. Zohrab a Mechitaristis Venetiis 1805.

In Polyglottis Londinensibus.

Ulphilas Vet. et Nov. Testamenti versionis gothicae fragmenta a Gabelentz et Loebe Altenberg 1836: die heil. Schriften A. u. N. T. in gothischer Sprache mit lat. u. griech. Versionen, a Massmann Stuttgart 1857, a Stamm Paderborn 1858.

BIBLIA POLYGLOTTA

1) **Complutensia** cura Card. Fr. De Ximenes Compluti (Alcalà) 6 Vol. 1514–17.

2) **Antuerpiensia** seu regia impensis Philippi II. cura Ariae Montani Antuerpiae 8 Vol. fol. 1569–72 ex tipograph. Plantiniana.

3) **Parisiensia** cura Mich. Le Iay 1628-45 10 Vol. fol. Sed menda plura irrepserunt.

4) **Londinensia** seu **Waltoniana** cura Brian Walton Londini 8 Vol. fol. 1653-57 praestantiora antecedentibus.

Continent quoad Vet. Test. textum hebraicum, LXX, Vulgatam, Targum Onkelosi, Nov. Testamentum graece et Vulgatam.

Textum heb. ex recensione Complut. et Bomberg., Targum Onkel. cum pluribus aliis paraphrasibus, LXX, Vulgat.; quoad Nov. Test. graece, Vulg. et Syriac. Additus est praeterea textus hebraicus cum versione Pagnini et Apparatus sacer.

Quoad V. T. continent insuper versionem Syriacam et Arabicam fere omnium librorum, versionem Samaritanam Pentateuchi: quoad N. T. additur versio Arabica.

Addunt praecedentibus versionem Persicam Pentateuchi et Aethiopicam Psalterii et Cantici Cantic. quoad Vet. Test; Persicam Evangeliorum, et Aethiopicam quoad Nov. Test. In fine est Lexicon Heptaglotton Edmundi Castelli.

CHRONOTAXIS

ROMANORUM PONTIFICUM

PER ANNOS DIGESTA

QUIBUS PONTIFICATUM INIERE

SAECULO I.

S. Petrus.	42
S. Linus.	67
S. Cletus (*a*)	77
S. Clemens.	79
S. Anencletus al. Anacletus.	98

SAECULO II.

S. Evaristus.	101
S. Alexander.	109
S. Sixtus I.	117
S. Telesphorus.	127
S. Hyginus.	138
S. Pius I.	142
S. Anicetus (*b*).	157
S. Soter.	169
S. Eleutherius.	177
S. Victor I.	192

SAECULO III.

S. Zephyrinus.	202
S. Callistus I.	218
S. Urbanus I.	223
S. Pontianus.	232
S. Antheros.	237
S. Fabianus.	238
S. Cornelius. *Novatianus antip.*	251
S. Lucius I.	253
S. Stephanus I.	254
S. Sixtus II.	257
S. Dionysius.	259
S. Felix I.	272
S. Euthychianus.	276
S. Caius.	284
S. Marcellinus (*c*).	295

(*a*) Locupletiora christianae antiquitatis testimonia persuadent, Anacleto decessorem fuisse Linum, successorem Clementem, itemque nullum extitisse Cletum Pontificem ab Anacleto diversum.

(*b*) Quamvis acta Polycarpi poscant ut Aniceti Pontificatus Ecclesiae fastis paulo maturius, quam in Eusebiana historia consignetur (Cf. Barth. Borghesi in An. Archaeol. I. XXIV), haud profecto satis est causae, cur in ordine successionis contra Hegesippi testimonium Anicetus Pio Pontifici praeponatur.

(*c*) Ex monumentis Marcellino Pontifici coaevis et supparibus vehementia indicia elici possunt, quare suspicemur, Marcellinum atque Marcellum non duos fuisse Pontifices, sed unum eumdemque aliter atque aliter appellatum, eamque Marcelli Pontificis accessionem in sequioris aevi codicibus factam esse, sive etiam in vetustioribus, quos tamen recentior manus

SAECULO IV.

S. Marcellus I.	304
S. Eusebius.	309
S. Melchiades.	311
S. Silvester I.	314
S. Marcus.	336
S. Iulius I.	336
S. Liberius (*a*). *Felix qui dictus est II*	352
S. Damasus I. *Ursicinus ant.*	366
S. Siricius.	384
S. Anastasius I.	398

SAECULO V.

S. Innocentius I.	402
S. Zosimus.	417
S. Bonifacius I. *Eulalius ant.*	418
S. Caelestinus I.	423
S. Sixtus III.	432
S. Leo I.	440
S. Hilarus	461
S. Simplicius.	467
S. Felix II.	483
S. Gelasius I.	492
S. Anastasius II.	496
S. Symmachus. *Laurentius.*	498

SAECULO VI.

S. Hormisda.	514
S. Ioannes I.	523
Felix III.	526
Bonifacius II. *Dioscorus.*	530
Ioannes II.	532
Agapetus.	535
Silverius. *Vigilius antipapa usque ad an. 540.*	536
Vigilius.	540
Pelagius I.	555
Ioannes III.	560
Benedictus I.	574
Pelagius II.	578
S. Gregorius I.	590

immutarit. Sane inter antiquiora monumenta unus fortasse extat catalogus liberianus qui Marcellinum et Marcellum enumerat. Idem tamen ab recentiori manu foedum in modum vexatus apparet. Coeterum catalogo illo antiquior Eusebius Caesareensis, quem ab eruditione ac diligentia omnes laudant, nullum in Romana successione Marcellum recenset post Marcellinum, nullum Optatus, nullum Hieronymus, nullum Prosper, nullum in duodecim saltem exemplaribus epistolae *ad Generosum* Augustinus, qui tamen omnes dedita opera, romanam successionem litteris consignarunt. Verum quidem est, Marcelli nomen Damasiano Carmine honoratum in Ecclesiae fastis reperiri, sed utrum ibi metri causa nec ne, Marcellus pro Marcellino dictus fuerit, dubitari merito potest. Hieronymus certe qui Damaso ab epistolis fuit, quique profecto metricum illud ellogium compertum habuit, non idcirco Marcelli nomen adiecit Eusebiano pontificum catalogo, quem latine vertit, emendavit, auxit. Rumor vero de lapso Marcellino octoginta fere post annos a pontificatu ipsius prodiit, levissimae fidei monumentis consignatus est, idemque contrario gravissimorum patrum testimonio refutatur.

(*a*) Opinione de Liberii lapsu ad suos fontes revocata, demonstratur, Liberium neque secundam neque tertiam formulam sirmiensem subscriptione sua confirmasse. Effusae vero a veteribus in Liberium laudes, liberiani exilii ac reditus narrationes, ac ipsa Liberii gesta post reditum, commonstrant vel nullam ab eo formulam fuisse probatam, vel nullam certe, quae catholicae professioni repugnaret.

SAECULO VII.

Sabinianus. 604
Bonifacius III. 607
Bonifacius IV. 608
Deusdedit. 615
Bonifacius V. 619
Honorius I. (*a*). 625
Severinus. 640
Ioannes IV. 640
Theodorus I. 642
S. Martinus I. 649
Eugenius I. 654
Vitalianus 657
Adeodatus 672
Donus I. 676
S. Agatho 678
S. Leo II. 682
Benedictus II. 684
Ioannes V. 685
Conon 686
S. Sergius I. *Petrus et Theodorus.* 687

SAECULO VIII.

S. Ioannes VI. 701
Ioannes VII. 705
Sisinnius 708
Constantinus 708
S. Gregorius II. 715
S. Gregorius III. 731
S. Zacharias 741
Stephanus II. *Obiit nondum consecratus, et ideo a serie Pontificum quidam eum excludunt* 752
Stephanus II al. III. 752
S. Paulus I. *Theophylactus.* 757
Stephanus III. al. IV. *Eiectis pseudopontif. Constantino et Philippo.* 768
Adrianus I. 772
S. Leo III. 795

SAECULO IX.

Stephanus IV al. V. 816
S. Paschalis I. 817
Eugenius II. *Zinzinus.* 824
Gregorius IV. 827
Sergius II. 844
S. Leo IV. 847
Benedictus III. *Anastasius.* 855
S. Nicolaus I. (*b*). 858
Adrianus II. 867

(*a*) Si testium factorumque Sexta Synodo vetustiorum ratio habeatur, Honorius Pontifex ab omni haereseos labe immunis evincitur. Hinc Episcopi, quoad maximam partem Orientales qui Honorium in illa Synodo damnarunt, licet in re dogmatica post Leonis II literas summam reverentiam mereantur, deseri tamen debent in re historica, quae ad Honorii personam pertinet. — Caeterum S. Leo permisit quidem, sextam Synodum confirmans, damnationem ipsius, sed eam tolerabili quodam sensu temperavit, qui veritati non repugnaret, atque Honorium damnatum censuit ab orientalibus eo quod flammam haeretici dogmatis non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit » Hac de re cf. cl. P. Dominicum Palmieri S. I. in Coll. Rom. Th. Dog. Prof. in egregio suo Tractatu de Romano Pontifice nuperrime typis edito.

(*b*) Summam iudicii levitatem ad gravissimam disceptationem afferunt, qui ut impugnent dogma de infallibilitate R. Pontificis, ex responsione Nicolai I. ad Consulta Bulgarorum c. 104 deducunt, ipsum definivisse valere Baptismum collatum sola invocatione nominis Christi. Hanc quaestionem sapienter solutam videsis in cit. op. cl. P. Dominici Palmieri S. I.

Ioannes VIII. 872
Marinus I. al. Martinus II. 882
Adrianus III. 884
Stephanus V al. VI. 885
Formosus. *Sergius.* 891
Bonifacius VI. 896
Stephanus VI al. VII. 896
Romanus. 897
Theodorus II. 897
Ioannes IX. 898
Benedictus IV. 900

SAECULO X.

Leo V. 903
Christophorus. 903
Sergius III. 904
Anastasius III. 911
Lando. 913
Ioannes X. 914
Leo VI. 926
Stephanus VII al. VIII. 929
Ioannes XI. 931
Leo VII. 936
Stephanus VIII al. IX. 939
Marinus II. al. Martinus III. 942
Agapetus II. 946
Ioannes XII *Leo dictus VIII.* 956
Benedictus V. 964
Ioannes XIII. 965
Benedictus VI. 972
Donus II *Bonifacius dictus VII.* 974
Benedictus VII. 975
Ioannes XIV. 984
Ioannes XV al. XVI. 985
Gregorius V *Ioannes dictus modo XVII, modo XVI.* 996
Silvester II. 999

SAECULO XI.

Ioannes XVI al. XVII. 1003
Ioannes XVII al. XVIII. 1003
Sergius IV. 1009
Benedictus VIII. *Gregorius.* 1012
Ioannes XVIII al. XIX vel XX. 1024
Benedictus IX qui abdic. Silvester III. 1033
Gregorius VI. abdic. 1044
Clemens II. 1046
Damasus II. 1048
S. Leo IX. 1049
Victor II. 1055
Stephanus IX al. X. 1057
Nicolaus II. *Mincius dictus Benedictus X.* 1059
S. Alexander II. *Cadalous dictus Honorius II.* 1061
S. Gregorius VII. *Guibertus dictus Clemens III.* 1073
Victor III. 1087
Urbanus II. 1088
Paschalis II. *Albertus, Theodoricus et Maginulphus.* 1099

SAECULO XII.

Gelasius II. *Burdinus dictus Gregorius VIII.* 1118
Callistus II. 1119
Honorius II. 1124
Innocentius II. *Petrus Leonis dictus Anacletus II. Victor IV.* 1130
Caelestinus II. 1143
Lucius II. 1144
Eugenius III. 1145
Anastasius IV. 1153

Adrianus IV. 1154
Alexander III. *Victor IV al. V. Paschalis III. Callistus III. Innocentius III.* 1159
Lucius III. 1181
Urbanus III. 1185
Gregorius VIII. 1187
Clemens III. 1187
Caelestinus III. 1191
Innocentius III. 1198

SAECULO XIII.

Honorius III. 1216
Gregorius IX. 1227
Caelestinus IV. 1241
Innocentius IV. 1243
Alexander IV. 1254
Urbanus IV. 1261
Clemens IV. 1265
B. Gregorius X. 1271
Innocentius V. 1276
Adrianus V. 1276
Ioannes XIX. al. XX. vel XXI. 1276
Nicolaus III. 1277
S. Martinus IV. 1281
Honorius IV. 1285
Nicolaus IV. 1288
S. Caelestinus V. *abdic.* 1294
Bonifacius VIII. 1294

SAECULO XIV.

B. Benedictus X. dictus XI. 1303
Clemens V. (*a*) 1305
Ioannes XX. al. XXI. vel XXII. *Nicolaus V.* 1316
Benedictus XI dictus XII. 1334
Clemens VI. 1342
Innocentius VI. 1352
Urbanus V. 1362
Gregorius XI. (*b*). 1370
Urbanus VI. *Clemens VII.* 1378
Bonifacius IX. *Benedictus XIII.* 1389

SAECULO XV.

Innocentius VII. 1404
Gregorius XII. *Alexander V. Ioannes al. XXII. al. XXIII. aut XXIV.* 1406
Martinus V. *Clemens VIII. Benedictus XIV.* 1407
Eugenius IV. *Felix V.* 1431
Nicolaus V. 1447
Callistus III. 1455
Pius II. 1458
Paulus II. 1464
Sixtus IV 1471
Innocentius VIII. 1484
Alexander VI. 1492

SAECULO XVI.

Pius III. 1503
Iulius II. 1503
Leo X. 1515
Adrianus VI. 1522
Clemens VII. 1523
Paulus III. 1534
Iulius III. 1550
Marcellus II. 1555
Paulus IV. 1555
Pius IV. 1559
S. Pius V. 1566
Gregorius XIII. 1572
Sixtus V. 1585
Urbanus VII. 1590
Gregorius XIV. 1590

(*a*) Sedet Avenione
(*b*) Redit Romam an. 1377.

Innocentius IX. 1591
Clemens VIII. 1592

SAECULO XVII

Leo XI. 1605
Paulus V. 1605
Gregorius XV. 1621
Urbanus VIII. 1623
Innocentius X. 1644
Alexander VII. 1655
Clemens IX. 1667
Clemens X. 1670
Innocentius XI. 1676
Alexander VIII. 1689
Innocentius XII. 1694
Clemens XI. 1700

SAECULO XVIII.

Innocentius XIII. 1721
Benedictus XIII. 1724
Clemens XII. 1730
Benedictus XIV. 1740
Clemens XIII. 1758
Clemens XIV. 1769
Pius VI. 1775
Pius VII. 1800

SAECULO XIX.

Leo XII. 1823
Pius VIII. 1829
Gregorius XVI. 1831
Pius IX. 1846

CONSPECTUS CONCILIORUM GENERALIUM

	Conciliorum nomina.	Anni.	Nomina Pontificum.	Nomina Imperatorum	ACTA PRAECIPUA CONCILIORUM
I.	Nicaenum I.	325	Silvester.	Constantinus M.	Ecclesiae fides de Christo Deo contra Arium vindicata: Iura Patriarchica firmata: Sublatum de die pascali dissidium.
II.	Constantinopolitanum I.	381	Damasus.	Theodosius senior.	Sancti Spiritus cum Patre et Filio consubstantialitas contra Macedonium propugnata.
III.	Ephesinum.	431	Caelestinus.	Theodosius iunior.	Mariae Deiparae dignitas asserta contra Nestorium.
IV.	Chalcedonense.	451	Leo M.	Marcianus.	Dux Monophysitarum Eutyches cum sua haeresi proscriptus.
V.	Constantinopolitanum II.	553	Vigilius.	Iustinianus.	Theodorus Mopsuestenus eiusque scripta damnata cum Theodoreti et Ibae scriptis Nestorio faventibus.
VI.	Constantinopolitanum III.	680-81	Agatho (vocat) Leo II. (confirm.).	Constantinus Poganatus.	Professio geminae in Christo operationis opposita Monotheletis.
VII.	Nicaenum II.	787	Hadrianus I.	Irene et Constantinus.	Honor sacris imaginibus redditus, damnatis Iconoclastis.
VIII.	Constantinopolitanum IV.	869-70	Hadrianus II.	Basilius Macedo.	Segregatus ab Ecclesia Photius, qui sedem Constantinopolitanam invaserat.
IX.	Lateranense I.	1123	Callistus II.	Henricus V.	Controversia de *investituris* inter utramque potestatem composita.
X.	Lateranense II.	1139	Innocentius II.	Balduinus II, Lotarius II.	Pseudopontificum acta rescissa: Arnaldus Brixiensis damnatus: Disciplinae castitati prospectum.
XI.	Lateranense III.	1179	Alexander III.	Fridericus I.	Pontificis designandi ratio praescripta: Dissidium ecclesiarum sublatum: Cathari damnati.
XII.	Lateranense IV.	1215	Innocentius III.	Eridericus II.	Amalricus, Ioachimus, Albigenses, Valdenses damnati: Decreta in Palaestinam expeditio.
XIII.	Lugdunense I.	1245	Innocentius IV.	Idem.	Sententia in Fridericum augustum dicta: Forma iudiciis ecclesiast. praestituta: Suppetiae orienti christiano destinatae.
XIV.	Lugdunense II.	1274	Gregorius X.	Rodulph., Mich. Palaeol.	Subsidia Palaestinae assignata: Graeci in communionem recepti.
XV.	Viennense	1311	Clemens V.	Henricus VII.	Ordo templariorum abolitus: Dulciniani damnati: Decretum in Turcas bellum.
XVI.	Florentinum.	1438-45	Eugenius IV.	Albertus, Ioh. Palaeolog.	Pax Graecorum cum Latinis restituta: Armeni et Iacobitae in Ecclesiam recepti.

Conciliorum nomina.	Anni.	Nomina Pontificum.	Nomina Imperatorum.	ACTA PRAECIPUA CONCILIORUM
XVII. Lateranense V.	1512-17	Iulius II. Leo X.	Maximilianus.	Acta Conventus pisani pro infectis habita: Improbati errores de anima: Potestatum concordiae consultum.
XVIII. Tridentinum.	1545-63	Paulus III. voc. Pius IV. (dimittit).	Carolus V. Ferdinand.	Novatorum commentis prisca fides opposita de Scripturis, de pecc. orig., de iustif., de Sacramentis, de Sacrificio, de indulgentiis, de purgat., de cultu Sanctorum, reliquiarum, imaginum: Latae leges disciplinae ac moribus reformandis.
XIX. Vaticanum.	1870	Pius IX.	....	Doctrina definita de mundi creatione, de fide et ratione, de primatu atque infallibili magisterio Romani Pontificis.

SYNODI EXTRA ORDINEM NOTANDAE

Sardicens. (append. ad Nic.	347	Iulius I.	Constans, Constantius	Nicaena professio confirmata: Athanasius absolutus: Appellationib. ad Pontif. Max. forma praestituta.
Constantiens. (confir. part.).	1414-18	Martinus V. (confirmat).	Sigismundus.	Vicleffi et Hussii errores damnati: Martinus Pontifex renunciatus: Schisma sublatum.
Basileens. (sola convocatione generalis).	1431-43	Martin. V. (vocat) Eugenius IV. (dimittit).	Idem.	Concordia Graecorum, damnatio haereseon, restitutio disciplinae, pax inter Principes, haec omnia, quae fuerant Synodo commissa, schismatico Patrum spiritu in discrimen data.

GENTES CHRISTO ADIUNCTAE

Dabo tibi gentes haereditatem tuam: Ps. II. 8.

SAECULO I.

Arabia, Parthia, India.
Abgarus Rex Edessae.
Britannia, Galliae, Hispania.
Persia, Mesopotamia, Aethyopia.
Syria, Antiochia.
Plures in Iudaea, Samaria.
Philippi, Ephesus.
Galatia, Illyrium.
Pontus, Cappadocia, Bithynia.
Graecia, Aegyptus.
Roma, Italia.

SAECULO II.

Lucius Rex Britann.
Galliae, Germania.
Hispania, Provincia Narbon.
Donaldus Rex Scot.
Rhaetia.
Indi.
Allobroges-Celtic.

SAECULO III.

Thebais.
Burgundia.
Arabia.
Parisii per S. Dionysium.
Scandia, aut regio Gothorum.
Galliae.
Armenia.

SAECULO IV.

Galliae, Longobardia.
Magna Rom. Imperii pars.
Armenia Maior.
Constantinus Imperator Rom.
Iberia.
Scythia.
Persia, Phoenicia.
Abissinia.
Arabia.

SAECULO V.

Saraceni.
Picti.
Scotia.
Hibernia.
Austria.
Franci cum Clodoveo Rege.
Cimbri.
Aethiopia et Persia.

SAECULO VI.

Recaredus cum Gothis in Hispan.
Britannia minor.
Ariani et Saraceni.
Atrebates in Gall.
Aethyopes cum Rege Eleshaan.
Anglia per S. Augustinum.
Lazi-Helvetii-Picti.

SAECULO VII.

Franconia.
Flandria.
Sclavones ultra Danubium.
Saxones Occidentales.
Westphalia.
Picti, Flandri, Svevi.
Isaeman Rex Persarum.
Frisia.
Maxima Germaniae pars.
Hollandia.

SAECULO VIII.

Dacae universi.

Saxonia inferior.
Hassiani.
Tudo Rex Avarorum.
Thuringii.
Albion et Wittichindus Saxon. duces.
Brabantia per S. Humbertum.
Germania Inferior.

SAECULO IX.

Russi, Saxones.
Halsatia per S. Anscharium.
Dani - Sueci - et Germani.
Canus et Tribellius Bulgar. Reges.
Hundeus Normannorum Rex.
Hungaria - Sclavonia - Moravia.
Bulgaria per S. Nicolai Legat.

SAECULO X.

Dania - Bohemia et Polonia.
Rolandus Dux Norman.
Polonia et Mieslas Rex.
Haroldus Dan. Rex cum Uxore et Fil.
Hungaria et Sclavonia amplius.
Moschovia et Liberius Moschov. Rex.
Rugii.

SAECULO XI.

Russi et Livones.
Thule seu Irlandia ab Olao.
Transylvani.
Suecia, et Norvegia.
Pomerania.
Borussi aliq. a S. Bonifacio.
Hungari cum Rege.

SAECULO XII.

Livonia cum Rege Cobba.
Gothi et Magmis eorum Rex.
Pomerania Universa.
Finlaudia per S. Henricum E.
Norvegia Universa.
Curlandi et Livones.

SAECULO XIII.

Petrus Russorum Dux.
Lithuania.
Universa Livonia et Borussia.
Cassahan Tartaror. Imperator.
Plures Tartarorum Duces.
Graeci cum Ecclesia reconcil.
S. Hyacinthus in region. Septemtr. praedicat.

SAECULO XIV.

Bosnia.
Cumania.
Tagellus Lithuaniae Rex cum trib. Fratr.
Samogetae.
Azentines Turc. Imper.
Insulae Fortunatae.

SAECULO XV.

Angola.
Congi Regnum.
Guinea.
Graeci ad Ecclesiam redeunt.
Iudaei et Mauri in Hispan.
Armeni cum Ecclesia reconcil.
Zera Iac. E. Abyssin. Eccl. reconcil.

SAECULO XVI.

America Merid.
David Aethyopiae Imper. cum Eccl. reconcil.
In Sina - Iaponia et Africa.
Plures Insulae Indiar. Occid.
Meliapor et Goa.
Plures e Genev. Pago.
Iaponia et plures Indiarum Insulae.
Mexici et Bungi Reges.
Sinenses.

SAECULO XVII.

Siamum.
Indiar. Occid. Amplior pars.
Canadenses et Amer. Septemtr.

Plures In America.
Brasilia.
Rex Sierrae Lionac.
Paraquaria.
Evangel. inter Sinenses Ampl. dilatat.
Tibeth.

SAECULO XVIII.

Brasilia.
Sinenses aliq.
Aliq. partes Orientis.
Plures Sinenses.
Multi Angli ab haeresi.
Pars Tunkini.
In Sinis et Cocincina plures.

SAECULO XIX.

Relig. in Galliis restaur.
In Anglia - Scotia - Hibernia.
Plures in Amer. Septemtr. ex haer. et pagan.
Aliq. in Mauritania.
Nonnullae Tribus in Amer. ad montes saxeos.
Plures in Sinis - Cocincina - Corea.
Plurimi Sinenses.
Plures in Australia et Insul. Ocean.

PATRES

AC

PRAECIPUI SCRIPTORES ECCLESIASTICI

ILLIS COAEVI

SAECULO I.

S. Barnabas (+ an. 60). Scripsit *Epistolam ad fideles*, cuius pars prima ad fidem contra Iudaeos, secunda ad mores pro Christianis pertinet; eius tamen authentia non est extra dubium.

S. Dionysius Areop. (f. an. 60). Circumferuntur passim sub eius nomine scripta sequentia: Lib. *de coelesti Hierarchia - de ecclesiastica Hierarchia - de divinis nominibus - de mystica Theologia - Epistolae 10,* quibus in Bibliotheca Maxima Patrum, etiam undecima adiecta est, quae tamen certissima evidentis falsitatis indicia praefert, et ab alio auctore quam reliqua opera profecta est. Silentium omnium veterum usque ad saeculum sextum de his scriptis, eorum authentiam in dubium revocat. Scriptionis genus ac stylus non simplex est, sed elatus et sublimis.

Hermas (f. an. circ. 90). Hermae comuniter tribuitur opus, cui titulus *Pastor*, quod tribus constat libris, primus inscriptus *Ecclesia* quatuor visiones, secundus *Pastor* duodecim mandata, tertius decem similitudines complectitur.

S. Clemens I. R. P. (+ an. 100). Scripsit *epistolas duas ad Corinthios,* quarum prima certe authentica est; altera vero, cuius pars tantum superest, merito scriptis S. Clementis dubiis accensetur. Dubiae pariter sunt epistolae duae ad Virgines (seu potius ad Caelibes), quae syriaco tantum idiomate habentur, quamvis probabile sit, eas a S. Clemente graece fuisse exaratas (*a*).

Anonymus. - Inter Scriptores apostolicos vel Apostolis suppares numerandus est auctor *Epistolae ad Diognetum,* quem alii censuerunt Iustinum Martyrem, alii Clementen Romanum, alii demum Apollinem a S. Paulo in Ep. ad Corinth. commemoratum, verum haec omnia incerta sunt et meris coniecturis innituntur. Huius vero Epistolae argumentum tale est: Diognetus quidam, nondum Christianus, eius tamen doctrinae cognoscendae cupidus, auctori aliquas quaestiones proposuit, potissimum de interna Christianismi essentia in quarum solutione integrum Epistolae argumentum versatur.

SAECULO II.

S. Ignatius M. (+ an. 107). Ultimis vitae suae mensibus scripsit *septem Epistolas,* quarum duplex extat graecum exemplar, alterum brevius germanum atque sincerum, alterum longius interpolatum. Diu lectae in Ecclesiis, habentur pro illustri monumento antiquae fidei et disciplinae. Praeter has circumferuntur *septem aliae epistolae* interpolatae. Stylus illarum sententiosus est ac brevitate et concisa quadam dictione insignis.

S. Papias Ep. Hierapolitan. (f. a. c. 120). Quinque scripsit volumina quae praenotavit - *Expositio oraculorum dominicorum* - Huius tamen operis decem tantum fragmenta supersunt, ex quibus nonnulla adiudicanda videntur Scriptoribus graecis sequioris aevi. Licet Papias in quibusdam nimis fuerit credulus ac errorem de regno millenario primus inter Patres invexerit, tamen eius operi multum auctoritatis tribuerunt Veteres.

S. Quadratus Ath. (f. a. 126). Scripsit *Apologiam,* cuius fragmentum tantum superest.

S. Aristides (f. a. 126). Hadriano Imperatori *Apologeticum* pro Christianis obtulit contextum philosophorum sententiis, quod penitus deperditum est.

(*a*) Operibus Clementis nomen ementitis accenseri debent Constitutiones apostolicae, Recognitionum libri ac novemdecim Homiliae Clementinae, quae omnia non ante tertium Ecclesiae saeculum conscripta videntur.

Canones vero, qui Constitutionibus apostolicis subnectuntur, numero quinque supra octoginta, non videntur innotuisse multo ante finem saeculi V. Ex his priores quinquaginta merito existimantur esse summarium sanctionum, quae a graecis episcopis antenicaenis latae fuerant.

S. Polycarpus M. († an. sive 147 sive circ. 167). Iohannis Apostoli discipulus et ab eo Smyrnensis Episcopus ordinatus, scripsit complures epistolas, quarum nonnisi una *ad Philippenses* aetatem tulit, quaeque citra dubium genuina haberi debet. Extant praeterea fragmenta *quinque Responsionum Capitulorum*, de quorum tamen sinceritate varia circumfertur eruditorum sententia.

S. Iustinus M. (f. a. 150). Opera eius genuina sunt - *Apologiae duae pro Christianis* - *Dialogus cum Tryphone iudaeo*, pro veritate Christianae religionis - *Tractatus* de *Monarchia* sive unitate Dei, *Oratio ad Graecos, Cohortatio ad Graecos.* Fuit vir sanctitate et doctrina insignis. Stylus eius est planus et incomptus.

Tatianus. (f. a. 160). Iustini martyris discipulus, et post eius obitum Encratitarum haeresis conditor, scripsit *Orationem adversus Graecos,* quae sola ex aliis quamplurimis eius operibus ad nostram aetatem pervenit. Stylus inelegans non est, non adeo tamen politus et concinnus.

Athenagoras (f. a. 163). Scripsit *Apologiam* quae inscribitur: *Legatio pro Christianis,* et *Librum de Resurrectione mortuorum.*

S. Theophilus Ep. Antioc. (f. a. 168). Ex omnibus eius scriptis supersunt tantummodo *tres Libri ad Autolycum.* Rationes eius solidae sunt, stylus vero cum primis perspicuus et elegans.

S. Hegesippus (f. a. 170). *Ecclesiasticorum actuum* texuit *historiam* a Christo passo ad suam usque aetatem, quam quinque complexus est libris, et cuius aliquot tantum fragmenta supersunt.

S. Apollinaris Ep. Hierap. (f. a. 170). Insigne volumen pro fide Christianorum et libros quinque adversus gentes elucubravit, atque alia multa varii argumenti opera confecit, quae perierunt, exceptis nonnullis fragmentis, ex libro incerto, et ex libro de Paschate.

Melito Sarden. (f. a. 170). Scripsit *Apologiam et epistolas,* in quibus Canon Scripturae occurrit et libros 18. Eius opera, si pauca tantum fragmenta excipias, interciderunt.

S. Dionysius Ep. Corinth. (f. a. 170). Reliquit *octo epistolas,* quarum septem priores vocantur *catholicae.*

Hermias (f. a. 171). Scripturam confecit quae inscribitur - *Irrisio gentilium philosophorum.*

S. Irenaeus Lugd. Episcopus (f. a. 177). Ex eius scriptis ad nostram aetatem pervenit solum Opus, in quinque libros divisum *adversus haereses Gnosticorum omnis generis,* cui titulum fecit-*Detectio et eversio falso cognominatae agnitionis*-; a recentioribus citatur sub titulo: *Adversus haereses Libri V.* Extant praeterea fragmenta aliqua ex Iraenei scriptis, quorum nonnulla ab Eusebio, aliisque antiquioribus relata cum indicatione Libri, certo ipsius foetus sunt. Alia vero a recentioribus edita, ut dubia haberi debent. Irenaeus habitus est a Tertulliano omnium doctrinarum curiosus explorator. Stylus est adstrictus et energicus, sed simplex.

Apollonius (f. a. 192). Scripsit opus contra Montani haeresim.

Clemens Alex. (f. a. 192). Ex scriptis eius plurimis supersunt, *Protrepticon* seu cohortatio ad gentes - *Libri 3. Paedagogi* seu instructionis pro Gentili iam converso - *Libri 8. Stromatum,* quibus hoc nomen dedit propter multiplicem materiae varietatem. Horum septem priores dubio procul Clementem auctorem habent, octavus supposititius non immerito censetur; extat praeterea libellus inscriptus: *Quis dives salvetur?* - et fragmenta ex nonnullis Libris *Hypotyposeon* seu Institutionum et aliorum operum. Habetur pro Magistro Philosophiae Christianae, inter Scriptores Ecclesiasticos, sapientissimo: libri eius eruditione et sapientia sublimi referti sunt; verum ab erroribus quibusdam ipse immunis non est, philosophiae eclecticae addictus erat, et Platonis amore ducebatur.

Tertullianus (f. a. 199). Inter eius opera praecipuum locum tenet *Apologeticus,* in quo varia crimina christianis obiecta diluit. Idem fere argumentum continent *Libri 2. ad Nationes* (i. e. ad Gentiles). Praeterea eius opera sunt: *Tractatus de testimonio animae* - *Liber ad Scapulam* - *Liber adversus Iudaeos* - *Liber de Praescriptionibus adversus haereticos,* (quae vero in fine huius operis invenitur haereticorum recensio, eorumque errorum brevis expositio, ex communi Eruditorum consensu tamquam supposititia reiicitur) - *Opus contra Marcionem* - *Liber contra Praxeam* - *Liber adversus Hermogenem* - *Liber contra Valentinianos* - *Liber de carne Christi* - *Liber de resurrectione carnis* - *Liber de anima* - *Liber adversus gnosticos Scorpiace* (i. e. antitodum contra venenum haereticorum scorpionibus similium). *Lib. de Idololatria* - *Liber de corona* - *Liber de spectaculis* - *Liber ad Martyres* - *Liber de Baptismo* - *Liber de Poenitentia* - *Liber de patientia* - *Liber de Oratione* - *Libri 2. de cultu foeminarum* - *Libri 2. ad uxorem* - *Liber de Pallio* - Tandem sequuntur opera, quae ideo confecit, ut praecipua sectae Montanisticae capita proponeret ac defenderet, scilicet *Liber de fuga in persecutione* - *Liber de ieiuniis* - *Liber de Monogamia* - *Liber de exhortatione castitatis* - *Liber de pudicitia* - *Liber de velandis Virginibus.* - Tertullianus vir erat acris et acuti ingenii, at iudicium eius non semel caespitat, unde eius opera splendoris ac novitatis multum, ponderis vero et soliditatis parum saepe habent. Stylus eius energicus, elevatus et impetuosus est, sed durus et obscurus.

SAECULO III.

Anonymus. *Refutatio omnium haereseon* (titulo Philosophumenon edita) (*a*).

(*a*) Hac de re Cf. Dissertationem cl. P. Torquati Armellini S. I. Prof. Hist. Eccl. in Coll. Romano, De prisca refutatione haereseon Origenis nomine ac Philosophumenon titulo vulgata.

Caius (f. a. 202). Scripta eius tria apud Veteres celebrantur, scilicet *Parva Labyrinthus* adversus Artemonis et Theodoti haeresim - *Dialogus contra Proculum Montanistam,* et Lib. *de Universi natura.* Horum operum nonnisi fragmenta supersunt. Fragmentum quoque de canone Scripturarum a Muratorio repertum et editum huic Caio vindicatur, atque ex citato Dialogo depromptum censetur.

Iulius Africanus (f. a. 220). Praecipuum eius opus est *Chronographia* sive Lib. 5. *de temporibus,* in quibus ab orbe condito usque ad annum circa 220 praecipuos eventus posterorum memoriae consignavit. Opus hoc iam pridem intercidit, exceptis nonnullis fragmentis. Praeterea extat pars eius epistolae ad Origenem et ad Aristidem et pars *ex Lib. de passione S. Symphorosae et filiorum eius.*

Minutius Felix (f. a. 229). Scripsit *Octavium,* seu Dialogum inter Caecilium gentilem et Octavium christianum. Habet is suavitatem et ornatum scribendi genus.

S. Hippolytus Ep. Port. Rom. (f. a. 230). Eius opera sunt *Demonstratio de Christo et Antichristo - Demonstratio adversus Iudaeos - Liber adversus Graecos* qui inscribitur *adversus Platonem de causa universi - Opus adversus omnes haereses,* ex quo praeter alia minora fragmenta, hodiedum superest pars extrema, cui titulus est *Contra haeresim Noëti.* His adiungi debet *Explanatio* in Danielem, et *Tractatus brevis de Susanna. Sermo in S. Theophania et de Charismatibus* (Sp. Sancti) *Apostolica Traditio - Canon Paschalis - Narratio de Virgine Corinthiaca* et *de quodam magistriano.* Supersunt insuper fragmenta Commentariorum in varios S. Scripturae Libros, nonnullarum Homiliarum et epistolae ad reginam quamdam.

Origenes (f. a. 230). Ex Operibus eius praeter Hexaplorum fragmenta, supersunt *Epistola ad Africanum de Susannae Historia - Epist. ad Gregorium quando quibusve philosophicae disciplinae utiles sint ad SS. Script. expositionem* - Fragmenta ex libris *de resurrectione - Sententia Origenis de resurrectione* - Fragmenta *ex libris 4or Stromatum - Libellus de Oratione - Exhortatio ad martyrium contra Celsum, libri 8. - Selecta in Genesim - Homiliae in Genesim - Selecta in Exodum. Homiliae in Exodum - Selecta in Leviticum - Homiliae in Leviticum - Selecta in Numeros - Homiliae in Numeros - Selecta in Deuteronomium - Selecta in Iesum Nave - Homiliae in Lib. Iesu Nave - Selecta in Iudices - Homiliae in Libr. Iudicum - Selecta in I. Librum Regum - Selecta in Iob - Commentaria in Psalmos - Fragmenta in Proverbia - Fragmenta in Canticum - Homiliae in Canticum Canticorum - Homiliae in visiones Isaiae - Homiliae in Ieremiam - Selecta in Ieremiam - Selecta in Threnos - Homiliae in Ezechielem - Selecta in Ezechielem - Pars ex commentariis in Osee - Comment. in Evang. secundum Matthaeum - Homiliae in Lucam - Fragmenta in Lucam - Commentaria in Evangelium Iohannis - Fragmentum in acta Apostolorum - Commentaria in Epist. S. Pauli ad Romanos, lib. 12. - Fragmenta in Epistolas ad Galatas - ad Ephesios - ad Colossenses - in 1m ad Thessalonicenses - ad Titum - ad Philemonem - ad Hebraeos - Fragmenta ex homiliis in Epist. ad Hebraeos.* - Supersunt denique fragmenta alia nonnulla exegetica; et *Philocalia,* qui liber delectum continet quaestionum et solutionum, quae pertinent ad S. Scripturam et ex variis libris Origenis confectus est. - In hac collectione, quae proprie non est opus Origenis, multa nobis asservata fuere, quae alias fuissent deperdita. - Stylus perspicuus est et facilis, sed diffusus nimis et redundans. Quamvis vero spectabili antiquitate et eruditione eximia commendetur Origenes, tamen caute legendus est, cum in multis a fidei veritate aberraverit.

S. Dionysius Alexandrin. (f. a. 247). Ex eius libris vix unus integer restat, habentur enim - Fragmenta ex Libris *de natura ad Timotheum - Fragmenta Librorum 2. de Promissionibus - Fragmenta ex Libris quatuor adversus Sabellium - Fragmenta ex 4. libris ad Dionysium Romanum Pontificem - Epistolae canonicae et epistolae festales* quae vel integrae vel ex parte nobis ab Eusebio servatae sunt - *Fragmenta exegetica in S. Scripturam* - Dubiae auctoritatis est *epistola adversus Paulum Samosatenum.*

S. Cyprianus E. M. (f. a. 248). *Epistolae 83* in editionibus optimis S. Cypriano adscribuntur: opuscula vero illius sunt *Liber de Idolorum vanitate - Liber ad Demetrianum - Liber de Lapsis - Liber de unitate Ecclesiae - Ad Quirinum testimoniorum contra Iudeos Lib. 3. - Liber de mortalitate - Epistola ad Fortunatum de exhortatione martyrii - Liber de oratione Dominica - Liber de opere et eleemosynis - Liber de patientia - Liber de zelo et livore - Liber de habitu Virginum* - Hisce genuinis operibus alia iunguntur, de quibus inter Eruditos non convenit, utrum S. Cypriani sint, scilicet - *Epistola de disciplina et bono pudicitiae, et Exhortatio ad Poenitentiam.* Cyprianus, excepta eius sententia de Baptismo extra Ecclesiam collato, prorsus immunis est ab omnibus erroribus, et a S. Augustino Doctor egregius dictus fuit ac in summo pretio habitus.

S. Gregorius Thaumaturgus Ep. Neoc. (f. a. 250). Praeter fragmenta perditorum, extant ab eo scripta *Panegyris Eucharistica in Origenem - Metaphrasis in Ecclesiasten.- Expositio fidei - Epistola canonica* - Comparatur a Patribus, Prophetis et Apostolis.

S. Anatolius Alex. (f. a. 270). Superest huius S. Patris *Canon de Paschate,* cuius antiqua extat tantum latina versio, in quo disputat

de tempore, celebrandi Paschatis. Initium tamen huius Canonis ubi Hieronymus allegatur, S. Anatolii esse non potest.

S. Archelaus Ep. Casch. (f. a. 278). Eius habentur *Acta disputationis cum Manete,* syro sermone. Extat praeterea Fragmentum aliquod actorum eiusdem disputationis - Verisimile est illa a Graeco interprete in Epitomen redacta fuisse, atque illius tantum Epitomes vetus latina versio ad nos pervenisse videtur.

S. Petrus Alex. (f. a. 283). Habetur eius *Epistola Canonica* - *Epistola ad Ecclesiam Alexandrinam* - *Fragmenta varia ex Libro de deitate et ex aliis operibus.*

S. Victorinus Ep. Petavionen. (f. a. 290). Superest ex eius scriptis Fragmentum de *Fabrica Mundi et Scholia in Apocalypsin.*

S. Pamphilus M. (f. a. 294). Scripsit *Apologeticum pro Origene.* Extat huius operis primus tantum liber a Rufino latine redditus.

SAECULO IV.

S. Methodius Ep. Tyr. (f. a. 305). Superest huius S. Patris opus, cui titulus *Convivium decem Virginum* seu *de castimonia.* Supersunt insuper fragmenta aliquot ex libris *de resurrectione* - *de rebus creatis* - *de libero arbitrio* - *de Ionae historia* - *ex libris adversus Porphyrium* - *ex sermone de martyribus* - *ex homilia de Cruce et passione Christi* - et duae Orationes quarum una *de Simeone et Anna* - alia *in ramos palmarum.* Fuit vir apprime doctus acerrimusque veritatis defensor.

Arnobius Sen. (f. a. 305). Scripsit libros septem *adversus Gentes.* -

Alexander Episcopus Alex. f. (an. 320). Extant *Epistolae tres cum fragmentis de Ariana haeresi, deque Arii depositione* - *Sermo de anima et corpore deque passione Domini.*

L. F. Lactantius († a. 325). Huius scriptoris habentur libri septem *Institutionum divinarum* adversus Gentes: *Epitomen earumdem* - Liber *de Ira Dei* - Liber *de opificio Dei* - Liber *de mortibus Persecutorum,* et fragmenta nonnulla de aliis eius scriptis. Opera vero dubia sunt *Symposium* - *Carmen de Phoenice* - *Carmen de Passione Domini et Carmen de Pascha.* Scribendi genere adeo eminuit, ut Cicero Christianus dictus fuerit.

Eusebius Ep. Caesareen. (f. a. 325). Scriptis consignavit *Chronicon* - Libros *decem Historiae ecclesiasticae* - Libros *quindecim Praeparationis Evangelicae* - LL. *demonstrationis Evangelicae,* cuius operis ex viginti libris nonnisi 10 supersunt - L. *de Martyribus Palaestinae* - L. *contra Hieroclem* - LL. 2. *contra Marcellum* - LL. 3. *de Theologia ecclesiastica* contra eumdem - LL. 4. *de vita Constantini M.* - *Orationem de laudibus eiusdem* - Libros 4. cum titulo *Eclogae propheticae.* Ex *Comm. in Scripturis* supersunt - *Comm. in 118. Psalmos priores* - *Commentarii in Isaiam* qui fere integri sunt - Scripsit insuper *Canones sive Indices decem Harmoniae Evangeliorum* - Libros tres *Quaestionum Evangelicarum,* quarum Excerpta breviata, seu capita selecta, primum edita sunt ab Angelo Maio - *Commentarium in Lucam* qui ex parte hodie superest - Librum *de locis Hebraicis.* Tandem *Opuscula 14.* Eusebio Caes. tributa a plerisque eruditis, hodie latine tantum extant et agunt *de fide* adversus Sabellium, *de resurrectione et ascensione Domini, de incorporali et invisibili Deo, atque de incorporali anima et spirituali cogitatu hominis, de operibus bonis et malis* etc. Caute legendus.

Iulius Firmicus Maternus (f. a. 336). Scripsit Librum *de errore profanarum Religionum.*

S. Eustachius Ep. Ant. († a. 336). Ex eius scriptis integra extat sola Dissertatio de *Engastrimytho adversus Origenem.* Ex aliis scriptis nonnisi pauca Fragmenta supersunt. Scripsit autem Libros octo *contra Arianos* - *Tractatum* seu *Orationem in illum* « Dominus creavit me in initio viarum suarum » (Prov. 8. 22.) item in illud : « Comedite panem meum » (Prov. 9. 5.). Denique etiam aliquot Psalmorum inscriptiones explanavit, nec non Psalmos quosdam interpretatus est. Epistolae eius omnes interciderunt - *Commentarius in Hëxameron,* sive potius Chronicus liber incipiens ab Hexäemeri i. e. creationis sex diebus peractae expositione ac dein usque ad tempora Iudicum perducens sacram historiam, illi abiudicatur ab Eruditis. Scripsit praeterea *Allocutionem ad Imperatorem Constantium,* quae in Concilio Nicaeno habita esse fertur ab Eustachio.

S. Iacobus Nisib. († a. 338 vel 350. Feruntur hodie *Tractatus* seu *Sermones octodecim* qui ab auctore lingua Syra vel Armena conscripti, nunc armeniace tantum extant.

S. Athanasius Ep. Alexandrin. (f. a. 350) Opera eius sunt Libri 2. *contra Gentes* - *Orationes quatuor contra Arianos* - *Epistolae quatuor ad Serapionem* - Liber de *Incarnatione Verbi Dei* et *contra Arianos* - Liber *de Trinitate et Spiritu Sancto* - Libri duo de *Incarnatione contra Apollinarium* - *Epistola ad Epictetum* - *Epistola ad Adelphium* - *Epistola ad Maximum* - *Sermo maior de Fide* - *Expositio Fidei* - *Epistola ad Iovinianum Imperatorem* - *Epistola de Nicaenis Decretis* - *Epistola de sententia Dionysii* - *Historia Arianorum ad Monachos* - *Epistola ad Serapionem de morte Arii* - *Encyclica ad Episcopos Epistola* - *Epistola ad Episcopos Aegypti et Lybiae* - *Epistola de Synodis* - *Epistola ad Afros Episcopos* - *Tomus* (seu Epistola Synodica) *ad Antiochenos* - *Epistola ad Rufinianum* - *Apologia contra Arianos* - *Apologia ad Imperatorem Constantium* - *Apologia de fuga sua* - *Vita S. Antonii* - *Epistola ad Marcellinum* de interpretatione Psalmo-

rum - *Expositiones in Psalmos.* (Alia quoque extat sub eius nomine - *Interpretatio Psalmorum*) - *Epistola ad Dracontium - Epistola ad Amunem.* Hisce operibus adiungendae sunt complures aliae epistolae minores *exhortatoriae, consolatoriae et festales* et multa fragmenta, quorum tamen plerorumque auctoritas nonnihil dubia est.- Stylus iuxta Photium elegans simul ac splendidus est. Tanta vero erat in Athanasio ingenii vis et sanctitas, ut vita eius Episcopatus norma esset, et ipsius dogmata pro fidei orthodoxae lege haberentur.

S. Cyrillus Hieros. (f. a. 350). Scripsit *Catecheses 23.* - Homiliam *in Paraliticum ad piscinam iacentem - Epistolam ad Constantium* - Aliae eius Homiliae perierunt, ex quibus *Fragmenta* quaedam, licet non extra omne dubium posita, adhuc supersunt.

S. Hilarius Pictav. (f. a. 355). Opera eius sunt Libri 12. *de Trinitate* - Liber *de Synodis* seu de fide Orientalium - *Apologetica ad reprehensores Libri de Synodis* - Liber I. *ad Constantium Augustum* - Liber II. *ad Constantium Augustum* - Liber *contra Constantium Imperatorem* - Liber *elegans contra Auxentium* vel *contra Arianos - Hilarii Epistola seu Libellus - Sermo de dedicatione Ecclesiae* - Liber *de Filii et Patris unitate* - Liber *de essentia Patris et Filii.* Supersunt etiam fragmenta XV ex opere historico, in quo potissimum Concilii Ariminensis historia descripta est, utrum vero quibusdam in locis interpolata sint, non satis liquet. Tandem remanent - *Commentarii in Psalmos - Commentarius in Evangelium Matthaei - Epistola ad Abrham filiam suam - Hymnus ad eamdem missus* - Iudicium Hieronymi de Hilarii scriptis hoc est: Hilarium legi posse sine errandi periculo.

Lucifer Calarit. (f. a. 360). Praeter aliquot Epistolas extant ab eo scripti Libri duo *pro Athanasio - Liber de non conveniendo cum Haereticis* - Liber *de regibus apostaticis* - Liber *de non parcendo in Deum delinquentibus - Liber* inscriptus: *Moriendum esse pro Dei filio.* In omnibus eius operibus emicat igneus zelus gloriae Dei veraeque fidei, promptissimus S. Scripturae usus, et vis magna dicendi. Sermo rudis et incomptus est.

S. Ephrem Syrus (f. a. 362). Ex ipsius Commentariis in Scripturam adhuc habentur Syriace, *Explanatio in Pentateuchum in libros Iosue et Iudicum et in lib. 4. Regum,* item *Explanatio in Iob in Isaiam, Ieremiam, Lamentationes Ieremiae, Ezechielem ac Danielem, denique ex Prophetis minoribus in Oseam, Ioel, Amos, Abdiam, Michaeam, Zachariam, et Malachiam.* Armeniace extant eius *Expositio Harmoniae Evangeliorum et Commentarii in Epistolas S. Pauli,* excepta Epistola ad Philemonem - *Sermones XII de Paradiso Eden - Sermones XII* Exegetici, quibus quaedam S. Scripturae dicta vel facta explanantur, et quibus addere oportet *Scholia Ascetica in quosdam S. Scripturae locos, Tractatum de Sacerdote Heli - laudationem Psalmorum, et Ps. 72. brevem explicationem, quaestiones breves in S. Scripturam, et fragmenta aliquot exegetica.* - Praeterea habentur ipsius *Sermones polemici 56 adversus haereses - Sermones polemici 80 adversus Scrutatores,* quibus subiunguntur *Sermones 7 de Margarita,* seu *de Fide, aliique tres simpliciter de Fide inscripti - Sermo adversus Iudaeos - Sermones 13 de Nativitate Domini - Sermones de Sanctis - Sermones quatuor de Libero humanae voluntatis arbitrio* - His iungi debent *Sermones* qui proprie dicuntur *Morales et Ascetici - Paraeneses 76* seu hortationes ad Poenitentiam - *Necrosyma* seu *Canones funebres 85* vario metro conscripti - *Testamentum.* Opera dubia sunt, *Sermo uterque in Mulierem peccatricem quae unguento Dominum unxit. Sermo de virtutibus et passionibus - Sententiae ex Operibus S. Ephrem eiusque vita selectae, et dicta S. Ephrem.*

S. Zeno Veronen. (f. a. 362). Reliquit tractatus 77 *de fide, spe et charitate, de iustitia, de pudicitia de humilitate, de timore Dei naturali et supernaturali, de avaritia* etc. Praeterea breviores Tractatus *de aeterna Filii Dei generatione eiusque divinitate* contra Arianos - *De Sanctis quibusdam Veteris Testamenti aliusque argumenti.*

S. Basilius Caes. (f. a. 365). OPERA DOGMATICA S. Basilii sunt, *Libri quinque adversus Eunomium* quorum tres priores certo Basilium auctorem habent, posteriores dubii censentur: *Liber de Spiritu Sancto:* - OPERA EXEGETICA sunt: *Homiliae IX in Exaëmeron - Homiliae in Psalmos nonnullos quae numero duodeviginti habentur,* sed nonnisi quatuordecim certo genuinae sunt. OPERA ASCETICA recensentur *Tractatus tres ascetici,* scilicet *Praevia institutio ascetica* seu hortatio ad eos qui christianam perfectionem sectantur - *Sermo asceticus et exhortatio de renuntiatione saeculi et perfectione spiritali, et Sermo de ascetica disciplina* seu quomodo monachum ornari oporteat: Praeterea Libelli duo scilicet *Prooemium de iudicio Dei* et *de Fide.* OPERA MORALIA *octoginta Regulis continentur* in plura iterum capita divisis - Inter genuina eiusdem Opera adnumerandae etiam sunt *Homiliae diversae 24 et Epistolae 325.* - Spuriis reiectis Operibus, dubiis accenseri debent praeter *Librum IV. et V. adversus Eunomium et Homilias* superius commemoratas, *Commentarius in Isaiam - Libri duo de Baptismo - Constitutiones monasticae: Breves duo Tractatus Ascetici - Homilia adversus calumniatores SS. Trinitatis, altera de Spiritu Sancto altera in sanctam Christi generationem,* et alia *de Libero arbitrio.* Denique *Homilia in aliquot Scripturae locos dicta in Lacizis;* - *Precatio quaedam pro inimicis amicis et benefactoribus* et alia *precatio et exorcismus super homine vexato ab impuris spiritibus.* Basilius meruit panegyrin a Nazianzeno et Magni titu-

lum a Theodoreto, quem etiamnum apud omnes obtinet. Stylus purus et elegans est.

S. Epiphanius (f. a. 365). Edidit *Anchoratum* sic dictum, quia animum de vita ac salute fluctuantem moderatur et firmat ut anchora - *Panarium* seu tomos 7 contra 80 haereses - *Recapitulationem seu Epitomen Panarii - Librum de Ponderibus et mensuris - Librum de duodecim gemmis - Ep. 1. ad Iohannem* Hierosolymit. - *alteram ad Hieronymum.* Dubia vero sunt opera sequentia: *Physiologus* seu potius ad *Physiologum, et Commentarium in Canticum Canticorum.*

S. Damasus R. P. (f. a. 366). Complures epistolas et varia carmina posteris reliquit. Ex epistolis eius octo aut novem supersunt, aliae integrae, aliae ex parte, ex carminibus extant 37. *Epigrammata.*

S. Optatus Milev. (f. a. 368). Scripsit Libros septem de *Schismate Donatistarum.* Stylus Optati virilis est, vehemens et pressus; mentem suam subtilissime et acutissime exprimit.

S. Ambrosius Ep. Mediolan. (f. a. 370). Plura reliquit opera inter quae primum locum occupant *Libri 5. de fide* semper in summo pretio habiti - *Libri 3. de Spiritu Sancto - L. de Incarnationis Dominicae Sacramento - L. de misteriis - Libri 2. de Poenitentia - Libri 2. de excessu fratris sui Satyri* (seu de fratris obitu). His accedunt *Hexaëmeron - L. de Paradiso - Libri 2. de Cain et Abel - L. de Noë et Arca - Libri 2. de Abraham - L. de Isaac et anima - L. de bono mortis - L. de fuga saeculi - Libri 2. de Iacob et beata vita - L. de Ioseph Patriarcha - L. de benedictionibus Patriarcharum - L. de Elia et ieiunio - L. de Nabuthe - L. de Tobia* seu *adversus foeneratores - LL. 4. de interpellatione Iobi et David - duae Apologiae Prophetae David - Enarrationes in 12. diversos Psalmos - Expositio in Psalmum 118. - Expositio Evangelii secundum Lucam - Libri 3. de officiis Ministrorum - L. de viduis - Libri 3. de virginibus ad Marcellinam - Unus de Virginis institutione et S. Mariae Virginitate perpetua - L. de Virginitate - L. de lapsu Virginis consacratae - Exhortatio Virginitatis.* Praeterea eius opera sunt: *Consolatio de obitu Valentiniani - Oratio de obitu Theodosii - Sermo contra Auxentium de Basilicis tradendis - Sermo in translatione reliquiarum SS. Gervasii et Protasii - Epistolae 9. et duodecim Hymni.* Caetera scripta temporum iniuria exciderunt. Opera dubia sunt *Libri sex de Sacramentis - Apologia altera Prophetae David et Ordo Ambrosianus. Commentarius* vero *in Cantica Canticorum* efformatus est ex eius operibus, et ita etiam dicendum: *de Expositione Fidei secundum Symbolum Nicaenum.* Ambrosius Ecclesiae columna fuit appellatus, delectat suis scriptis et instruit - Stylus concisus, argutus et nobilis est.

Titus Ep. Bostren. (f.a. 378). Scripsit libros 4. *contra Manichaeos,* quorum tres priores integri adhuc extant.

S. Philastrius Ep. Brix. (f. a. 380). Scripsit librum *de Haeresibus.*

S. Pacianus Barc. (f. a. 380). Scripsit *Epistolas 3. ad Sympronianum Novatianum - Paraenesim sive adhortatorium libellum ad Poenitentiam, et Sermonem de Baptismo.* Praeclare disserit S. Pacianus de Ecclesia Catholica eiusque potestate remittendi peccata.

S. Gregorius Nazianzenus (f. a. 381). Orationes 46. hodie supersunt inter quas principem locum tenent *Orationes V. de Theologia - Duae invectivae in Iulianum Imper. - Una exegetica in Matthaeum - Oratio Apologetica de fuga sua,* quam nonnulli Codd. inscribunt *Tractatum de Sacerdotio - Oratio de pauperum amore - Orationes de Pace tres.* His accedunt *Orationes festivales,* quae aliquando pertractant dogmata, aliquando de moribus formandis agunt, et huc pertinet *Oratio in Christi Nativitatem - Oratio in Sancta Lumina* (i. e. festum Epiphaniae). *Duae in Sanctum Pascha - Oratio in novam Dominicam* (i. e. Dominicam in Albis). *Oratio in S. Pentecostem - Orationes panegyricae et funebres - et Orationes occasionales.* Tandem supersunt *Epistolae 242, et 40 et amplius Poëmata.* Omnium iudicio erat in omni disciplinarum genere praestans, in Theologia summus. Stylus grandis, sublimis, maiestate plenus est.

S. Gregorius Nyssen. (f. a. 381). Supersunt ipsius *Oratio Catechetica magna,* cuius ultimae 26 lineae Cap. ultimi aliunde huc translatae sunt - *Libri seu Orationes 12 contra Eunomium - Tractatus de fide ad Simplicium - Antirrheticus adversus Apollinarium - Alius Tractatus directus ad Theophilum contra Apollinarium - Tractatus de anima et resurrectione. - Liber contra fatum - Tractatus ad Hierium Cappadociae Praefectum de Infantibus qui praematura morte abripiuntur - Sermo adversus Arium atque Sabellium - Sermo de Spiritu Sancto adversus Macedonianos Pneumatomachos - Explicatio Apologetica seu liber in Examaëron - Liber de hominis opificio - Liber de vita Mosis* seu de vita perfecta - *Epistola de Engastrimytho* seu *Pythonissa. Libri duo de Psalmorum inscriptionibus - Homiliae octo in Ecclesiasten. - Expositio Cantici Canticorum ad Olympiadem - De Oratione homiliae quinque - De beatitudinibus homiliae octo - Tractatus tres de perfectione christiana* - Liber *de virginitate - Epistola canonica ad Letoium - Orationes morales quibus aut singulas virtutes commendat, aut vitia quaedam redarguit, et praesertim abusum differendi baptismum - Oratio de Deitate Filii et Spiritus Sancti et de fide Abrahami - Oratio in diem Luminum* i. e. *Epiphaniae - Orationes quinque de Resurrectione Domini in festum Paschatis - Oratio in Christi Ascensionem; Oratio in Pentecosten. - Enco-*

mia seu orationes duae in S. Stephanum Protomartyrem - Oratio de S. Theodoro Mart., et tres in 40 Martyres. Oratio in laudem S. Basilii Magni, S. Ephrem Syri, S. Meletii, in funere Pulcheriae, - Flaccillae Augustae - Sanctorum vitae quaedam - Oratio de vita S. Gregorii Thaumaturgi - Vita S. Macrinae Sororis - Epistola de euntibus Hierosolymam - et epistola ad sorores Eustathiam et Ambrosiam filiamque Basilissam. Aliae quoque extant S. Gregorii epistolae 21 serius demum repertae. Dubius est *Liber ad Eustathium de SS. Trinitate, et quod Spiritus Sanctus sit Deus - Epistola vero ad Evagrium monachum* S. Gregorio Nysseno potius tribuenda videtur. Gregorius tanta auctoritate eminuit, ut in Concilio Nicaeno II. Pater Patrum ab omnibus appellatus fuerit.

S. Hieronymus (f. a. 385). Ex eius operibus supersunt *Vitae S. Pauli, S. Hilarionis et Malchi monachorum - Regulae S. Pachomii translatio latina - Interpretatio Libri Didymi de Spiritu Sancto - Dialogus contra Luciferianos - L. de perpetua Virginitate B. M. V. - Libri 2. adversus Iovinianum - L. contra Vigilantium - L. contra Iohannem Hierosolym. - Apologia adversus Libros Rufini: - Dialogus adversus Pelagianos - L. de viris illustribus - de vitis Apostolorum - Epistola ad Desiderium - L. de nominibus hebraicis - L. hebraicarum quaestionum in Genesim - Comm. in Ecclesiasten - Interpretatio homiliarum duarum Origenis in Canticum - Graeca fragmenta libri nominum hebraicorum - Comm. in Isaiam Libri 18. - Comm. in Ieremiam Libri 6. - Translatio homiliarum 9. Origenis in visiones Isaiae, quarum nona mutila est. - Commentaria in Ezechielem - Commentaria in Danielem Translatio homiliar. Origenis in Ieremiam et Ezechielem. - In Lamentationes Ieremiae Tractatus - Commentaria in Osee, in Ioelem, in Amos, in Abdiam - Ionam - Michaeam - Naum - Abacuc, Sophoniam - Aggaeum - Zachariam - Malachiam - Commentaria in Evangelium S. Matthaei - Translatio homiliarum Origenis in Evangelium Lucae - Comm. in Ep. ad Galatas: item ad Ephesios, in ep. ad Titum, ad Philemonem - Comm. in Librum Iob. Interpretatio Chronicae Eusebii Pamphili - Chronicon S. Hieronymi Canon haebraicae veritatis seu continens Libros V. T. iuxta Hebraeorum canonem ex ipsis fontibus hebraicis translatos, ac triplici ordine distinctos. - Canon Novi Testamenti, complectens Libros N. T. ex graeco translatos.* Supersunt denique Epistolae 150 in quatuor classes divisae secundum ordinem temporum in Bibl. Migne, quarum aliae ad Sacrae Scripturae intelligentiam conferunt, aliae dogmaticae, morales vel asceticae sunt, aliae denique historicae, consolatoriae et familiares. Fuit Hieronymus acerrimo ingenio praeditus, sacrisque litteris assidue vacavit. Eumdem vero S. Augustinus et maximi fecit, et in difficillimis quaestionibus consuluit.

S. Gaudentius Brix. (f. a. 387). Ipsius extant *Tractatus 21;* decem priores sunt *sermones Paschales habiti ad Neophytos*, Alii quatuor de *diversis Capitulis Evangelii agunt, alii vero de argumentis variis.* Stylus ipsius elegans est, facilis et amoenus, doctrina vero et praecepta sunt praeclara.

Rufinus Aquileien. (f. a.390). Opera eius sunt *Historiae Ecclesiasticae Libri duo - Historia Monachorum* seu *Liber de vitis Patrum* i. e. Monachorum Aegypti - *de Benedictionibus Patriarcharum Libri duo - Commentarius in Symbolum Apostolorum - Apologiae in S. Hieronymum Libri duo - Apologia pro fide sua ad S. Anastasium Pontif.* Plura vero opera ex lingua graeca in latinam convertit, inter quae recenseri debet Eusebii Caesareensis historia in Libros novem contracta, in qua vertenda tanta libertate usus est,ut eius Opus dici queat. Eius vero scripta caute legenda sunt.

S. Amphilochius Ep. Icon. (f.a.394). Integra sola extat eius *Epistola Synodica.* Caetera omnia dudum interciderunt ac nonnisi fragmenta supersunt,quae Veteres nobis servarunt. Sunt vero eius opera dubia *Iambi ad Seleucum* et *Homiliae* aliquae, quae eius nomine circumferuntur.

Didymus Alex. (†.an.circ. 395 vel 399). Plurima scripsit opera ex quibus supersunt *Libri 3.de Trinitate - Liber de Spiritu Sancto - L. adversus Manichaeos - Breves enarrationes in epistolas canonicas.* Multa fragmenta *Expositionis* eiusdem in *Acta Apostolorum* ex Catena quadam excerpta, collegit I. C. Wolf in suis Anecdotis graecis. Dydymum toto orbe doctrinae laude celebratum et scholae catecheticae in urbe Alexandria praefectum, S. Hieronymus, Rufinus aliique summi istius aetatis viri, tamquam magistrum venerati sunt.

S. Ioannes Chrysost. (f. a. 398). Eius opera sunt *Homiliae 67 in Genesim - Sermones 8. in Genesim. - Sermones 5. de Anna - Homiliae 3. de Davide et Saule - Expositiones seu Homiliae in Psalmos circiter 60. - Homiliae in illud Prophetae David:* « Ne timueris cum dives factus fueris etc. » *Alia in eumdem locum de eleemosyna - Homilia in Magnam haebdomadam et in illud* « Lauda anima mea etc. » *- Homiliae 2.de Prophetiarum obscuritate - Commentarius imperfectus in Isaiam - Homiliae 6. in illud* « Vidi Dominum » (Is. c. 6.). *Homiliae 90. in Matthaeum - Homiliae* seu Conciones 7. *de Lazaro et divite - Homiliae 88. in Iohannem - Homiliae 55. in Acta Apostolorum - Homiliae 4. in Principium Actorum - Homiliae 4. de mutatione nominum - Homiliae 32. in Epistolam ad Romanos - Homiliae 44. in Epistola I. ad Corinthios - Homiliae 30. in II. ad Corinthios - Homiliae 3. de legibus Connubii seu de matrimonio - Homiliae tres de verbis Apostoli:* « Ha-

bentes eumdem spiritum fidei etc.» *Commentarius in Ep. ad Galatas - Homiliae 24. in Epistolam ad Ephesios - Homiliae 15. in Ep. ad Philippenses - Homiliae 12. in Epist. ad Colossenses - Homiliae 11. in Epist. I. ad Thessalonicenses - Homiliae 5. in Epist. II. ad Thessalonicenses - Homiliae 18. in I. ad Timotheum - Homiliae 10. in II ad Timotheum - Homiliae 6. in Epistolam ad Titum - Tres in Epist. ad Philemonem - Homiliae 34. in Epist. ad Hebraeos.* Item *Homiliae 8. adversus Iudaeos - Homiliae 12. contra Anomeos quae etiam inscribuntur de Incomprehensibili - Homilia de resurrectione mortuorum - Homilia de Baptismo Christi et de Epiphania - Homiliae 2. de proditione Iudae - Homiliae 2. de Cruce et latrone - Homilia de Ascensione Domini - Homiliae 2. de S. Pentecoste - Homiliae de Laudibus S. Pauli Apostoli - Homiliae de Sanctis nonnullis Vet. Testamenti - Homiliae in SS. Martyres,* quarum tres supersunt - *Homiliae in diversos Sanctos Novi Testamenti - Homilia in laudem Diodori Episcopi Tarsensis - Homilia in laudem Theodosii Magni.* Praeterea reliquit *Catecheses duas ad Illuminandos - Homilias 3. de Diabolo tentatore - Homilias 9. de Poenitentia - Sermones 2. de consolatione mortis - Homilias 21. de Statuis ad populum Antiochenum habitas - Homilias aliquot de terrae motu - Homilias 6. in Oziam* (seu de Seraphinis) *Homilias in locum illud Isaiae:* «Ego Dominus Deus feci lumen. » *Homilias in illum Ieremiae locum:* « Domine non est in homine via eius. » *Interpretationem in Danielem Capit. 13. - Homilias in illud Ioannis:* « Filius ex se nihil facit. » - *Homiliam contra ludos et theatra - Homiliam in illud:* « hoc autem scitote etc.» *Homiliam de perfecta charitate - Homiliam de continentia - Synopsim Scripturae Sacrae - Homiliam aliam in Natalem Christi diem - Homiliam de legislatore - Homiliam in illud* Matth.: « In qua potestate haec facit etc. » Eius autem opera dogmatica sunt: *Demonstratio contra Iudaeos et Gentiles quod Christus sit Deus - Liber in S. Babylam contra Iulianum et contra Gentiles.* Opuscula Moralia vero recensentur: *Paraenesis ad Theodorum lapsum Libri 2. - Libri 2. de compunctione De fato et provid. Orationes 6. - Orat. 2. de precatione - Libri 3. adversus oppugnatores vitae monasticae* quibus ob materiae similitudinem iungi meretur *opusculum de Comparatione regis et Monachi - Libri 3. de Providentia Dei ad Stagirum Monachum - Libri 6. de Sacerdotio - Liber de virginitate - Tractatus 2. ad viduam iuniorem - Libri 2. contra eos qui subintroductas habent Virgines - Liber quod qui seipsum non laedit, eum nemo laedere possit, seu quod nemo laeditur nisi a seipso - Liber ad eos qui scandalizati sunt ob adversitates* - Dubia est *homilia in Davidem Regem et Paulum Apostolum de poenitentia et in varia dicta*

Psalmistae, quae ad Christi finem pertinent, et quod *non debemus desperare de salute nostra* - Dubium pariter est *Proemium in Psalmos.* Denique ab eo prodiere epistolae 238. quas omnes, una excepta, ultimo exilio scripsit. Eclogae ex diversis Homiliis Iohannis Chrysostomi concinnatae non quoad formam, sed quoad substantiam illum auctorem habent. S. Iohannes Chrysostomus fuit vir ingenii incomparabilis atque universi orbis lumen et Doctor. Stylus eius perspicuus, splendidus et atticus est.

SAECULO V.

S. Hilarius Arelaten. (f. a. 400). Opera eius sunt *Sermo de Vita S. Honorati praedecessoris sui - Epistola ad S. Eucherium - Sermo seu narratio de miraculo S. Genesii Martyris Arelatensis - Carmen in natali Machabaeorum Martyrum.* Alia plura eius opuscula temporum iniuria interciderunt - Disciplinae ecclesiasticae fuit strenuus vindex ac maximo ingenio polluit.

Prudentius (f. a. 405). Scripsit *Libros 2. contra Symmachum - Apotheosim seu Librum de Divinitate - Hamartigeniam seu carmen de origine peccatorum - Cathemerinon seu Librum hymnorum quotidianorum - Peristephanon et Diptycon* seu *Enchiridion* (i. e. Manuale V. et N. Testamenti). Prudentius poetarum Christianorum optimus habetur.

Sulpitius Severus (f. a. 405). Ex eius scriptis habemus *duos Libros Historiae Sacrae - Vitam S. Martini, ac de morte ac virtutibus eiusdem Sancti Epistolas tres;* denique tres etiam *Dialogos inter Gallum et Posthumianum habitos,* quorum primus de Monachorum Orientalium virtutibus et miraculis, reliqui duo de S. Martini virtutibus agunt. Ex multis eius *Epistolis septem* circumferuntur Severi nomine inscriptae, quarum ultimae quatuor, supposititiae noscuntur.

S. Isidorus Pelus. (f. a. 412). Ex eius operibus non supersunt hodie nisi 2000 circiter epistolae in quinque Libros distributae, quae elegantiam fere atticam ac summum ingenii acumen exhibent.

Synesius Ep. Ptolemaidos (f. a. 412). Opera eius sunt *Oratio de Regno - Liber de dono ad Paeonium - Aegyptius* (sive) *L. de Providentia - L. de Insomniis - Liber de ipsius vitae instituto - Calvitii encomium - L. de Dione et Philostrato - L. Catastasis - Constitutio Sinesii - Sermo de dono Astrolabii - Epistolae 156. - Homiliae 2., hymni 10.* Synesius philosophicis studiis et humanioribus magis inclaruit, quam theologicis.

S. Cyryllus Alex. Ep. (f. a. 415). Ex eius scriptis supersunt Fragmenta in *Acta Apostolorum - Explanatio in Epist. ad Romanos* - Item *in Epist. I. ad Corinth. - in Epist. II. ad Corinth. - in Epist.*

ad Hebraeos - Fragmenta Comm. in Epist. B. Iacobi Apostoli - In Epist. I. B. Petri - in Epist. II. B. Petri - in Epist. I. divi Iohannis - in Epist. Iudae - LL. XVII. de adoratione in Spiritu et Veritate - Glaphyra seu Commentaria scita et elegantiora in loca selecta Pentateuchi - *Comm. in Isaiam* - Fragmenta *in LL. Regum - Explanatio in Psalmos* - Fragmenta *aliqua in Cantic. Moysis - in Cant. Annae - in Proverbia - in Cantica Cantic.* - Fragmenta *in Ieremiam Baruc et Danielem* - Fragmenta *Comm. in Matth. et Lucam - Comm. in Evang. Ioannis* - His iungi debent *Thesaurus de Sancta et Consubstantiali Trinitate - de Trinitate Dialogi 7 - L. de Incarn. Unigeniti - L. quod unus sit Christus - Scholia de Incarn. Unigeniti - L. de Incarn. Verbi Dei Filii Patris - L. Adversus Nestorium - Dialogus cum Nestorio - Explicatio 12. Capitum Ephesi pronuntiata - Apologeticus pro 12. Capitibus - Apologeticus contra Theodoretum - Apolog. ad Theodosium Imper. Adversus Iulianum LL. 10. - L. adversus Anthropomorphitas - de recta fide ad Theodosium - de recta fide ad reginas - de recta fide Oratio altera - Oratiunculae tres in translatione reliquiarum SS. Cyri et Iohannis - Sermo steliteuticus adversus Eunuchos - Sermo de obitu Sanctorum trium puerorum nec non sapientissimi Danielis - Epistolae 88. - Homiliae Paschales 30. - Homiliae diversae 17.* - Opera recenter inventa sunt; *De Trinitate Liber - de Incarn. Domini - Quod Virgo sit Deipara - Fragmenta dogmatica* - Dubia sunt et aliena - *de Trinitate - Collectio dictorum Vet. et N. Testamenti - Liturgia S. Cyrilli.* Fuit ipse Ecclesiae defensor intrepidus, ut inquit Caelestinus, Doctor Catholicus, vir Apostolicus.

S. Paulinus Nol. (f. a. 420). Supersunt ex eius scriptis: *Epistolae 50. et Poemata* seu Carmina 34.

S. Maximus Taurinen. (f. a. 422). Omnia eius opera sunt orationes sacrae, variis tamen titulis inscriptae, neque pari omnes auctoritate genuinae. Sunt etiam *homiliae 118. Sermones 116. Tractatus 3. de Baptismo - Tract. contra Paganos - contra Iudaeos - Expositiones de Capitulis Evangeliorum.* Is adeo egregie scripsit, ut Ecclesia eius opera cum magna auctoritate legenda susceperit.

S. Proclus Ep. Cyzicenus (f. a. 426). Opera quae supersunt sunt, *Orationes XX. Homiliae V. Tractatus de traditione divinae Missae - Epistolae 8. - Fragmenta de homilia in quadragesima et de eius epistola ad Armenos.*

Marius Mercator (f. a. 429). Scripsit *Commonitorium* adversus haeresim Pelagii et Caelestii - *Librum subnotationum in verba Iuliani* - et *Commonitorium* super nomine Caelestii. Fuit strenuus gratiae defensor.

S. Augustinus (f. a. 429). Opera eius sunt: *Libri 2. Retractationum*

- Confessionum Libri 13. - Libri 2. contra Academicos - Liber de beata vita - Libri 2. de ordine - Soliloquiorum LL. 2. - L. de immortalitate animae - L. de quantitate animae - L. de Magistro - Libri 6. de Musica - Opera eius dogmatica enumerantur *L. de vera religione - L. de fide rerum quae non videntur - L. de fide et Symbolo - Enchiridion ad Laurentium, seu Liber de fide, spe, et charitate - L. de Agone Christiano - L. de fide et operibus - Libri 15. de Trinitate - Libri 2. de coniugiis adulterinis - L. de cura gerenda pro mortuis - De resurrectione mortuorum Tractatus 2.* - Eius opera dogmatico-polemica recensentur *Libri 22. de Civitate Dei - L. de divinatione daemonum - Tractatus adversus Iudaeos - L. de Haeresibus - L. de utilitate credendi - De moribus Ecclesiae Catholicae et de moribus Manichaeorum Libri 2. - De Genesi contra Manichaeos Libri 2. - L. contra Adimantum - Libri 33. contra Faustum Manichaeum - L. contra Epist. Manichaei,* quam vocant *Fundamenti - De actis cum Felice Manichaeo Libri 2. - L. de natura boni - L. de duabus animabus - Acta* seu *Disputatio contra Fortunatum Manichaeum - Libri 3. de Libero arbitrio - L. contra Secundianum - Libri 2. contra Adversarium Legis et Prophetarum - L. Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas - Psalmus contra partem Donati,* dictus *Abecedarius. - Contra Epistolam Parmeniani Libri 3. - Contra Literas Petiliani Libri 3. - Libri 4. contra Cresconium - Libri 7. de Baptismo - L. de unico Baptismo contra Petilianum - Epistola ad Catholicos contra Donatistas,* quae vulgo dicitur, *L. de Unitate Ecclesiae - Breviculus Collationis cum Donatistis - L. ad Donatistas post collationem - Sermo ad Caesareensis Ecclesiae plebem - L. de gestis cum Emerito - Libri 2. contra Gaudentium - Libri 4. de anima et eius origine - De peccatorum meritis et remissione Libri 3. - Liber de Spiritu et Litera* (i. e. de lege et gratia). *L. de natura et gratia - L. de perfectione iustitiae hominis,* seu epistola ad Eutropium et Paulum Episcopos. *L. de Gestis Pelagii - Libri 2. de gratia Christi et de peccato originali - Libri 2. de Nuptiis et Concupiscentia - Contra duas Epistolas Pelagianorum Libri 4. - Libri 6. contra Iulianum Pelagianum - Opus imperfectum contra Iulianum Pelagianum - L. de gratia et Libero Arbitrio - de Praedestinatione Sanctorum - L. de dono perseverantiae - L. contra Sermonem Arianorum - Collatio cum Maximino Arianorum Episcopo - L. 2. contra* (eumdem) *Maximinum Arianum.* Opera Augustini Exegetica sunt: *Libri 4. de doctrina Christiana - L. imperfectus de Genesi ad literam et Libri 12. de Genesi ad Literam - Locutionum Libri 7. - Quaestionum in Heptateuchum* (seu in libros quinque Mosis, Libros Iosue et Iudicum). *Libri 7. - Annotationes in Iob Liber unus - Enar-*

rationes in Psalmos 150. - De consensu Evangelistarum Libri 4. - Quaestionum Evangeliorum Libri 2. - De Sermone Domini in monte secundum Matthaeum Libri 2.- Tractatus 124. in Iohannis Evangelium - Tractatus 10. in Epistolam Iam Iohannis - Expositio quarumdam (84) *Propositionum ex epistola ad Romanos - Epistolae ad Romanos Expositio inchoata - Expositio Epistolae ad Galatas.* Scriptis dogmaticis ac exegeticis S. Augustini veluti Appendix iungi debent - *Libri diversarum quaestionum*, qui scilicet responsa complectuntur ad varias quaestiones data. Huc pertinent: *L. de diversis quaestionibus octoginta tribus - Libri 2. de diversis quaestionibus ad Simplicianum - L. de octo Dulcitii quaestionibus* - Opera Moralia sunt: *Speculum* (seu collectio praeceptorum moralium ex universa S. Scriptura concinnata). *L. de Mendacio - L. contra Mendacium - L. de Patientia - L. de Continentia - L. de bono Coniugali - L. de sancta Virginitate - L. de bono viduitatis,* seu epistola ad Iulianam viduam - *L. de Opere Monachorum - L. de Catechizandis rudibus - Sermones quadringenti* circiter genuini habentur, alios recentiori aetate ex variis Codicibus erutos, typis vulgarunt nonnulli eruditi. Epistolae scriptae ante Episcopatum recensentur 30: Epistolae quas Episcopus scripsit ante collationem Carthaginensem cum Donatistis habitam et ante detectam in Africa Pelagii haeresim sunt 123. Epistolae, quas dedit reliquo vitae tempore 231 numerantur. Epistolae denique, quarum tempus minus compertum est, ad N. 269 adscendunt. S. Augustinus, maximus orbis catholici magister et validissimus malleus haereticorum, fuit ingenii incomparabilis, tantaque doctrinae copia polluit, ut nemo Ecclesiae catholicae dogmata profundius pertractaverit atque illustraverit. Hinc complura Ecclesiae Concilia ut olim Synodus Arausicana et novissime Concilium Tridentinum, in efformandis edendisque Canonibus atque decretis, ipsa S. Doctoris verba frequenter adhibuerunt.

Salvianus (f. a. c. 430). Scripsit libros octo de *gubernatione Dei - Libros quatuor adversus avaritiam. Epistolas varias, quarum novem* hodie supersunt. Eius opera stylo perquam eleganti conscripta sunt.

Ioahnnes Cassianus (f. a. 430). *Scripsit libros septem de Incarnatione Domini* (adversus Nestorium) - *Libros duodecim de institutis Coenobiorum - Collationes 24.* Eius opera caute legenda sunt.

S. Vincentius Lirinen. (f. a. 431). Scripsit *Commonitoria duo* adversus haereticos, secundum interlapsum est neque ex eo amplius quicquam quam postrema particula remanet, i. e. sola recapitulatio; alterum vero perenne est contra omnes haereses antiquas novas et futuras monumentum.

S. Nilus (f. a. 432). Opera eius sunt *Peristeria* (seu Tractatus de virtutibus excolendis et vitiis fugiendis) - *Tractatus de Oratione - Tractatus de octo Spiritibus malitiae - Tractatus ad Eulogium* (de vitiis quae opposita sunt virtutibus). *Tractatus de malignis cogitationibus Sermo in effatum illud Evangelii.* Nunc qui habet sacculum etc. Narratio *de caede Monachorum in monte Sinai - Oratio in Albianum - Tractatus de monastica exercitatione. Tractatus ad Magnam de voluntaria paupertate. Tractatus de Monachorum praestantia - Tractatus ad Eulogium monachum - Sententiae seu admonitiones* quae fere 200 egregias veritates morales et asceticas breviter et in ingeniose enuntiant - *Quamplurimae epistolae partim dogmaticae, partim morales et asceticae.* Supersunt etiam Fragmenta aliqua ex aliis Sermonibus et homiliis. In Concilio Nicaeno II Sanctus et egregius Pater vocatus est et in suis scriptis non tam dogmata fidei, quam morum doctrinam exposuit, eius opera plena sunt vigore ac sententiis referta.

S. Petrus Chrysologus Ep. Raven. (f. a. 433). Eius nomine circumferuntur *Sermones 176.,* quorum nonnulli supposititii iudicantur, alii vero ob styli discrepantiam dubii videntur; ita ut nonnisi 160 circiter genuini supersint.

Theodoretus Ep. Cyrens. (f. a. 434). Eius opera exegetica sunt: *Quaestiones in Octateucum* (i. e. in V. Libros Mosis, in Lib. Iosue, Iudicum et Ruth.) - *Quaestiones in libros Regum et Paralipomenon - Interpretatio in 150. Psalmos - Interpretatio in Cantica Canticorum - Comm. in omnes Prophetas Maiores et Minores - Interpretatio XIV. Epistolarum S. Pauli.* Opera historica sunt: *Historiae Ecclesiasticae Libri V. - Historia religiosa - Haereticarum fabularum Compendium.* Opera dogmatica sunt: *Eranistes seu Polymorphus* (contra Eutichianos) - *De Providentia Orationes X. Graecarum affectionum curatio - Libellus contra Nestorium. L. De Trinitate - Reprehensio 12. Capitum seu Anathematismorum Cyrilli* - Tandem supersunt *Epistolae 181.* Theodoreti scripta, quibus Nestorium ac Theodorum Mopsuestenum defendebat ac S. Cyrillum et Synodum Ephesynam impugnabat, ab Ecclesia Catholica solemni iudicio reprobata sunt - Inter eius opera dubia est *Sermo* seu *Encomium in nativitatem Iohannis Baptistae.* Caeterum magni meriti et nominis scriptor semper est habitus. Stylus perspicuus nec iucunditatis expers est ac sensibus abundans.

S. Prosper Aquitan. (f. a. 435). Pars potior operum S. Prosperi dogmatici est argumenti, reliqua moralia, exegetica et historica. Opera dogmatica sunt - *Epistolae duae, una ad Augustinum, altera ad Rufinum.- Responsiones pro Augustino ad Capitula obiectionum Gallorum calumniantium.- Responsiones pro Augustini doctrina ad Capitula obiectionum Vincentianarum. - Responsiones pro Augustino ad Excerpta Genuensium,* (seu quae de Genuensi civitate sunt missa) - *Liber contra Collatorem - Carmen de Ingra-*

tis (i. e. de Pelagianis et Semipelagianis).- Opera moralia sunt: *Liber sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum - Liber Epigrammatum ex sententiis S. Augustini - Expositio Psalmorum a 100 ad 150 - Chronicon integrum* (ab orbe condito usque ad sua tempora). Communius eidem adscribuntur - *Libri duo de vocatione gentium: Epistola ad Demetriadem - Capitula,* seu *praeteritorum Sedis Apostolicae Episcoporum auctoritates de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio.* Dubia pariter censetur *Confessio* quae dicitur Prosperi Aquitani, *Poema Coniugis ad uxorem, Carmen de providentia.* Fuit poeta elegans, orator eloquens, Theologus profundus, defensor Augustini studiosus.

S. **Leo Magnus** (f. a. 440). Ex eius scriptis supersunt *Sermones 96 de Mysteriis Domini, de Sanctis - de Quadragesima et ieiunio diversorum temporum - de Collectis et eleemosynis* etc. *Epistolae vero 173* hodie extant, quarum complures in linguam graecam olim translatae sunt. Fuit in eo doctrinae excellentia mirabilis, ingenii amoenitas, iudicii firmitas, animi fortitudo. Stylus elegans et facundus est.

S. Basilius Seleucen. (f. a. 448). Extant Basilii *Orationes 41 in Veteri et Novo Testamento - Libri 2 de Vita et miraculis S. Theclae.*

S. Eucherius Ep. Lugdun. († 450). Scripsit *Libros 2. Instructionum ad Salonium.* Lib. 1. *Formularum spiritualis intelligentiae. Epistolam paraeneticam ad Valerianum de contemptu mundi et saecularis philosophiae. Libellum de laude Eremi ad S. Hilarium - Historiam passionis S. Mauritii et Sociorum.* Inter eius Opera dubia recenseri debent *Homiliae aliquae. Exhortatio ad Monachos duplex - Epistolae duae, una ad Faustum, alia ad Philonem.*

Arnobius Iun. (fl. a. c. 460). Ei tribuuntur, *Conflictus de Deo uno et trino cum Serapione - Comm. in Psalmos - Adnotationes in quaedam Evang. loca.*

Faustus Reiens. (f. a. 470). Plurimos scripsit sermones, quorum tantum 11 aetatem tulerunt, inter quos insignis est ille *de S. Maximo eius praedecessore.* Scripsit etiam complures epistolas variis erroribus respersas, ac duos libros *de gratia Dei* et *humanae mentis libero arbitrio,* quos utpote Semipelagiani erroris plenos, monachi Scytae damnarunt, unde merito sententia damnationis in scripta Fausti lata est a S. P. Gelasio I.

Apollinaris Sidonius (f. a. 475). Opera eius quae nunc extant sunt: *Epistolarum libri novem - Carmina 24.*

Vigilius Taps. Ep. (f. a. 483). Scripsit: *Libros quinque contra Eutychetem - Dialogum contra Arianos.* Dubiae vero sunt auctoritatis caetera opera eidem adscripta, seu *Libri 12 de Trinitate - 1 de unitate contra Palladium Arianum - Libri tres contra Marivadum - Altercatio cum Pascentio Ariano*

Gennadius Ep. Constantinopolitanus (f. a. 495). Extat *epistola encyclica adversus simoniam,* Synodi Constantinopolitanae nomine scripta. Extant praeterea ipsius multa exegetica fragmenta *Comment. in V. et N. Testamentum et fragmenta aliqua dogmatica.*

SAECULO VI.

S. Avitus Viennen. (f. a. 502) Extant ex operibus eius *Epistolae 88,* et si demas sex alieno nomine ab ipso scriptas, nonnisi 82, quarum aliae dogmaticae sunt, aliae ad illustrandam S. Scripturam faciunt, aliae vero ad disciplinam Ecclesiae pertinent - *Libri quinque Poematum de Mosaicae historiae gestis - Poema de consolatoria laude castitatis ad Fuscinam sororem - homilia de Rogationibus,* (in qua exponit unde consuetudo rogationum processerit) Extant etiam fragmenta variorum opusculorum et fragmenta *Libri de Divinitate Sp. Sancti et Sermo de Feria tertia in Rogationibus.* Fuit vir eruditione et eloquentia praestans, qui haereticos errores mira virtute oppressit.

Caesarius Ep. Arelaten. (f. a. 502) Scripsit *sermones* circiter 150, qui vel ad scripturam explicandam, vel ad mores formandos pertinent - *Epistolas tres* (ad vitam monasticam pertinentes), *Regulas duas, unam ad Virgines sacras,* alteram *ad Monachos.* Denique scripsit *Testamentum.* Doctrina Caesarii purissima est, et ad mores efformandos potissimum respicit.

Boetius (f. a. 510) Ipsius opera sacra sunt: *Brevis fidei christianae complexio* (seu confessio fidei). *Liber quomodo Trinitas unus Deus ac non tres Dii.* (Tractatus brevissimus) *Utrum Pater et Filius ac Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur - Liber de persona et duabus naturis contra Eutychen et Nestorium* (Tractatus brevissimus): *Quomodo substantiae in eo quod sint, bonae sint, cum non sint substantialia bona,* (seu) *an omne quod est, bonum sit.* Is doctrinam catholicam argumentis rationis fide illustratae confirmat, ita ut scholasticis facem praetulisse videatur.

S. Fulgentius Rusp. (f. a. 510) Opera eius dogmatica sunt: *Libri tres ad Monimum - Libri tres ad Trasimundum - Epistolae 18 - Ad Felicem Notarium de Trin. Liber unus - Contra Sermonem Fastidiosi Ariani ad Victorem Liber unus - De remissione peccatorum ad Euthymium Libri duo - De Incarnatione filii Dei et vilium animalium auctore ad Scarilam Lib. unus - de veritate praedestinationis et gratiae Dei ad Iohannem et Venerium Lib.3 - De Fide seu de regula verae fidei ad Petrum Lib. 1. - Pro fide catholica adversus Pintam L. unus* (Sermones 2 e vatic. Codice descripti prodiere quorum 1um vix dubitari potest esse illius,

alterius alter auctor esse videtur) - *Ad Episcopum Arianum L. 1. Sermones 10* - supersunt etiam *Fragmenta operis contra Fabianum.* Fulgentius habebatur sui saeculi Augustinus, ac teste Isidoro Hispalensi, fuit in confessione fidei clarus, in scripturis divinis copiose eruditus, in loquendo dulcis, in docendo ac disserendo subtilis.

S. Ennodius Tic. (f. a. 512) Ipsius habentur: *Libri 9 Epistolarum ad familiares - opuscula decem* (quae plerumque res sacras tractant, inter quae principem locum tenet libellus apologeticus pro Synodo palmari). Dictiones 29 sunt aut sacrae aut scholasticae, aut controversiae aut ethicae. Carminum seu poematum *libri duo* circumferuntur. Stylus obscurus est,sed antiquae elegantiae speciem praesefert.

Dionysius Exiguus (†. a. 540) Eius opera sunt: *Epistola S. Cyrilli a Dionysio translata - Epistolae duae de ratione Paschae - Codex Canonum Ecclesiae universae - Codex Canonum Ecclesiasticorum* sive codex canonum vetus Ecclesiae Romanae - *Collectio decretorum pontificum Romanorum - Translatio libri S. Gregorii Nysseni de opificio hominis. Interpretatio Epistolae S. Procli ad Armenios - Historia inventionis capitis S. Iohannis Baptistae ab ipso latine translata - Cyclus Paschalis.*

Facundus Ep. Hermian. (fl. c. a. 545). Scripsit libros 12 *pro defensione trium Capitulorum - Unum contra Mucianum scholasticum et Epistolam fidei catholicae in defensione trium Capitulorum.* Fuit vir eruditissimus et Synodi Chalcedonensis auctoritatem strenue defendit.

Venantius Fortunatus (f. a. 560) Opera eius sunt: *Carmina libri undecim* (his tamen carminibus intermixtae sunt prosae quaedam) *Libri quatuor de vita S. Martini - Libelli singulares* (tres itidem poetici ex persona S. Radegundis compositi sunt) *Vitae Sanctorum.*

Cassiodorus († a. c. 562). Ab ipso prodiere - *Variorum Libri 12. Historia tripartita - Chronicon - Computus paschalis - Expositio in Psalterium - Expositio in Canticum - De institutione divinarum litterarum Liber 1. - L. De artibus et disciplinis liberalium litterarum - Commentarium de oratione et de octo partibus orationis. De orthographia - De anima - Complexiones in Epistolas Apostolorum, Actus et Apocalypsim.*

S. Gregorius Turonen. (f. a. 573) Scripsit libros decem *Historiae Ecclesiasticae Francorum - Miraculorum Libri 2 - Librum de gloria Confessorum - De Miraculis S. Martini Libros 4 - Vitas Patrum* - Extant etiam ipsius *Fragmenta Commentarii in Psalmos* et *Liber de cultu stellarum.* Dubius videtur *Liber Miraculorum S. Andreae Apostoli.* Quamvis sermo eius simplex sit, res tamen gestas singulari ingenuitate et nativa eloquentia describit.

S. Gregorius Magnus (f. a. 590) Opera eius propria et certa sunt: *Moralia* seu *expositio in Iob.* quae libris 35 absolvuntur - *Homiliae 22 in Ezechielem - Homiliae 40 in Evangelia - Liber regulae pastoralis - Dialogorum Libri quatuor - Epistolae 880 circiter.* Alia opera sunt: *Expositio in Lib. 1. Regum,* quod opus fuit interpolatum a Claudio eius discipulo. *Expositio in Cantica Canticorum - Expositio in septem psalmos poenitentiales. Concordia quorumdam testimoniorum S. Scripturae* dubia sunt. Habentur etiam nonnulla opera liturgica ab ipso nonnihil emendata ac meliori ordine digesta. - Isidorus Hispalensis de eo scripsit: « Tanto per gratiam S. Spiritus, scientiae lumine praeditus, ut non modo illi praesentium temporum quisquam Doctorum, sed nec in praeteritis illi par fuerit umquam. »

S. Iohannes Climacus († a. c. 598). Scripsit *Scalam Paradisi* et *Librum* seu *Epistolam ad Pastorem* quae est veluti appendix operis praecedentis. Doctrina auctoris ubique catholica, sensa sublimia, dictio nervosa, sed ob nimiam brevitatem saepe obscura.

SAECULO VII.

S. Isidorus Hisp. (f. a. 601). Eius opera sunt *Originum seu Etymologiarum Libri XX. - De differentiis* seu proprietate verborum. *Lib. 1 - Glossae - Chronicon ab origine mundi ad annum 627 p. x. - Historia de regibus Gothorum Wandalorum et Svevorum - L. de viris illustribus - De ortu et obitu Patrum qui in Scriptura laudibus efferuntur - Carmina aliqua - De rerum natura Lib. - Mysticorum expositiones sacramentorum, seu quaestiones in V. Test. - Allegoriae quaedam S. Scripturae - Sententiarum Libri 3 - Contra Iudaeos Lib. 2 - De ecclesiasticis officiis Libri 2 - Regula Monachorum - Synonimorum Libri 2 - De conflictu vitiorum et virtutum - Epistolae ad diversos 13 - Liber de contemptu mundi - Lib. de regula vitae*: Quoad ultima quatuor Opera iure dubitatur utrum ipse sit auctor. Isidorus disputatione contra haereticos ac Synodorum celebratione fidem in Hispania valde promovit, hinc Concilium Toletanum VIII ipsum appellat saeculi sui Doctorem egregium, atque Ecclesiae Catholicae decus.

S. Maximus Abbas. (f. a. 645). Ab eo extant *Quaestiones ad Thalasium de Scriptura Sacra - Quaestiones interrogationes et responsiones diversorumque difficiliorum Capitum Electa - Expositio in Psalm. LIX. - Orationis Dominicae Expositio - Liber asceticus - Capita de Charitate* et aliis virtutibus - *Capita Theologiae et Oeconomiae - Excerptum ex opere LXIII. Dubiorum. - Opuscula Theologica et polemica ad Marinum - Disputatio cum Pyrrho - Opusculum de*

anima - *Epistolae 45* - *De S. Trinitate dialogi tres* - *Mystagogia* - *Loci comunes* - *Ambiguorum Liber,* sive de variis difficillibus locis S. Dionysii Areopagitae et Gregorii (Theologi) - *Hymni tres* - Fuit ipse Theologus sua aetate insignis.

S. Idelfonsus Toletanus (f. a. 657). Ex eius operibus supersunt *Lib. de virginitate perpetua S. Mariae adversus tres infideles* - *De Cognitione Baptismi* - *de itinere deserti quo pergitur post Baptismum* - *Lib. de viris illustribus* - *Epistolae* - Opera eius dubia sunt *Lib. de partu Virginis* - *Fragmentum de eodem* - *Sermones 14.*

Ven. Beda (f. a. 691). Opera eius genuina sunt: *De Orthographia L. I. L. De arte Metrica* - *De schemat. et tropis S. Scripturae* - *De natura rerum* - *De temporibus* - *De ratione temporum* - *De ratione Computi* - *De celebratione Paschae* - *De ordine feriarum paschalium* - *De tonitruis.* Opera Exegetica sunt - *Exaëmeron* seu Libri 4. in primo Genesis usque ad nativitatem Isaac et electionem Ismaelis - *Commentarii in Pentateuchum* - *De tabernaculo et Vasis eius ac vestibus Sacerdotalibus Libri 3.* - *Expositiones allegoricae in Samuelem Prophetam L. 4.* - *In Libros Regum Quaest. 30. Liber de Templo Salomonis* - *In Esdram et Nehemiam allegoricae expositionis Libri 3.* - *Interpretatio in Lib. Tobiae* - *Expositio in parabolas Salomonis* - *Libellus de muliere forti* - *In proverbia Salomonis interpretationis Fragmenta* - *Expositionis in Cantica Cantic. Libri 7.* - *Expositio in Canticum Abacuc.* Opera Exegetica recensentur. *Expositio in Evang. Matthaei* - *Item Marci* - *item Lucae* - *item Iohannis* - *item in Actus Apostolorum* - *De nominibus locorum vel civitatum quae leguntur in Libro Actuum* - *Expositio in Epist. Catholicas* - *In Epist. S. Iacobi* - *In epist. I. S. Petri* - *In epist. II. eiusdem* - *In epist. I. S. Iohannis* - *In epist. II. eiusdem* - *In epist. III. eiusdem* - *In Epist. Iudae* - *Explanatio Apocalypsis.* Opera Paraenetica - *Homiliae genuinae 24.* - *Subdititiae 109.* Opera Ascetica. *Libellus precum* - *De officiis Libellus ex quorumdam Patrum dictis excerptus* - *Excerptiones Patrum* - *Collectanea* (seu) *flores ex diversis* - *Quaestiones et parabolae* - *De meditatione passionis Christi per 7. diei horas* - *De remediis peccatorum.* Carmina sunt *Vita metrica S. Cutheberti Lindisfarnensis Episcopi* - *Passio S. Iustini Martyris* - *Martyrologium poeticum* - *Hymni 13. Epistolae 16.* Opera Historica. *Vita Sanctorum Abbatum Monasterii in Wiramutha et Girvum Benedicti Ceolfridi Easternini Ligfridi et Huetberti* - *Vita prosaica S. Cuthberti Lindisfarnensis Episcopi* - *Vita B. Felicis Conf.* - *Martyrologia.* Scripsit etiam Libellum de locis sanctis abbreviando opuscula maiorum. Ob doctrinae et virtutum merita Venerabilis dictus est. Eius stylus clarus et facilis est, sine elegantia tamen et elevatione.

SAECULO VIII.

S. Ioannes Damascenus (f. a. 730). Scripta eius extant: *Liber de haeresibus* - *Expositio fidei orthodoxae* - *Pro sacris imaginibus Orationes tres* - *De recta sententia Liber* - *Tractatus contra Iacobitas* - *Dialogus contra Manichaeos* - *Disceptatio Christiani et Saraceni* - *Fragmentum opusculi de draconibus et Stygibus* - *Lib. de S. Trinitate* - *de Hymno Trisagio* - *de Sacris ieiuniis* - *de octo spiritibus nequitiae de virtutibus et vitiis* - *Institutio elementaris ad dogmata* - *de natura composita contra Acephalos* - *de duabus in Christo voluntatibus* - *Dissertatio adversus Nestorianorum haeresim* - *Epistola de hoc* « quid est homo ? » - *Canon Paschalis* - *Oratio de iis qui in fide dormierunt* *Epistola de Confessione* - *De sacris imaginibus adversus Constantinum Cabalinum* - *Epistola de sacris imaginibus ad Theophylum Imperatorem* - *L. De azymis* - *De Corpore et sanguine Christi* - *Declaratio Fidei* - *Expositio in Epistolas Pauli* - *Sacra Parallela* - *Homiliae 12. cum fragmento* - *Precationes tres* - *Carmina et Cantica 7.* - *Vita Balaam et Iosaph.* - *S. Arthemii passio* - *Liber adversus Iconoclastas* - *Hymni 8.* - Supersunt etiam *Fragmenta in Matthaeum.* - Indice Caveo, fuit vir doctrinae ac eruditionis, praesertim Theologicae, insignis - Stylus in multis est scholasticus.

S. Bonifacius Ep. Mog. (f. a. 754). Ex scriptis eius supersunt *Epistolae 112.* - *Iuramentum quo se Gregorio II. Papae adstrinxit.* - *Sermones 15.* - *Vita et Martyrium S. Livini Ep. M.* - *L. de Poenitentia fragmentum* - *Aenigmata de virtutibus ad Sororem* - Habentur etiam *Excerpta ex Conciliis,* quae sub ipso celebrata sunt.

Flaccus Alcuinus (f. a. 755). Supersunt *232. Epistolae cum quatuor fragmentis.* Opuscula vero eius Exegetica sunt *Interrogationes et responsiones in Genesim* - *Enchiridion seu expositio pia ac brevis in Psalmos Poenitentiales* - *in Ps. 118 et graduales* - *Compendium in Cantic. Canticor.* - *Commentaria super Ecclesiasten* - *Interpretationes nominum Hebraicorum Progenitorum D. N. Iesu Christi* - *Comment. in S. Iohannis Evangelium* - *Tractatus super tres S. Pauli ad Titum, ad Philemonem et ad Hebraeos epistolas* - *Commentatio brevis in quasdam S. Pauli sententias* - *Commentariorum in Apocalypsim Libri 5* - Opuscula Dogmatica sunt - *De fide Sanctae et individuae Trinitatis ad gloriosum Imper. Carolum Magnum Libri 3* - *Libellus de processione Spiritus Sancti ad eumdem* - *Scripta contra Felicem Urgellitanum et Elipandum Toletanum* - Opera Liturgica et moralia recensentur - *De Psalmorum usu Liber cum variis formulis ad res quotidianas accomodatis* - *Officia per*

ferias, seu Psalmi secundum dies hebdomadae singulos, quibus in Ecclesia cantantur dispositi, cum orationibus hymnis confessionibus et litaniis - De Baptismi caeremoniis Liber - De virtutibus et vitiis Liber - de animae ratione Liber ad Eulaliam Virginem - De Confessione peccatorum ad pueros S. Martini - OPERA HAGIOGRAPHA sunt: *Vita S. Martini Turonensis - Vita S. Vedasti Episc. Atrebatensis - Vita B. Richardi Presbyteri - Vita S. Willibrardi Traiect. Episcopi.* - CARMINA - *Preces nocturnae - Inscriptiones Sacri Codicis - Historiae variae Vet. et Novi Testamenti - Inscriptiones variae Ecclesiarum, Altarium sepulchrorum - Adhortationes seu versus morales - Inscriptiones variorum locorum - Versus ad varios - Epitaphia, Epigrammata et Aenigmata - Poema de Pontificibus et Sanctis Eboracensis Ecclesiae* - OPERA DIDASCALICA sunt *De orthographia L. - Dialogus de Rethorica et virtutibus - De dialectica L. - Pipini regalis et nobilissimi iuvenis Disputatio cum Albino scholastico - De cursu et saltu lunae ac bissexto.* - Opera dubia sunt, *Albini Confessio fidei - Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones - Propositiones Alcuini Doctoris ad acuendos iuvenes -.*

SAECULO IX.

Paschasius Radbertus (f. a. 884). Scripsit *Expositionem in Psalm. 44 - item in Lamentationes Ieremiae - Librum de Corpore et sanguine Christi - Epistolam ad Frudegardum - Lib. de partu Virginis - de fide spe et charitate - de passione Sanctorum Rufini et Valerii - de vita S. Hadalarti - Epitaphium Arsenii seu vita Ven. Walae.*

Hincmarus Arch. Remen. (f. a. 845). Ex eius scriptis sunt: *Epistola ad Carolum Magnum Regem priori contra Praedestinationem dissertationi (deperditae) praefixa - De praedestinatione Dei et libero arbitrio Dissertatio posterior - De una et non trina Deitate - De divortio Lothari Regis et Tetbergae reginae - Capitula synodica . Coronationes regiae - Explanatio in ferculum Salomonis - Opuscula de Regis persona et regio ministerio - De cavendis vitiis et virtutibus exercendis - de diversa et multiplici animae ratione - de coercendis Militum rapinis - de verbis Psalm.* Herodii domus dux est eorum. - *De fide Carolo regi servanda - Instructio ad Ludovicum Balbum - De institutione regia - Ad Proceres regni pro institutione Caroli M. regis - Ad Episcopos regni de institutione Caroli Magni - De coercendo raptu viduarum, puellarum, et Sanctimonialium - Expositiones ad Carolum regem pro Ecclesiae libertatum defensione - Capitula Synodalia - De officiis Episcoporum - de presbyteris criminosis - de causa*

Teutfridi presbyteri - de visione Bevioldi Presbyteri - Consilium de poenitentia Pipini regis - De villa Noviliaco - Iuramentum quod Hincmarus iussus est dare apud Pontigonem - Vita S. Remigii - Encomium eiusdem S. Remigii - Responsio ad quorumdam quaestiones - Professio Fidei - Carmina aliquot - Annales - Epistolae 55. Opuscula et Epistolae quae spectant ad causam Hincmari Laudunensis.

Rabanus Maurus (f. a. 847). Eius opera sunt *De laudibus S. Crucis Lib. 2. - De Clericorum Institutione LL. 3. - Liber de oblatione puerorum - Commentariorum in Genesim Libri 4. - Liber de Computo - Commentariorum in Matth. Libri 8 - Commentariorum in Exodum Libri quatuor ad Fredulphum Lexoviensem Episc. - Expositionum in Leviticum Libri 7. ad eumdem - Narrationum in Lib. Numerorum Libri 4. ad eumdem - Narrationum in Deuteronomium Libri 4. ad eumdem - Commentariorum in Lib. Iosue Libri 3. ad Friderieum Traiect. Episc. - Commentariorum in Lib. Iudicum Libri duo, cum Epistolis Humberti Ep. ad Rabanum et Rabani ad Humbertum - Commentarium in Lib. Ruth. - Commentaria in Libros 4. Regum - Comment. in Lib. 2. Paralipomenon - Expositio in Lib. Iudith. - Expositio in Lib. Esther - Commentariorum in Lib. Sapientiae Lib. 3. - Commentariorum in Ecclesiastic. Lib. 10. - Comment. in Libros Machabaeorum - Homiliae 233. - Poenitentiale - Commentaria in Ezechielem - Quota generatione licitum sit connubium - De consanguineorum nuptiis et de magorum praestigiis falsisque divinationibus - Tractatus de anima - Martyrologium - Responsa canonica super quibusdam interrogationibus Reginbaldi chorepiscopi - Si liceat chorepiscopis praesbyteros et diaconos ordinare de consensu episcopi sui - De Universo Libri 22. - Excerptio de arte grammatica Prishiani - Expositio in Proverbia Salomonis - Commentaria in Ieremiam - Enarrationes in Epistolas B. Pauli Libri 28. - Allegoriae in Sacram Scripturam - Commentaria in Cantica quaedam - Liber de sacris ordinibus - De Ecclesiastica disciplina - de videndo Deum, de puritate cordis et modo poenitentiae - De quaestionibus canonum poenitentialium - Poenitentium Liber - De vita B. Mariae Magdalenae et sororis eius S. Marthae - Epistolae 9 - Glossae latino - barbaricae de partibus humani corporis - De inventione linguarum - Fragmentum glossarii latino - Theotischi - Carmina.*

Anastasius Bibl. (f. a. 870). Ex eius scriptis habentur, *Prolegomena ad vitas RR. Pontificum - Vitae RR. PP. - Fragmentum de vitis RR. PP. a B. Petro ad Paulum I. - Fragmentum Catalogi Pontificalis in Vigilio desinens - Interpretatio Synodi VIII generalis - Item Synodi VII.* - Interpretatio *Chronologiae*

S. Nicephori - Collectanea - Historia acephala Sanctorum Cyri et Ioannis Eleemosynarii - Passio S. Demetrii - acta S. Crispinae V. et M. - Translatio Sermonis S. Theodosii Studitae, de S. Bartholomaeo Apostolo - Epistolae tres - Prologus in Passionem 1480 martyrum.

Acto Vercell. (f.a.872). Scripsit *Capitulare Vercellense - Lib. de Pressuris Ecclesiasticis - Espositionem in Epistola S. Pauli - Sermones et epistolas varias.*

SAECULO X

Hodoardus (f. a. 940). Scripsit *Historiam Ecclesiae Remensis - Annales - Opuscula metrica.*

Ratherius Ep. Veronen. († a. 974). Eius opera sunt - *Praeloquiorum Libri sex - de Vita S. Ursmari - Conclusio deliberativa Leodoci Acta - L. Phrenesis* (sic ab ipso dictus eo quod nimis in eo austere in quosdam inveheretur) - *Excerptum ex dialogo Confessionali cuiusdam sceleratissimi mirum dictu Ratheri veronensis quidem Episcopi, sed Lobiensis Monachi - Exhortatio et preces - Invectiva - De Traslatione S. cuiusdam Matronae - Decreta et Libellus de proprio lapsu - De contemptu canonum - Qualitatis coniectura cuiusdam - Decretum quo ex Abbatiola Magontiani amandatis monachis subrogantur clerici - Synodica ad presbyteros et ordines caeteros forinsecus i. e. per universam Dioecesim constitutos. - De nuptu cuiusdam illicito - De otioso sermone - Ratherii Romam euntis itinerarium - Fundatio et dotatio pauperorum clericorum cathedralis Veronensis Ecclesiae - De Clericis rebellibus - Discordia inter ipsum et Clericos - Liber apologeticus - Testamentum - Epistolae 104. - Sermones 11.*

SAECULO XI

Burcardus Ep. Wormat. (f. a. 1008). Reliquit *Volumen Decretorum et Epistolam ad Alpertum.*

S. Petrus Damiani (f. a. 1057). Praeter *Libros 8 Epistolarum, et Sermones 75.* scripsit illustria varii argumenti opuscula sexaginta, ex quibus commemorasse sufficiat: *Expositionem mysticam - Lib. Genesis, de Aegypti plagis et Decalogo; de Hebraeorum mansionibus; de divina omnipotentia; - de processione spiritus Sancti; de fide catholica, de Sacramentis per impios administratis: - de novissimis et antichristo - contra Iudaeos - de quadragesima - de ieiunio Sabbati - de celebrandis vigiliis: - de horis canonicis - de Coelibatu Sacerdotum: - de communi vita Clericorum: - contra Clericos Regulares proprietarios: de perfectione Monachorum: - pro Monachis contra Canonicos: - de parentelae et cognationis gradibus: de tempore celebrandi nuptias: de bono suffragiorum* - Scripsit praeterea *Sanctorum historias,* scilicet *S. Odelonis Abb. Cluniacensis et Conf., S. Romualdi Abbatis, Sanctorum Rodulphi et Dominici Loricati - Passionem Sanctarum Virginum Florae et Lucillae - Expositionem visionum Sanctorum Martyrum Mariani* et *Iacobi - Hymnum* de gloria *paradisi - Carmina varia* et *Preces.* Extat denique *Concordia* ab ipso Statuta inter *Eremum Gamugni et inter Monasterium de Acereta* - et *acta synodi ab eodem in Galliis celebratae* - Alexander II pro legatione missum hoc prosecutus est elogio: - Talem vobis virum destinare curavimus, quo post nos maior in Romana Ecclesia non habetur, qui noster est oculus et Apostolicae Sedis immobile firmamentum.

S. Anselmus Arch. Cantuar. (f. a. 1073). Opera eius sunt: *De divinitatis essentia Monologium: Prosologium* seu alloquium de Dei existentia - *Apologeticum contra Gaunilorem - Dialogi de veritate - de libero arbitrio - de casu diaboli - de voluntate - L. De azymo et fermentato - Lib. 1 de fide Trinitatis et de Incarnatione Verbi - LL. 2. cur Deus homo - Lib. 1. de Processione Spiritus Sancti* contra Graecos - *L. de conceptu Virginali et peccato originali. L. de concordia praescientiae, praedestinationis et gratiae cum libertate - L. de Sacramentorum diversitate - offendiculum Sacerdotum - L. de Nuptiis consanguineorum - Dialogus de grammatico - Liber de voluntate Dei - Responsio ad Wallerani querelas: - Homiliae, orationes, Exhortationes 16. - Hymni varii - Sermo de passione Domini - Exhortatio ad contemptum temporalium et desiderium aeternorum - Admonitio morienti - Carmina de contemptu mundi - Liber meditationum et orationum - Meditatio super miserere - de pace et concordia - Tractatus Asceticus - Oratio dicenda ante sumptionem Corporis et Sanguinis Domini - salutatio ad Iesum Christum - Hymni et Psalterium de Sancta Maria - Versus de Lanfranco praedecessore suo - Fragmentum de dictis S. Anselmi - Epistolarum Libri 4.* - Scholasticae Theologiae praeformator fuit, stylus eius metaphysicus potius, quam dialecticus aut oratorius apparet.

SAECULO XII.

S. Bernardus (f. a. 1120). Ex eius operibus extant *Epistolae 495. Chartae 5. - De Consideratione Lib. 5. ad Eugenium III. Papam - De moribus et officio Episcoporum Tractatus ad Henricum Senonensem Archiepiscopum - De Conversione ad Clericos Liber - De Praecepto et dispensatione - Apologia ad Guillelmum S. Theoderici Abbatem - Ad milites Templi de laude no-*

vae militiae Liber - Tractatus de Gradibus Humilitatis et Superbiae - De diligendo Deo Liber ad Haimericum S. R. E. Cardinalem et Cancellarium - Tractatus de gratia et libero arbitrio ad Guillelmum Sancti Theoderici Abbatem. Tractatus de Baptismo aliisque quaestionibus ad Hugonem de S. Victore - Tractatus contra quaedam Capitula errorum Petri Abaelardi ad Innocentium II. Pontificem - De vita et Rebus gestis S. Malachiae, Hiberniae Episcopi. Hymnus de S. Malachia - Super Antiphonarium Cisterciensis Ordinis Epistola - Tractatus de Cantu seu correctione Antiphonarii - S. Bernardus super Hymnum IESU NOSTRA REDEMPTIO - *De Passione Christi et doloribus et plantibus Matris eius - Tractatus ad Laudem gloriosae Virginis Matris - Tractatus de corpore Domini - Modus cantandi Graduale - Tonale S. Bernardi - Sermones de Tempore* (inter quos leguntur B. Bernardi homiliae quatuor super *Missus est* seu de laudibus Virginis Matris) - *Sermones de Sanctis - Sermones de diversis - Sententiae - Parabolae - Confessionis privatae formula - Officium de S. Victore Confessore. - Sermones in Cantica Canticorum.* Extant etiam *Flores seu Sententiae ex S. Bernardi operibus depromptae.* Inter epistolas, quae eidem tribuuntur, habendam esse ut spuriam illam ad Canonicos Lugdunenses de Conceptione Virginis luculenter ostenditur in Dissertatione de Bernardi scriptis in 2. Vol. Sylloge monumentorum auctore cl. P. Antonio Ballerini S. I. Th. Mor. Prof. in Coll. Romano. - Bernardus communi omnium iudicio Pater fuit et Doctor mellifluus.

Rupertus Abb. Tuition. (f. a. 1130). Ab eo prodiere *Commentariorum de operibus S. Trinitatis Libri 42. - Comm. in Genesim. Exodum, Leviticum - in Numeros - in Deuteron. - in Iosue - in L. Iudicum - Regum - in Isaiam - in Ieremiam in Ezechielem - in Danielem - in IV. Evangelistas - L. De operibus Spiritus Sancti - Commentaria in 12. Prophetas Minores - in Cantica - in Iob. - in lib. Ecclesiastes - L. De gloria et honore Filii hominis - L. De glorificatione Trinitatis et processione Sancti Spiritus - Comm. in Evangelium Iohannis, Comm. in Apocalypsim - L. De Victoria Verbi Dei - De Divinis officiis Lib. 12. - L. De Incendio Oppidi Tuitii - L. de meditatione mortis - Vita S. Helberti - Passio B. Eliphii Martyris - L. De voluntate Dei - L. De omnipotentia Dei - L. in quaedam capitula Regulae S. Benedicti - Altercatio Monachi et Clerici quod liceat monacho praedicare - Epistola ad Everardum Abbatem - L. De Laesione Virginitatis - Annulus sive dialogus inter Christianum et Iudaeum - L. De vita vere apostolica - Epistola qua ratione Monachorum ordo praecellit ordinem Clericorum.*

Petrus Lombardus Ep. Parisien. (f. a. 1145). Scripsit libros 4 *sententiarum* seu summam Theologiae ex Patribus methodo scholastica digestam - *Glossas in Psalmos. Collectaneam in epistolis Pauli.*

Hugo a S. Victore (f. a. 1120). Reliquit *Annotationes in Scripturam et Scriptores sacros - Allegorias in Veteri et Novo Testamento - Excerptiones et Commentaria in plures Scripturae libros - Summam sententiarum, cum aliis ad Scripturam vel Theologiam spectantibus.*

HAERETICI ET SCHISMATICI

SAECULO I.

Simon Magus (a. 40). Qui primum ab Ecclesia segregatus est Simon samarites, divinitatem sibi theurgicamque vim arrogavit, veteris novique foederis libros partim reiecit, partim ad sua commenta per allegoriam traxit; pecunia donum Dei comparare studuit, mundum ab Angelis creatum asseruit, ac ad salutem solam fidem sufficere, dari metempsychosim, resurrectionem carnis non fore, promiscuum foeminarum usum licere, et Christum specie tenus passum. Perimmanem syncretismum idololatris, iudaeis, christianis imponere studuit, atque adeo non paucas e subsecutis haeresibus praeformavit.

Thebutes (a. 61). Incidit in errores ipsi cum Simone Mago et Menandro communes.

Philetus (a. 65). Odio adversus Apostolum Paulum inflammatus, negavit futuram corporum resurrectionem, quam ad commentitiam significationem detorsit, ad spiritualem scilicet resurrectionem, in excitatione a morte peccati ad vitam gratiae, a tenebris erroris et infidelitatis ad lumen fidei consistentem.

Cerinthus et Chiliastae (a. 75). Iesum esse merum hominem docebant, Christum vero esse aeonem aliquem, qui in Iesum descendit columbae specie apud Iordanem, ac tempore passionis iterum avolavit. Beatitudinem in carnis deliciis reposuere, legalia esse observanda cum lege nova docuerunt, ut quis salutem consequi possit; post generalem resurrectionem iustos annis mille in terra regnaturos in nuptiarum festis, carnis cupiditatibus et omnium voluptatum illecebris.

Ebion (a. 75). Christi divinitatem eiusque ortum de Virgine inficiatus est.

Ebionitae (a. 75). Necessitatem Mosaicae legis propugnarunt et Iesu Christi divinitatem negarunt.

Menander (a. 76). Christi humanitatem negavit.

Menandriani (a. 76). Menandri asseclae immortalitatem corporum in nomine Menandri baptizatis pollicebantur.

Nicolaitae (a. 95). Praeter errorem de conditoribus mundi barbaronymis, volebant licitam idolothytorum comestionem, ac indifferentem uxorum usum non tantum licitum, sed et meritorium ac ad salutem necessarium. Nicolaus, a quo nomen adsciverunt, habitus est tamquem primus gnosticorum auctor.

Nazaraei (a. circ. 82). Asserebant totam legem iudaicam esse observandam.

SAECULO II.

Elchasaitae (a. 114). Spiritum Sanctum feminam esse commenti sunt; Christum a Iesu distinguentes, Christum unum in caelis esse affirmarunt, at eumdem de corpore in corpus transiisse, novissimisque temporibus in Iesu habitasse: religionis partem exoticis iusiurandi formulis definiebant, in persecutione fidem libere negabant.

Saturninus (a. 120). Docuit mundum fuisse creatum a septem Angelis, Christum umbratili in carne apparuisse, nubere et generare esse a Satana, esum animalium illicitum.

Gnostici et Docetae (a. 130). Gnostici a scientia, Carpocratiani a Carpocrate Alexandrino dicti, statuerunt Theogoniam Saturnianae in multis similem, diversam quoad primum Deum *Barbēlo* nuncupatum et alterum *Sabbaoth* coeli septimi incolam mundique conditorem; Christum hominem purum et carne tantum apparente indutum docuere: duas in homine animas, bonam alteram et ratione praeditam, alteram malam et rationis expertem: earumdem metempsychosim: carnis resurrectionem et iudicium nullum: licitam a fide defectionem, idololatriam omnemque libidinem: aversanda ieiunia et procreationem prolium: ne quid dicam de nefandis mysteriis. Docetae vero affirmabant Christum non esse hominem secundum rei veritatem.

Basilides (a. 133). Palmaris eius error fuit, Christum non fuisse Crucifixum, sed Simonem Cyrenaeum, qui angariatus Crucem sustulit, unde nec in crucifixum credendum, nec martyres utpote Cyraeneo tantum similes, honorandos docuit.

Valentinus et Valentiniani (a. 140). Suo de Aeonibus horumque genealogia systemati,ex Platonis ideis, Theogonia Hesiodi, et Evangelio S. Iohannis compilato, addiderunt errores de Deo corporeo, de corpore Christi caelesti, de eiusdem Nativitate mere transitoria, de triplici genere hominum Pneumaticorum, Psychicorum et Choicorum, deque corporum resurgentium spiritualitate.

Cerdo (a. 141). Duo rerum principia admittebat aeterna, alterum bonum et Christi patrem: malum alterum et Legis ac prophetarum auctorem, Christi vero incarnationem negabat.

Marcionitae (a. 144). Assumptis duobus Cerdonis principiis et Valentini Aeonibus, adiunxerunt Christum duplicem, alterum apparentem tantum et passum, alterum iudicem olim venturum. Damnarunt coniugium ac futuram corporum resurrectionem negavere. Denique solum evangelium Lucae sed mutilatum, caeteris explosis, admiserunt.

Apelles (a. 146). Praeter errores, quos cum Marcione comunes habuit, filium Dei e coelo descendentem carnem sibi aeream contexuisse docuit, eamque in ascensu singulis reddidisse elementis; tandem prophetias ut falsas reiecit.

Colarbasus et Ophitae (a. 150). Colarbasi proprius error fuit, vitam omnium hominum et generationem in septem syderibus consistere. Ophitae vero Christum in serpentis speciem transformatum Adamum et Evam decepisse docuerunt, serpentem proinde adorabant et in mensam, incantante Sacerdote, e spelunca advocatum panes circumeuntem deosculabantur, ac panes a Christo serpente sanctificatos in Eucharistiam confringebant populoque tradebant.

Tatianus et Encratitae (a. 172). Solam aquam in sacrificio altaris offerendam esse docuere, vini usum esse illicitum, nuptias detestati sunt et hinc *Encratitae* seu continentes appellati.

Ptolemaitae Secundiani (a. 160). Ptolemaitae praeter Aeones per quos intelliguntur vel saecula, vel mediae illae Deum inter et creaturam substantiae necessario a Deo emanatae, quasque finxere Basilides, Valentinus et alii, docebant Deum praecipere impossibilia. Secundiani ad Fabulas Ptolemaitarum uxorumque communitatem a Nicolaitis haustam, novas adiunxerunt impudicitiae foeditates.

Prodicus et Adamitae (a. 160). Prodicus e gnosticorum schola Adamitarum sectam instituit. Docuerunt Adamitae nuditatem Adae in statu innocentiae imitandam esse; errarunt etiam circa unitatem Dei.

Antilaitae (a. 170). Ex gnosticorum colluvie prodierunt, docebantque peccatum non esse supplicio, sed praemio dignum.

Cainitae-Quinetilla (a. 170). Dicebant Cainum a potentiori quadam virtute esse derivatum, nec non Core, Dathan, Abiron Sodomitas ac Iudam Iscariotem, quapropter impios illos ac reprobos divino quoque honore colebant. Cainitarum haeresi quoque addictam fuisse quamdam Quinetillam, quae Baptismum destruxit, testari videtur Tertullianus, qui speciali tractatu illam refutavit.

Montanus Priscilla Maximilla et Cataphryges (a. 172). Montanus iactabat prophetiam, non quidem meram futurorum praedictionem pro graeci vocabuli significatione, sed iuxta hebraici nominis vim atque usum caeleste charisma, quo ad Ecclesiam docendam perfi-

ciendamque se auctum ferebat. Nactus ad eam rem duas, quas a marito abduxit, mulieres, Priscillam et Maximillam, eas pariter maligno spiritu afflatas prophetare docuit. Eorum errores sunt praecipui: Montano et Priscillae non Apostolis concessam plenitudinem Spiritus Sancti: non esse baptizandum in nomine SSmae Trinitatis: ac foeminas sacris initiari posse ordinibus. Montanistae cataphryges dicti sunt a Phrygia, in qua frequentes erant.

Bardesanes (a. 174). Lapsus est in Valentini haeresim.

Leythianus auctor Manich. (a. 175). Duo admisit rerum principia suprema, unum bonum, malum alterum.

Hermogenes (a. 176). Illius error praecipuus fuit materiam esse Deo coaeternam.

Marcosii (a. 180). A Marco quodam praestigiatore et mago e Valentini schola profecto nuncupati, negarunt carnis resurrectionem et Christum non vere sed putative passum dixerunt. Duo quoque opinati sunt ex adverso sibi esse principia, et aliquid tale etiam ipsi de Aeonibus, sicut Valentinus affirmarunt.

Florinus et Blastus (a. 182). Florinus docuit Deum esse auctorem peccati. Blastus dux Quartodecimanorum docuit, Pascha celebrandum esse more Iudaeorum luna decima quarta mensis primi.

Artemon (a. 192). Eosdem ac Theodotus Coriarius errores tradidit nomenque ac originem dedit Artemonitis, caeterum paucis et mox ab aliis sectariis absorptis.

Theod. Coriarius et Alogi (a. 193). Dixerunt Christum non esse aeternum Verbum Dei, sed purum hominem, modo tamen supernaturali conceptum, et virum sanctum ac sapientem, ipsisque prophetis praestantiorem.

Theodor. Trapez. (a. 194). Theodoti Coriarii praecipuus assecla, qui Melchisedechum virtutem quandam divinam, ipso Christo superiorem commentus, auctor extitit Melchisedechianorum.

Tertullianus (a. 199). Praeter errores Montanistis proprios, docuit animam rationalem ex traduce fieri, seu a parentibus generari, Deum esse corporeum. Hunc tamen errorem nonnulli eruditi a Tertulliano iure removent.

SAECULO III.

Noëtus (a. 200). Unam in Deo personam i. e. Patrem admisit, Verbum vero ac Spiritum Sanctum externas denominationes Dei asseruit.

Praxeas sive Epigonus (a. 201). Noëti discipulus unam in Deo personam asseruit, ac proinde Patrem incarnatum.

Sabelliani seu Patropassiani (a. 218). Patrem divinum esse passum docebant, ex eo quod personam re unam, nomine tantum vel operatione trinam in Deo statuerent.

Archontici (a. 205). Mundum ab Angelis creatum edisserunt: Sacramenta reiecere, corporum resurrectionem negarunt.

Berillus (a. 246). Christum in utero Virginis Deum esse coepisse docuit.

Valens et Arabes (a. 247). Mori animam et cum corpore suscitari docuerunt.

Valesius (a. 247). Solos Eunuchos salvari, et concupiscientiae resisti non posse docuit.

Angelici (a. 247). Angelos Christo superiores asseruerunt, Deumque eorum ministerio mundum creasse.

Apostolici (a. 247). Matrimonium reiecerunt.

Novatus (a. 251). Lapsis negavit poenitentiam, baptizatos extra suam sectam rebaptizabat, Confirmationem neglexit, martyres martyrumque reliquias ac secundas nuptias condemnavit.

Novatianus (a. 252). Sacramentum Poenitentiae inutile ad remissionem quorumdam peccatorum asseruit: secundas nuptias ut criminosas reiecit.

Paulus Samosatenus (a. 263). Unam personam in Deo statuit, Verbum vero et Spiritum Sanctum Deo internum et cum Patre unum, a Spiritu et Verbo externo ac prolatitio distinxit, immediate unito cum Christo.

Nepos et Chiliastae (a. 264). Regnum Millenarium propugnarunt.

Manes (a. 270). Statuit duo principia alterum bonum seu lucem et boni causam, alterum malum seu tenebras et mali auctorem. Fecit Deum corporeum et nomine dumtaxat Trinum. Christum sine carne apparenter natum et passum docuit. Homini libertatem negavit ac Testamentum vetus, fidei baptismique necessitatem et utilitatem, matrimonium, carnis resurrectionem respuit.

Hieracitae (a. 295). De filii divinitate et generatione male loquebantur- Melchisedechum pro Sp. Sancto habuere, negarunt Paradisum fuisse sensibilem et carnis resurrectionem reiecere - pueros baptizatos ante rationis usum decedentes extorres fieri docuerunt a Regno Coelorum.

SAECULO IV.

Meletius in Aegypto (a. 301). Ob Idololuliam per Alexandrinos Patres depositus, Episcopalia nihilominus munia obire prosecutus est, et communionem sibi singularem efformavit.

Donatistae et Circumcelliones (a. 311). Contendebant Ecclesiam, ob communionem cum Caeciliano ubique terrarum veluti contagione extinctam, in sola Africa penes Donati partem remansisse, ideoque extra suam sectam baptizatos et ordinatos iubebant iterare sacramenta. Circumcelliones dicebantur a quorumdam usu circa

rusticanas cellas victus quaeritandi gratia vagantium, qui etiam sponte se aliis occidendos praebebant, aut ipsi inferebant sibi mortem ad gloriam martyrii captandam.

Arius (a. 317). Tres professus est quidem personas, sed solum Patrem Deum asseruit verum, aeternum, et immutabilem: filium natura perfectissimum ad mundi initia factum ac ut instrumentum ad creationem assumptum, non tamen Patri consubstantialem nec attributis aequalem, Sp. Sanctum creaturam filii statuit cooperatum in creatione universi.

Collutus (a. 324). Deum negavit auctorem poenae et mali.

Audeus ac Audiani seu Antropomorphitae (a. 335.) Deum putarunt corporeum et ad eius imaginem hominem etiam secundum corpus factum fuisse docuerunt.

Photinus (a. 343). Coniungens Sabellii et Pauli Samosateni haeresim Deum solitarium dixit, nullam Verbi et Sp. Sancti esse personam sed meram Patris extensionem ad extra. Christum accepisse a Maria initium, merumque esse hominem.

Messaliani (a. 355). Solis precibus tribuebant omnia, nihil Sacramentis ieiunio aut labori: illusoriis revelationibus se aliosque fallebant, oratione hominem elevari ad corporalem ipsius Trinitatis visionem, et peccatum originale in radice post baptismum remanere docuerunt.

Aëtiani (a. 358). Filium Patri dissimilem heterousium et subiectum dixerunt.

Macedoniani (a. 360). A Macedonio Episcopo Costantinopolitano, Pneumatomachi a dogmate, nuncupati errorem de Spiritu Sancto impotentius divulgarunt, quem divinitatis expertem, creaturam, famulum et ministrum blasphemabant.

Eunomiani (a. 360). Non minus impie quam stolide iactabant, se perfecte Deum divinamque Essentiam in hac vita comprehendere.

Luciferiani (a. 362). Schismatici a Lucifero episcopo calaritano sic appellati, qui semet ab Ecclesia separavit, quod ipsa reciperet episcopos ab arianorum et semiarianorum partibus sincero animo reversos.

Ursiciani (a. 366). Sectatores Ursicini antipapae, qui s. Damasi electionem schismate turbavit.

Origenistae (a. 372). Haeretici qui suos errores de praeexistentia animarum, deque omnium rerum, atque adeo etiam damnatorum instauratione, Origenis nomine tuendos curarunt.

Apollinaris (a. 373). Errabat circa Trinitatem iam cum Sabellio, iam cum Ario: Verbum, aiebat, supplevisse in Christo iam totam animam, iam solam mentem, in eoque veram carnem negabat, post resurrectionem universalem fingebant redituram Vet. legis observantiam.

Collyridiani (a. 374). Deiparam Virginem pro Dea habebant.

Helvidius (a. 382). Deiparae perpetuam virginitatem inficiatus est. Matrimonium virginitati aequavit.

Priscillianistae (a. 389). Erroribus Sabellii, Arii, Manichaeorum, et Gnosticorum addebant ex suo, fatum astrologicum, licentiam mendacii et periurii, facultatem docendi datam foeminis.

Bonosiaci (a. 389). Bonosi discipuli qui perpetuam Deiparae virginitatem atque ipsam Christi divinitatem reiecerunt.

Iovinianus (a. 390). Spernebat coelibatum et monachatum, reprobabat ieiunia et abstinentiam a certo ciborum genere, negabat inaequalitatem peccatorum, meritorum et proemiorum coelestium et gratiae amissibilitatem; affirmabat virginitatem Beatissimae Virginis in partu laesam.

Aërius (a. 391). Presbyteros Episcopis aequabat, damnabat sacrificia orationes et bona opera pro defunctis; reiiciebat ieiunia ab Ecclesia praescripta et Paschalem celebritatem.

SAECULO V.

Theodorus Mopsuestenus (a. 381). Unitatem personae in Christo negavit, rationem tamquam ultimam veritatis normam adseruit.

Vigilantius Presb. Barcin. (a. 404). Coelibatum ac Virginitatem oppugnavit et martyrum cultum reiecit.

Pelagius (a. 404). Erravit docendo Adamum fuisse conditum mortalem et miseriis vitae subiectum, ac talem statum fuisse conditionem naturae, non culpae meritum: peccando Adamum sibi soli nocuisse, non posteris nisi exemplo; nasci homines de facto sicut Adam conditus fuerat, nec contrahi nascendo culpam; ideoque parvulos non egere baptismo ad delendum peccatum originale, sed ad intrandum in regnum Coelorum a vita aeterna distinctum; congenitas homini vires ac libertatem sufficere ad omnes tentationes vincendas, ad peccata omnia vitanda, ad omnia Dei mandata servanda ad beatitudinem consequendam, ad quae non quidem simpliciter, sed facilius efficienda gratiam Dei esse necessariam; hanc vero dari non gratuito, sed secundum merita naturalia.

Caelestius (a. 404). Pelagii discipulus et adiutor eosdem professus est errores.

Praedestinatiani (a. 416). Hominum sicut salutem ita et perditionem fatali necessitate contineri docuerunt. Christum pro omnibus mortuum negarunt, sacramenta in praedestinatis ad mortem vim non habere delendi peccata aut conferendi gratiam.

Iulianus Eclan. Ep. (a. 419). Errores Pelagii sequutus est.

Massilienses Semipelagiani (a. 428). Retinuerunt ex Pelagianorum erroribus tum illum quod natura ex se sola sufficiat saltem ad fidei

initium adeoque iustitiae et salutis, tum cum quod propter naturale opus detur gratia ad fidem et iustificationem, adeoque ut, ubi opus eiusmodi ex. gr. in infantibus praecedere nequeat, Deus tamen collationem vel negationem gratiae omnino commensuret ad merita naturalia vel demerita conditionate praevisa, quae scilicet infantes habituri essent, si diutius vixissent.

Nestorius Ep. Constant. (a. 430). Distinxit personam Verbi a persona hominis in Christo, ac inter utramque unionem non substantialem, sed moralem et accidentalem docuit, sicut Prophetae Deo uniuntur. Hinc negavit Verbum obtulisse sacrificium, passum et mortuum fuisse.

Eutyches (a. 448). Archimandrita Constantinopolitanus duas in Christo negavit naturas.

Dioscorus (a. 448). Euthychetis errores propugnavit in praedatoria Synodo Ephesina, cui praefuit, fugatis legatis Apostolicae Sedis.

Petrus Fullo Patr. Antioch. (a. 450). Erroribus Eutychianorum et illum adiunxit, divinitatem Cruci affixam fuisse.

Timotheus Aelur. Patr. Alex. (a. 457). Eutychetis haeresim amplexus est.

Lucidus (a. 475). Praedestinatianismum amplexus est.

Petrus Moggus (a. 477). Eutychianus, pseudo-patriarcha alexandrinus.

Acephali (a. 483). A Petro Mongo Patr. Alex. ob pacem cum Acacio Const. initam discesserunt, communionem deinceps suam sine capite i. e. sine ullo Episcopo habentes.

Acacianum Schisma (a. 484). Auctorem habuit Acacium Ep., qui, postquam subscripsisset henotico Zenonis, Eutychianis favere pergens, e sententia Synodi romanae privatus est communione Eccl.

Theopaschitae (a. 484). Auctore Petro Gnapheo seu Fullone Patr. Antioch., divinitatem Cruci affixam docuere.

SAECULO VI.

Severus (a. 512). Antiochenae Sedis usurpator, auctor fuit sectae Corrupticolarum.

Corrupticolae et **Phantasiastae** seu **Incorrupticolae** (a. 520). Primi Christi corpus corruptioni seu infirmitatibus humanis ex necessitate subiectum dixerunt. Alii vero Christi corpus incorruptibile et affectiones humanas specie tenus exhibuisse docuerunt.

Iulianus Halicarnas. (a. 520). Docuit, Christi corpus incorruptibile fuisse, atque adeo incorrupticolarum auctor fuit.

Agnoëtae (a. 521). Auctore Themistio Diac. Alex. ex Eutychianorum secta, praeter alias infirmitates, Christo ignorantiam extremi iudicii aliorumque tribuerunt.

Gaianus (a. 537). Eutychianam haeresim professus est ac post unionem

hypostaticam, Christum naturae humanae infirmitatibus obnoxium esse negavit.

Tritheitae (a. 538). Negarunt unitatem naturae in Trinitate, tres substantias profitentes in divinis personis.

Iohannes Philoponus (a. 538). Tres pariter substantias in Trinitate admisit.

Schisma Epp. Istriae (a. 557). Reiecto Concilio Oecumenico V, in quo tria Capitula damnata sunt, ab Ecclesiae communione Venetiarum et Istriae episcopi separati aliquandiu perstiterunt.

Iacobitae (a. 600). A Iacobo Baradaeo, syro, appellati, qui deficientes eutychianos collegit, novamque hierarchiam eorum sectae dedit.

SAECULO VII.

Cyrus Alex. Ep. (a. 622). Monothelismi auctor, plures sectatores invenit.

Monothelitae (a. 622). Quamvis ab Eutychianis se distinguerent, duas in Christo naturas praedicando, ab eorum tamen consectariis non recedebant, unam tantum Christo voluntatem, unamque itidem energiam theandricam, seu operationem Dei virilem asserentes.

Sergius Costantinopol. Ep. (a. 622). Cyrum sequens Monothelitarum errores professus est ac propugnavit.

Pyrrus Constantinopol. Ep. (a. 639). Sergio successit in Cathedra Constantinopolitana atque in haeresis propugnatione.

Pauliciani Manichaei (a. 653). A Paulo Armeno, praeter Manichaeismum quem profitebantur, Deiparae maternitatem negabant: contendebant formam Baptismi in illis verbis consistere « Ego sum aqua viva », Eucharistiae vero in illis « Accipite, manducate et bibite ». Item Prophetas, Sanctos, et Crucis lignum spernebant ac mendacium et religionis simulationem permittebant.

Gnosimachi (a. 653). Negabant in Christo humanam scientiam atque operationem.

Christolytae (a. 653). Solam Christi divinitatem in Coelum ascendisse rati sunt.

Ethnophroni (a. 653). Superstitionem Gentilium sectabantur.

Paremenitae (a. 653). Scripturam Sacram pro libitu interpretabantur.

« *Hoc etiam saeculo ann. 622 ortum habuit Mahumetismus, cuius* » *praecipua capita sunt: Deum non esse personis trinum; Chri-* » *stum quidem Prophetam sanctum, non tamen Deum esse nec* » *passum; nulla esse Christianorum sacramenta; beatitudinem* » *voluptatibus carnis definiri; esse circumcisionem necessariam;* » *pluralitatem uxorum licitam, usum vini prohibitum* ».

SAECULO VIII.

Iconomachi (a. 726). Cultum SS. Imaginum ut idololatriam insectabantur, easque ab Ecclesiis dimoventes, igne ferroque destruebant.

Leo Isauricus (a. 730). Conciliabulum Constantinopoli convocavit et edictum tulit, ut SS. Imagines e templis tollerentur.

Constantinus Copronym. (a. 741). Conciliabulum Constantinopoli indixit ad cultum SS. Imaginum damnandum.

Clemens Scotus (a. 744). Christi redemptionem ad damnatos extendi docuit, praedestinationis doctrinam pervertit, Ecclesiasticos canones et Patrum auctoritatem respuit, defuncti fratris uxori nuptias cum fratre concessit.

Leo IV Imp. Iconom. (a. 781). Constantini Copronymi filius, eodem quo Pater furore in SS. Imagines exarsit.

Felix Urgellit. (a. 791). Contendebat Christum ut hominem, non esse Filium Dei naturalem sed adoptivum.

Elipandus (a. 791). Subscripsit errori Felicis Urgellitani.

Albanenses Manich. (a. 799). Praeter duo rerum principia, docebant mundum esse aeternum; animas de novo non creari, sed de corporibus ad alia corpora migrare; peccatum originale non existere; Christum corpus de coelo detulisse; excepto Baptismo, negabant Sacramenta caetera, infernum et corporum resurrectionem.

SAECULO IX.

Novi Manichaei in Oriente (a. 811). Praeter Manichaeismum professi sunt haeresim Iconoclastarum.

Claudius Taurin. Ep. (a. 820). Iconoclastarum errores professus est, et Ecclesiarum Cruces ac Imagines conteri et cremari curavit. Docuit Pontificem R. non succedere Petro, sed Petri onera sustinere.

Gotteschalcus (a. 497). Docuit Deum absque praevisione boni et mali aliquos absolute praedestinasse ad vitam aeternam, aliquos vero absolute damnasse. Christum pro omnibus mortuum non esse, nec Deum velle omnium salutem.

Ioannes Erigena (a. 858). Docuit Eucharistiam non esse verum Corpus et Sanguinem Christi, sed tantum memoriam Corporis et Sanguinis.

Photius Schis. Orient. Auct. (a. 867). Asseruit Sp. Sanctum a solo Patre procedere.

Gregorius Syrac. (a. 867). Photii errores professus est, cui sex dierum spatio omnes ordines sacros contulit.

SAECULO X.

Anthropomorphitae (a. 939). Deo humanum corpus tribuerunt.

Fanatici Leutardus, Vilgarus (a. 1000). Primus a decimis solvendis dispensabat et revelationi dumtaxat a Prophetis habitae fidem praestitit. Alter dictis etiam Poetarum fidem habendam esse praecepit.

SAECULO XI.

Novi Manichaei - Stephanus Lisoins - Heribertus (a. 1022). Negabant Mundi creationem, Trinitatem, Incarnationem, Passionem Christi ac Baptismi virtutem. Condemnabant Matrimonium, ac negabant praemium bonorum et poenam malorum operum.

Gandulphus (a. 1025). Manichaeismo addebat contemptum omnium sacrarum rerum, et sepulturae christianae, lapsisque post professionem, poenitentiam intercludebat.

Michael Cerularius (a. 1043). Schisma photianum instauravit, ad consacrationis validitatem contendebat requiri fermentatum et negabat valide azymum consecrari.

Berengarius (a. 1047). Docuit Christi Corpus in Eucharistia non existere nisi figurate, postea vero substantiam panis cum corpore Christi remanere asseruit. Insuper solos adultos baptizandos esse, et scortationem licitam tradidit.

Incestuosi (a. 1065). Docebant Matrimonium in quarto consanguinitatis gradu non esse illicitum.

Wecilo (a. 1080). Negavit Seculares subiacere ecclesiastico iudicio, aut excomunicari posse.

Roscellinus (a. 1090). Docuit tres personas in Deo esse tres res ab invicem distinctas, ad morem trium Angelorum vel hominum, una tamen eademque voluntate et potestate praeditas: omnes eamdem assumpsisse naturam humanam, vereque dici posse tres Deos, si usus hoc permitteret.

SAECULO XII.

Tanchelinus (a. 1108). Contendebat Eucharistiae sumptionem nihil prodesse aeternae saluti, Episcoporum vero et Sacerdotum ministerium inane esse et a Christo numquam institutum.

Petrus Abailardus (a. 1116). Negabat Trinitatem cum Sabellio, et Christi divinitatem cum Ario. Docebat duas in Christo personas cum Nestorio, et gratiae Christi necessitatem cum Pelagio repudiabat.

Bogomili (a. 1118). Vetus testamentum reiiciebant, psalmis et prophetis exceptis: Trinitatis nomen, rei veritate negata, retinebant: de incarnatione Verbi impie sentiebant; cultum omnem ad orationem

dominicam redigebant; fraudem quamvis licere aiebant ad vitandas poenas, religionis causa inflictas.

Petrobrusiani (a. 1119). Docebant Baptismum non esse parvulis necessarium, Christum non esse in Eucharistia, preces pro defunctis esse inutiles.

Arnaldus Brix. et Arnaldistae (a. 1138). Praeter erroneas de Eucharistia et Paedobaptismo opiniones, contendebant bona temporalia omnia laicis esse adiudicanda et ea iniuste detineri a Clericis: salutem non posse consequi Episcopos Regalia, aut Monachos possessiones habentes, ac Rom. Pontificem civile dominium retinere non posse.

Henricus Tolos. et **Henriciani - Const. Chrysomatus** (a. 1140). Docebant eadem quae Petrobrusiani.

Gilbertus Porretanus (a. 1145). Deum a Deitate, Personas a proprietatibus, essentiam ab attributis realiter distinxit. Insuper non naturam divinam, sed tantum Personam incarnatam docuit. Sacramenta et meritoria opera reiecit.

Eudo de Estella (a. 1147). Seipsum esse Filium Dei affirmavit, atque adeo vivorum iudicem ac mortuorum.

Apostolici (a. 1150). Ortum ab Apostolis et potestatem consecrandi sibi usurpantes, damnabant matrimonium, sed tamen, emisso licet continentiae voto, cum mulieribus cohabitabant.

Folmarus (a. 1153). Docebat in Eucharistia sub speciebus vini sumi tantum Christi sanguinem, sub speciebus panis tantum carnem, non ossa nec membra.

Waldenses (a. 1160). A Petro Waldo mercatore dicti, Pauperes de Lugduno a professione vitae, profitentes voluntariam Christi et Apostolorum paupertatem, docebant, Ecclesiam Romanam nihil possidere posse, eius fere omnia dogmata reiiciebant, ac sacramenta, excepto Baptismo et Eucharistia, pernegabant.

Cathari (a. 1170). Valdensium secta iisdem infecta erroribus. Cathari id est puri dicuntur, a munditie affectata corporis, morumque ficta bonitate.

Patareni (a. 1190). Secta Paulicianorum Saeculo XI. Secta Waldensium Saec. XII, quorum errores respective profitebantur.

SAECULO XIII.

Amalricus (a. 1205) Docebat, Christianum esse membrum Christi naturale, ac salvari non posse qui hoc non crederet.

David Diantius (a. 1208) Asseruit Deum esse materiam primam.

Amaurius-Albigenses, Patareni in Italia (a. 1210) Duo admittebant Manichaeorum principia et animarum transmigrationem - Corporum Resurrectionem negabant, Baptismum, Eucharistiam, Confessionem reiiciebant, matrimonium damnabant.

Stadingi (a. 1232). A Patria in Frisiae et Saxoniae finibus sita, sic compellati, post neglectam excommunicationem ob negatas decimas eis inflictam, mores et doctrinam Manichaeorum passim sequentes, inter caetera, Paschali solum communione utebantur, ad horrendum sacrilegium expuitione hostiae in latrinam exercendum.

Guillelmus a S. Amore (a. 1240). Scripsit contra paupertatis votum Ordinum mendicantium; docuit ad perfectionem non tendere qui Christum in paupertate sequuntur, ad illam consequendam opus esse, omnia relinquere et victum manuum labore quaerere: Religiosos non posse laicos edocere, nec praedicare.

Novi Circumcelliones (a. 1248). Docuerunt Papam Episcopos et Clericos characterem ac iurisdictionem amisisse, eo quod iis abusi fuerint: eos tantum salvari qui Friderici Imp. partes tuerentur, reliquos damnari.

Anonymus Auctor Evangelii aeterni (a. 1250). Praedicabat Ecclesiam Rom. quam primum reformandam esse et a Spiritu Sancto regnum esse fundandum, Regno Christi perfectius.

Flagellantes (a. 1270). Asserebant eos non posse salvari, qui se in proprio sanguine non baptizarent per flagella extracto, ac flagellum baptismo praestantius esse docebant: Sacramenta vero et bona opera inutilia esse et Purgatorium non existere. Hi quantumvis laici mutuo se absolvebant.

Dulcinus (a. 1308). Fraticellorum errores docuit; Ecclesiam a tempore Silvestri defecisse; Ordines Religiosos esse fidei noxios; laicos non teneri ad decimas, omniaque communia esse asseruit.

Fraticelli-Petrus Ioh. Olivus-Segarellus (a. 1295). Contendebant R. Pontificem nullam in Ecclesia potestatem habere, ac se solos veram Christi Ecclesiam constituere, nulliusque obedientiae obnoxios esse. Uxorum commercium admittebant, puerosque ex illis procreatos occidebant. Opera manualia damnarunt, sibique donum Sp. Sancti ac potestatem absolvendi vindicarunt.

SAECULO XIV.

Beguardi et Beguinae (a. 1311). Asserebant hominem posse in hac vita fieri impeccabilem, eaque impeccabilitate adepta, non amplius teneri ad ieiunia et orationes, neque in gratia crescere posse: sub pietatis specie, tegebant maximas turpitudines voce et facto proditas.

Arnaldus a Villanova (a. 1314). Docuit humanam naturam in Christo esse in omnibus divinitati aequalem, eosque tantum damnari, qui malum exemplum praebent.

Walterus Lolhard. (a. 1350). Daemones e Coelo iniuste deiectos asseruit. Sanctorum invocationem Eucharistiam et fere omnia alia

Sacramenta reiecit, Deo esse cognita negavit quae sub terra fiunt, ac natum a Deipara hominem censuit,

Michael Cesenas-Ioannes de Ianduno (a. 1325). Docuerunt Christum nullum in Ecclesia visibile caput constituisse, Petrum caeterosque Apostolos pares in auctoritate fuisse. Sacerdotes Episcopos et R. Pontificem aequali iurisdictione ac potestate pollere. - Sede vacante, Imperatorem Ecclesiam regere posse.

Ceccus Ascul. Marsilius Patavinus (a. 1325). Eosdem errores quos Michael Caesenas docuit, propugnarunt.

Palamitae Iohannes de Mercuria (a. 1347). Ridiculis mediis in extasim rapi existimantes, ita emanationem substantiae Dei in quadam luce conspicere autumarunt.

Turlupini (a. 1370). Beguardorum vel pars vel propago, docebant nihil pudere quemquam debere quae a natura accepimus: quo ex principio omni verecundia seposita, incedebant nudi et palam impudica exercebant: orandum insuper dicebant non voce sed corde tantum, et Spiritus libertate, nullis divinis legibus subiecta.

Iohann. Wicleffus (a. 1375). Docuit omnia ex absoluta necessitate fieri: Deum obedire debere diabolo: Ecclesiam Romanam esse synagogam Satanae: non esse de necessitate salutis credere eam supremam esse inter alias Ecclesias: R. Pontificem non esse proximum et immediatum Christi Vicarium: Episcopum aut Sacerdotem si in peccato mortali sit, nec ordinare nec consecrare nec conficere et baptizare: Substantiam panis et vini in Eucharistia remanere: Fatuum esse indulgentiis credere: Confessionem exteriorem tamquam superfluam et inutilem reiecit, aliosque errores in Concilio Constantiensi damnatos professus est.

SAECULO XV.

Hussitae (a. 1408). A Iohanne Huss. Adoptatis Wicleffi erroribus addebant alios, scilicet duas naturas divinam et humanam esse in Christo confusas: Ecclesiam ex solis praedestinatis constare: praescitos numquam esse partem Ecclesiae: in Ecclesia non debere esse unum Caput, nec tale Petrum fuisse: dignitatem Papae a Caesare esse: Papam malum ac praescitum esse diabolum: Ecclesiasticam obedientiam esse Sacerdotum inventum etc. - Dicti etiam sunt Horebitae a Monte Horeb, in quo promulgatam legem sanctiorem negabant, quam suam fidem: Orphani post mortem Ziscae secutam: Callixtini ob necessitatem communionis sub specie utraque, designatam per calices ubique depictos, diversitate appellationis non quidem diversas semper sectas, sed distinctas tamen sectariorum turmas indicante. Inter Hussi discipulos famosiores sunt, Hieronymus de Praga (anno 1416) Petrus Dresdensis et Jacobellus Misniensis (ann. 1418).

Adamitae Novi (a. 1420). Ex his alii dicebantur Picardi ab auctore suo Picardo, qui in publico nudati et palam promiscuis connubiis addicti, libidinem exercebant omnem: alii Fossari a fossis et locis reconditis, ubi prioribus verecundiores suae indulgebant libidini. Huius etiam saeculi sunt Aegydius Cantor laicus, et Wilhelmus de Hildenissen Religiosus (ann. 1411) spargentes plures circa dogmata ac mores insanias, quas, uti et sectam suam, nomine *Intelligentiae* insigniebant; Iohannes Petit Theol. Parisiens. Tyrannicidii defensor et approbator (anno 1407); Fr. Matthaeus Grabon (an. 1415) in errores circa observationem consiliorum evangelicorum prolapsus; Augustinus de Roma (an. 1435) erronee Christo tribuens, quae Ecclesiae fidelibus congruunt, Christique humanae naturae concedens, quae divinae sunt propria; quidam Mendicantes (an. 1444) circa hierarchicam disciplinam erronee pronuntiantes; Petrus de Osma (an. 1470) circa contritionem, satisfactionem, purgatorium, claves Ecclesiae et auctoritatem Sedis Romanae exerrans; Iohannes de Wesalia (an. 1479) negans infallibilitatem Ecclesiae, et peccatum originale, ac ritus Ecclesiasticos, clericorum continentiam, ieiunium et indulgentiam respuens.

SAECULO XVI.

Lutherani (a. 1517). A Luthero religioso apostata; Protestantes ab opposita in Comitiis Imperii spirensibus protestatione (an. 1529); Confessionistae ab Augustanae Confessionis formula (an. 1530); Evangelici ab arrogata Evangelii observantia dicti, Traditionibus et Patribus explosis, auctoritate Ecclesiae et Pontificis primatu sublatis, statuebant solam Scripturam, sed multis partibus mutilam vel depravatam, sectandam; minuebant universim Sacramentorum numerum et efficaciam: circa ministrum materiam et formam in qualibet ferme specie errabant; negabant transubstantiationem in Eucharistia; iustificationem in sola fide, iustitiam autem in extrinseco reponebant; tollebant liberum arbitrium homini, meritum bonis operibus, observationis possibilitatem praeceptis divinis; reprobabant Sanctorum invocationem, reliquiarum cultum, indulgentiarum et suffragiorum pro defunctis usum, ridebant ecclesiasticas caeremonias, censuras, leges, Religionis vota, ieiunia et opera supererogatoria etc. - Inter Lutheri discipulos vel asseclas praecipui erant: Philippus Melanchton (an. 1518) Confessionis Augustanae Compilator et Molliorum Lutheranorum Dux; Andreas Carlostadius et Huldericus Zuinglius (an. 1519) Sacramentariorum auctores; Iohannes Oecolampadius (an. 1524) Figuristarum Princeps; Nicolaus Storkius et Thomas Munzerus (an. 1525) Anabaptistarum

Patres; IACOBUS SCHMIDELINUS (an. 1527) Ubiquistarum praeformator; MARTINUS BUCERUS (an. 1528) caput Luthero-Zuinglianorum; IOHANNES AGRICOLA (an. 1538) auctor Antinomorum, seu necessitatem Legum omnem negantium. IOHANNES BRENTIUS Ubiquistarum Auctor (a. 1540); GASPAR SCHWENKFELDIUS (an. 1544) Scripturae et potestatis Ecclesiasticae contemptor; ANDREAS OSIANDER (an. 1550) iustificationem hominis in divinitate, FRANCISCUS STANCARUS (anno eod.) in humanitate Christi sanctificante statuentes. MATTHAEUS FLACCUS Illyricus (an. 1557) peccatum originale asserens animae substantiam: MARTINUS CHEMNITIUS cum IACOBO ANDREAE (an. 1579) formulae concordiae fabricator.

Anabaptistae (a. 1515). Quod in infantia baptizatos rebaptizarent sic dicti, praeter communes cum Lutheranis errores, reiiciebant Paedobaptismum, illicitum christianis putabant iurare, litigare, tractare arma, Magistratum gerere. Dividuntur in sectas quamplurimas, quae cum particularibus erroribus vel a diversis urbibus ubi grassabantur uti *Monasterienses,* vel a diversis auctoribus uti *Huttitae Buckoldiani* vel a diversis factis uti *Eiulantes Effrontes* appellationem capiebant.

Libertini (a. 1530). Ab effraeni libertate, auctore IOHANNE QUINTINO appellati, praeter Deum nullum agnoscebant Spiritum, ridebant Scripturas, pleraque mysteria reiiciebant, ac omnia a Deo etiam peccata fieri docentes, licita volebant omnia omnibus.

Anti-Trinitarii vel Unitarii (a. 1531). A dogmate sic nuncupati, Servetiani a Michaële Serveto, Sociniani a Fausto Socino (a. 1561) auctoribus dicti, exploso Trinitatis mysterio, unum Patrem dicebant Deum: Verbum per Incarnationem primo natum, Spiritum Sanctum virtutem tantum et efficaciam Dei statuebant, negabant Iesum Christum esse Deum aut mediatorem inter Deum ac homines, aut satisfecisse pro peccatis nostris, negabant quoque poenas inferni aeternas esse. In dogmate de Eucharistia Zuinglium, in aliis Calvinum sectabantur.

Calviniani (a. 1536). A Iohanne Calvino, Reformati a praetensa Ecclesiae reformatione, Hugonotti in Gallia a celebratis ad Hugonis portam Turonensem conventiculis appellati, ultra alios, quos cum Luthero communes habebant errores, renovarunt errorem Praedestinatianorum: faciebant Deum auctorem peccati, volebant Christum pro solis praedestinatis mortuum, eumdemque in Cruce desperatum in descensu ad Inferos damnatorum poenas sustinuisse. Asserebant hominem lapsum, quamvis sponte, tamen necessario peccare, voluntatem in bono agendo nullas habere partes: sacramenta admittebant dumtaxat duo, Baptismum et Coenam; affirmabant Baptismum filiis infidelium prodesse nihil, fidelium filiis in materno utero iam iustificatis non necessarium, sed sigillum tantum

esse foederis et iustitiae praehabitae; in Eucharistia negabant veram realem et substantialem Christi praesentiam, ac per panem tamquam figuram corporis, solum excitari memoriam dominicae passionis. Celebriores Calvini discipuli fuerunt, PETRUS MARTYR (an. 1549) negans posse Deum efficere, ut Christi corpus pluribus simul in locis existat; THEODORUS BEZA (an. 1550) Calvini in Ecclesia Genevensi successor; CLEMENS MAROTTUS (an. 1544).

Schisma Anglicanum (an. 1534). Ab Henrico VIII Rege caeptum, in apertas demum haereses variasque sectas erupit. Ex his Anglo-Calviniani, item Episcopales (an. 1562) nuncupati, agentibus Thoma Crammer Arch. Cantuariensi et Elisabetha Regina, secta ex Lutheranismo et Calvinismo constituta, Ecclesiae Anglicanae Caput agnoscebant Regem vel Reginam, admittebant Hierarchiam aliquam Ecclesiasticam ex Episcopis aliisque gradibus conflatam: altaria insuper, superpellicea, cereos, crucem et signum Crucis in baptismo retinentes et usurpantes. PURITANI a pura Calvini doctrina, PRESBYTERIANI a primario dogmate (an. 1568) dicti, negabant Regi in Ecclesia primatum, et a presbyteris tantum, i. e. senioribus eam gubernari volebant, omnem Hierarchiam, Liturgiam, ritusque Ecclesiae potissimum Romanae respuentes. INDEPENDENTES circa idem tempus dicti, quod cuique coetui vel Ecclesiae summum et independens in sacris ius concederent: nec Rege, nec Episcopis, nec Presbyteris ad gubernationem admissis, concessa autem sectis omnibus plena pro libitu credendi libertate. His OLIVERIUS CROMWELLUS Regni Protector, saeculo sequenti praesertim favit.

Baiani (a. 1551). A Michaële Baio, sive de Bay orti, errabant circa gratiam Angelorum et primi hominis, circa merita operum tum in statu innocenti, tum in alio quocumque, circa liberum arbitrium et eius vires, circa peccatum tam personale quam originale, circa charitatem et impletionem legis, circa iustificationem et sacramentorum effectum, denique circa solutionem poenae temporalis. Errores singuli in 79 proposit. damnati sunt.

Fratres Bohemi (a. 1504). Callixtinorum soboles, genuinos Hussi discipulos se gloriantes, baptismum extra suam sectam collatum repudiarunt: missae sacrificium, Transubstantiationem, cultum Sanctorum respuerunt: Summi Pontificis primatum, preces pro defunctis et Purgatorium inficiati sunt.

David Georgius (a. 1515). In Frisia natus se Dei nepotem ex Spiritu natum, verum Messiam, tertium Davidem et alia plura commentus est.

Desiderius Erasmus (a. 1536). Rotterdami ortus turbarum huius saeculi, se ipso iudice, Auctor, dubiae fidei homo.

Sebastianus Castello (a. 1543). Indifferentistarum parens, Cantica Canticorum reiecit.

Bernardus Ochinus (a. 1546). Arianus et Polygamiam permittens.

Adiaphoristae vel **Interimistae** (a. 1548). Sic dicti ab observatione formulae, quam Carolus V conscribi et *interim* servari iussit, dum controversia a Concilio Trid. definiretur.

Guglielmus Postellus (a. 1560). Multa de Trinitate, Christo intoxicato, redemptione foeminarum, matrice mundi aliisque mysteriis sibi per Angelum Raphaël revelata somniavit.

Iohannes Sturmius (a. 1578). Novam Sectam inter Catholicos et Protestantes mediam inducere conatus.

Pastillarii (a. 1578). In Svevia Ministri inde nomen sortiti, quod Christum dicerent in Eucharistia eo fere modo esse praesentem, quo farina est in pastillo.

SAECULO XVII.

Iansenistae (a. 1641). A Cornelio Iansenio Ep. Iprensi, cuius liber *Augustini* nomine inscriptus, contentaeque in eo Proposit. quinque, solemniori censura ann. 1653 damnabantur. Sic autem illae habent: 1) *Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia qua possibilia fiant.* 2) *Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.* 2) *Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* 4) *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici quod vellent eam gratiam esse talem, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.* 5) *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.* Occasione formulae an. 1664 ab Alex.VII. propositae, Iansenistae scissi sunt in Molliores sub variis effugiis et amphibologiis, Iansenii sensu mente retento subscribentes, et in Rigidiores sine manifesto periurio id fieri posse negantes. Iansenii Magister et Baianismi propagator fuit Iohannes Vergerius Abbas *Sancyranus* in Ecclesiam apprime iniurius, Synodum Tridentinam Scholasticorum vile conventiculum appellare ausus - Inter sectatores, praecipui erant Antonius Arnaldus (an. 1656) ob negatam Petro peccanti gratiam sufficientem, et inductam quaestionem facti Iansenianі a Sorbona expulsus - Ludovicus de S. Amore - Gabriel Gerberon - Eugenius de Geldern - Candidus sive Aegydius de Witte aliique.

Quietistae Novi (a. 1665). Alii *Carnales* a dogmate aut Molinosistae a Michaële Molinos dicti, Dulcinistarum et Beguardorum nepotes, sub specie contemplationis, sui annihilationis, perfectae quietis interioris et totalis unionis cum Deo, reliquos omnes virtutis actus ac bona opera reiiciebant ut superflua, fingentes, interna hac quiete semel habita, peccari amplius non posse, nihilque sanctitati officere: inde in foedissima quaeque prolapsi. - Alii *Spirituales* (an. 1698) orti occasione Libri cui titulus: « Placita Sanctorum » explicata super viam interiorem ab Illmo D. Francisco de Salignac Fénélon Arch. Cameracensi conscripti. Propositiones hic statuebantur Molinosistarum principiis affines sed castigatiores: ipsi itidem moribus ab omni sorde et impuritate alieni.

Arminiani (a. 1609). A Iacobo Arminio, *Molles* a mitigata Calvini doctrina, *Remonstrantes* a scripto quod Hollandiae Ordinibus oblatum *remonstrationem* dicebant, nuncupati, admittebant in Deo voluntatem salvandi omnes et decretum dandi sufficientia salutis media. Electionem absolutam fieri cum respectu ad cuiuslibet fidem et perseverantiam, similiterque reprobationem fieri asserebant.- Contra vero Gomoristae a Francisco Gomaro, Rigidi a doctrina Calvini servata, Contra Remonstrantes a libello Arminianis opposito anno eodem dicti, contendebant posse hominem in aeternum perire defectu misericordiae divinae: Deum solo suo placito quosdam reprobare; non omnibus dari media ad salutem sufficientia.

Piscatoriani (an. 1620). A Iohanne Piscatore nuncupati iustitiam Christi in activam et passivam dividebant, illam soli Christo, hanc fidelibus tribuentes qua formaliter iustificarentur: in Coena Domini fractionem panis essentialem statuebant. Legem Mosaicam quoad iudicialia et poenarum genera nolebant abolitam, in reliquis quoque de praedestinatione et poenitentia locuti modo singulari.

Pietistae (a. 1670). Auctore Iacobo Spennero communione aeque ac doctrina segregabantur a reliquis Lutheranis, qua in postrema circa bona opera, mandatorum observationem, consiliorum approbationem et pietatis exercitia ad Catholicos magis accedunt. Dividuntur ipsi inter se in *Visionistas, Renatos, Contemplativos* et alios diversissimi nominis.- Hoc pariter saeculo insanierunt in Gallia Metaphoristae, auctore Daniele Chamierio, asserentes Filium Dei non esse proprie Verbum aut imaginem Patris sed metaphorice: item sumptionem Eucharistiae nonnisi metaphoricam esse comestionem. Inspiratistae in Germania ducibus Valentino Weigelio et Iacobo Boehmio falsas diversasque rerum ideas disseminantes: Illuminati in Hispania, Beguardorum sequaces et Quietistarum novorum prodromi - Mennonistae a Mennone Simonis Anabaptistarum proles, Vetus Testamentum reiicientes, a nomine Trinitatis abstinentes, corpus ex divinitatis substantia Christo tribuentes, animam peccato infici negantes. - Labatistae ad Iohanne Labadie (an. 1650) Deum decipi et decipere posse blasphemantes. - Praeadamitae auctore Isaaco Pererio (an. 1655) fingentes Adamum primum parentem fuisse tantum Iudaeorum, anteque illum iam extitisse homines alios, quos Praeadamitas vocant. - Quakeri vel Tremulantes (an. 1656)

in fictis Ecstasibus toto corpore contremiscentes, respuentes verbum Dei scriptum: abnegantes Trinitatem, corporum resurrectionem, coelum et infernum. - COCCEIANI (an. 1660) a Iohanne Cocceio Theologiae Typicae et Propheticae auctore. - BENEDICTUS SPINOZA (an. 1670), atheismum professus, dum Deum esse substantiam extensam et cogitantem, omnia entia in mundo huius substantiae modificationes, religiones pacandis solum civibus inventas esse; aliaque absurda scriberet. - FANATICI IN ANGLIA (an. 1680) ad id a Deo se vocatos effutientes, ut Monarchas omnes, quos carnales vocabant, everterent.

SAECULO XVIII.

Quesnellistae (a. 1708). A Paschasio Quesnello, APPELLANTES ab interiecta ad Concilium Oecumenicum appellatione dicti, centum et uni propositionibus suffragati sunt, damnatis per Bullam *Unigenitus*. Harum 43 priorum argumentum universim versatur circa gratiae naturam et distributionem; mediarum num. 38, circa virtutes Fidem, Spem, Charitatem, Timorem vitiaque his opposita; postremarum 30 circa Ecclesiam variamque eius disciplinam. - Labente hoc saeculo praeter auctas Pietistarum sectas (ad quorum classem etiam Zinzendorfiani ab auctore, vel Hernhuttani a loco dicti, referri possunt) poenitentiae hostem se professus est Fridericus Leenhoffius; Arianismum tutati sunt Wilhelmus Whistonus et Samuel Clarkius; Libertinismum professi sunt Tollandus et Collinus; denique Manichaeismum Petrus Baelius, aliique alios errores renovarunt.

Liberi Murarii (a. 1725). Inter omnes sectas maxime pestifera ad rei tum sacrae tum publicae exitium emersa. Ipsi nefando inter se foedere coniuncti inviolabilisque iusiurandi vinculo obstricti reiecta omni supernaturali religione et excusso cuiuscumque auctoritatis iugo, nedum Ecclesiae sed et civili societati acerrimum bellum, seu palam seu clandestine, conflare aggressi sunt. Huiusmodi societates, quocumque nomine censeantur, a RR. Pontificibus anathemate perculsae sunt. (CLEMENS XII. Const. *In eminenti* BENED. XIV. Const. *Providas:* PIUS VII. Const. *Ecclesiam a Iesu Christo:* LEO XII. Const. *Quo graviora:* PIUS IX Encycl. *Qui pluribus* ut alios omittamus.

Deistae. Unum fidei suae articulum de uno Deo pro libitu colendo et adorando professi, reliquis vel contemptis vel in ordinem adiaphororum relegatis.

Naturalistae. Sic dicti quod unam naturam vel rationem sequantur, revelationis inimici, religionem arbitrio et genio suo accomodatam efformant, ac heroico nomine Fortes Spiritus cum Deistis et Indifferentistis dici iam amant.

COLLECTIONES IURIS CANONICI

Primigenius Iuris Canonici status ab exordio Ecclesiae usque ad annum CCC.

I. Primis Ecclesiae saeculis fideles ab Apostolis, et apostolicis viris veluti manu regebantur; cum enim saeviret undique persecutio, non tam facile Episcopi poterant in unum congregari ad canones condendos, et controversias definiendas. Hoc autem non ita esse intelligendum, ac si numquam per illud temporis vel controversiae ortae fuerint in Ecclesia, vel illarum causa, cum opportuna daretur occasio, in unum Episcopi convenerint, constat ex Act. Apostolorum, in quibus narratur eorum aetate concilia haberi coepisse, atque ipsos non semel in unum congregatos de rebus fidei ac morum diiudicasse. Alia quoque Concilia habita sunt per tria haec saecula, sed particularia unius dumtaxat provinciae, vel nationis. Canones inde in unum collecti prodiere sub nomine canonum Apostolorum una cum octo libris constitutionum, quae pariter dictae sunt Apostolicae sub titulo Clementis romani Pontificis. Antiquissima haec collectio est, cuius mentio fit in Ecclesiasticis monumentis ea tamen multo post tertium Ecclesiae saeculum concinnata esse videtur. Et revera earum nulla fit mentio apud illos, qui hisce tribus prioribus saeculis res Ecclesiae scriptis illustrarunt; et quaedam in his memorantur, quae multo post aetatem Apostolorum, et S. Clementis statuta sunt. Verum minime ambigendum esse videtur, hos canones, licet Apostolis falso tributos, conditos tamen fuisse a catholicis Episcopis in Synodis in Oriente celebratis, et dictam collectionem partim constare hisce canonibus, partim ex consuetudinibus, quae per earumdem regionum Ecclesias invaluerant, ut ex toto ipsorum canonum corpore manifeste evincitur. Ut vero huic collectioni maiorem compararent auctoritatem, qui eam confecerunt, *canones Apostolorum* appellarunt, eamque sub titulo S. Clementis ediderunt.

Alter status Iuris Canonici a Saeculo III usque ad VII.

II. Magno interim imperante Constantino, alter Ecclesiae status constitui potest, qui per quatuor sequentia saecula adolevit, ad annum usque DCC. Tum primum Ecclesia, tribus fere saeculis in agone exactis, a labore ac metu respiravit atque ampliorem veluti ordinem, ac splendorem consecuta est. Nam licuit Episcopis quam saepissime, et pro libitu in unum convenire ac plura habita sunt Concilia praesertim in Oriente, quorum acta pene integra ad nos usque pervenerunt. Hinc canonum collectio in Oriente confecta est, cuius auctor adhuc eruditi

ignotus, quoque tempore primum prodierit adhuc incertum. Huius codicis prima occurrit mentio in Concilio Chalcedonensi. Si canones Apostolorum pro prima, et antiquissima canonum collectione accipiantur, proximum obtinebit locum haec quae prima vulgo censetur. Quibus canonibus constaret non satis est exploratum; sed probabilior sententia est, quod forte ab initio tantum comprehenderit canones Nicaenos, Ancyranos, Neocesarienses, atque Gangrenses, etsi postea canones adiuncti fuerint aliorum Conciliorum. Hic autem ordo in ea servatus est, ut post canones Nicaeni Concilii, quod utpote primum Oecumenicum antiquioribus erat praeponendum, in reliquis ratio haberetur temporis, quo unumquodque habitum fuit. Eorum autem canones non distincte tamquam diversarum Synodorum, sed perpetua serie digesti, ac si unius essent Concilii, positi sunt.

III. Viguit quoque alia canonum collectio in ipsa Ecclesia Graeca auctore Iohanne cognomento Scholastico, eo quod e schola, sive ordine advocatorum ad ordinem Ecclesiasticum transiisset. Hic nova methodo hanc collectionem peregit; eam enim in 50 titulos divisit, nec ordine temporis servato, nec serie numerorum pro veterum more, sed similibus similia, ad eamdem scilicet rem pertinentia, coniungendo, et suos cuique titulo canones, eosque integros subiiciendo, ut ipse in eius operis praefatione testatur. In ea post canones Apostolorum recensentur canones decem Conciliorum Nicaeni, Ancyrani, Neocesariensis, Sardinensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodiceni, Constantinopolitani I, Ephesini et Chalcedonensis. His se addidisse fatetur canones 68 ex tribus canonicis Epistolis S. Basilii, quos ab aliis omissos ipse primus in sua collectione descripsit, reliquos ex veteribus sumpsit. Huic collectioni, quam idem Iohannes Antiochenus, adhuc Presbyter, composuisse creditur, iam inauguratus Patriarcha Constantinopolitanus, primus omnium sub Iustiniano attexuit *Nomo-canonem,* idest legum cum canonibus collationem, divisum pariter in titulos 50, ac per materias distinctum quibus adiecit leges eductas praesertim ex codice, et Novellis Iustiniani.

IV. Aliud extitit huius Orientalis codicis incrementum anno 692 per Synodum *Trullanam,* sic appellatam, quod habita fuit in *Trullo* palatii Constantinopolitani. Dicitur quoque *Quini-sexta,* quia Episcopi in ea congregati plurimis editis disciplinae tuendae causa canonibus supplevisse censuerunt id, quod V, et VI Synodis generalibus Constantinopoli coactis deerat; in quibus, damnatis eorum temporum erroribus, fides confirmata fuit, sed nulli editi canones. Haec autem Synodus, quam et *sextam* absolute Graeci saepenumero vocant, Latinis Conciliabulum est, quia sine summi Pontificis interventu habita fuit, et aliena constituit a Romanae Ecclesiae usu. Igitur in ea eius tantum canones recepti sunt, qui superioribus Conciliis, et probatis consuetudinibus non adversantur, ut postea Humbertus cardinalis Episcopus Silvae Candidae Leonis IX Legatus apud Graecos est contestatus. - Fuerunt quoque in honore apud Graecos aliae collectiones, de quibus singillatim loqui longum profecto esset, nec necessarium.

V. Agendum nunc de collectionibus quae in Latina Ecclesia viguere. Etsi enim earum usus in Ecclesia Graeca primum coeperit, attamen ad Latinam quoque manavit, sed multo serius. Ante siquidem Nicaenam Synodum Ecclesia Romana (et cum ea reliquus Occidens) non aliis videtur disciplinae regulis usa, quam Sacris Scripturis, ac traditione, ita ut moribus potius, et consuetudine, quam constitutis canonibus plerisque in rebus regeretur. Verum iam celebrato Nicaeno Concilio, eius canones latinitate donati atque una cum Sardicensibus perpetua serie sub solo Nicaeni Concilii nomine digesti, romanum codicem composuere.

VI. Variae autem cursu temporum elaboratae sunt collectiones, quas inter celebris est *Dionysiana,* ita dicta ab eius auctoris nomine *Dionysio.* Ipse vero primus non fuit, ut aliqui putarunt, qui canonum Ecclesiasticorum novum codicem absolverit, sed primus, qui novam, fideliorem, et ordinatiorem instituit canonum Graecorum collectionem. Ante ipsum enim duae praesertim extabant antiquae versiones canonum totius Graeci codicis: una, quae *Isidoriana,* altera, quae *Prisca* appellatur, de qua loqui Dionysium eruitur cum scribit se *confusione priscae translationis offensum* ad novam canonum versionem adactum. Eius collectio duas habet partes: altera Conciliorum canones continet, altera summorum Pontificum epistolas exhibet, diverso tempore utraque in lucem edita. Canonum collectio, prima Dionysii elaboratio, sub una numerorum serie a primo capite Nicaenae Synodi deducit ad Constantinopolitanae I canonem tertium. Hinc praetermissis Concilii Ephesini canonibus Chalcedonenses adiungit numero 27, in quibus finem Graecorum canonum esse declarat. Huic codici canones Apostolicos 50, adiecit, Sardicenses 21 et Africanorum Conciliorum 138 ex latino autographo. Altera pars, quae serius in lucem prodiit, continet Decretales romanorum Pontificum a Siricio ad Anastasium, quibus postea Decretales etiam aliorum Pontificum, sed non eiusdem auctoris opera, accesserunt.

VII. Exeunte Saeculo VIII Hadrianus I Pontifex hoc corpus canonum quibusdam additionibus lucupletatum Carolo M. Francorum regi praeclari muneris loco Romae dedit, et tum sane usu receptum valuit apud Gallos, ut ex Conciliis postea habitis colligi potest. Haec est collectio, quae Hadriana appellatur, et a Dionysiana distinguitur praesertim per dictas additiones. Minime vero existimandum est laudatum Pontificem auctorem et dictae collectionis, et earum additionum extitisse.

VIII. Ast Ecclesia Gallicana VI saeculo suum proprium habuisse codicem et quidem a Dionysiano diversum patet ex Agobardo Lugdunensi Episcopo epistola ad Ludovicum, tum ex Caesario Arelatensi. Constat quoque suas habuisse collectiones Ecclesias Hispanicam, et Africanam. Plures sunt collectiones Hispanorum, quas inter ea, quae dici solet *Hispanica,* post Dionysianam ordine, et copia alias antecellit. Antiquissi-

mum codicem in tres partes divisum extare in Ecclesia Urgellensi scribit cardinalis Aguirrius diss. II, tom. 1, cuius auctorem fuisse S. Isidorum Hispalensem sunt, qui contendunt. Pro Hispanica Ecclesia suam collectionem perfecit Martinus e Pannonia oriundus, Bracarensis Episcopus circiter ann. 570. In eam coniecit graecos canones a se latine redditos, et multa etiam ex latinis fontibus expressit. Verum antiquos canones saepe ad recentiorem disciplinam accommodavit, et ideo saepe multa addidit, vel detraxit. Huius collectionis pars una complectitur quae ad Episcopos, et universum Clerum; altera quae ad laicos spectant.

IX. Africana autem Ecclesia ante Concilium Carthaginense VI anno 419 nullam habuit canonum collectionem. Ex actis huius Synodi confectus videtur *codex canonum Ecclesiae Africanae,* quem suo codici inseruit Dionysius Exiguus, ut supra innuimus. Ferrandus inde Ecclesiae Carthaginensis Diaconus, qui in Africa floruit eadem aetate, qua Romae Dionysius, Bonifacii sui Episcopi monitu collectionem adornavit, qua canonum tantum summam dedit, et ideo *breviationem canonum* vocavit, isque inter eos, qui canones Conciliorum latine in ordinem et compendium redegerunt, vel antiquissimus, vel inter antiquissimos fuit. Circa annum Christi 690 Cresconius, Episcopus Africanus Ferrandum imitatus, ut ipse fatetur, novam collectionem concinnavit, quam *Breviarium Canonicum* inscriptam voluit. In ea siquidem brevibus summulis singula Ecclesiasticae disciplinae capita comprehenduntur, indicatis dumtaxat Pontificum romanorum decretis, et Conciliorum canonibus, non ad verbum relatis. Eadem tamen integra continet altera eiusdem Auctoris collectio, cui *concordia canonum*, sive *liber canonum* titulum praefixit.

X. Ad eamdem hanc Iuris Canonici epocham referendae plures Imperatoriae leges in utroque codice Theodosiano, et Iustinianaeo adhuc extantes, quibus piissimi Principes vel Ecclesiam privilegiis exornarunt, vel quae iam canonibus statuta fuerant, adiectis temporalibus poenis, tamquam fidei vindices et religionis custodes, exequi curarunt.

Status tertius Iuris Canonici.

XI. Tertius status Ecclesiae ab VIII Saeculo ad XI usque progreditur, quo scientiarum, ac optimarum artium fontes densa caligine obduxerant barbararum gentium irruptio, disciplinae remissio, corruptio morum, Clericorum ambitio, litterarum squalor, atque schisma Graecorum. Photius patriarcha Constantinopolitanus, hanc tertiam Iuris Canonici epocham auspicatur. Is enim postremam canonum per Synodos digestorum collectionem, quae apud Graecos quarta habetur inter eas quae alicuius nominis, atque usus fuerunt, *collectionem constitutionum Ecclesiasticarum* inscriptam confecit circa annum 880. Haec collectio continet canones, quos duo Conciliabula Constantinopoli congregata, alterum in templo SS. Apostolorum, alterum in templo S. Sophiae, ediderant.

Idem Photius huic collectioni collectionem quoque legum adiecit condito *Nomo-canone*, exemplo Iohannis Antiocheni, sed ordine diverso: leges quippe non integras describit, ut a Iohanne Scholastico factum fuerat, sed tantum indicat. Post haec per amplius duo saecula collectionibus concinnandis cessatum est in Oriente.

XII. Nunc vero ad occidentalem Ecclesiam quod pertinet, collectio prodiit Isidori *Mercatoris,* sive *Peccatoris;* cum alii codices sint, qui *Mercatoris* nomen inscriptum habent, alii *Peccatoris.* Quis revera fuerit auctor non satis liquet. Isidoro Hispalensi omnino non est tribuenda, nec Isidoro Episcopo Sebutensi, nec Riculpho Moguntino Episcopo: plerique ex viris doctis eam confecisse existimant hominem Germano-Francum, cum ex veteri Galliarum descriptione Francorum regibus Germania subiiceretur. Attamen non ambigendum videtur hunc Isidorum *Mercatorem,* quisquis ille sit, praecipue ex vera Isidori Hispalensis collectione, cum magna eius esset celebritas, ex collectionibus Hadriana, ac veteri a Quesnello edita multa in suam derivasse collectionem, quam foedavit multis, variisque supposititiis monumentis, quae partim primum ipse confixit, partim aliorum ingenio confecta literis consignavit. Prioris generis sunt epistolae Decretales summorum Pontificum a Clemente usque ad Silvestrum, et pontificiae literae a Silvestro usque ad Gregorium M., exceptis literis S. Damasi, quas ille secuit in partes tres. Item acta Concilii Romani sub Iulio I, et Concilii V et VI sub Symmacho. Posterioris generis sunt duae epistolae Clementis ad Iacobum, et excerpta a romana Synodo sub Silvestro.

XIII. Haec Isidori collectio vix in Gallias illata est, alia statim prodiit in 80 Capitula distincta, quae falso Hadriano I Pontifici tribuitur, et Angilramno Episcopo Metensium tradita fuisse fertur; at utriusque unum esse auctorem ex earum Decretalium, et Capitulorum consensu haud obscure deprehendi potest. Eodem Saeculo IX prodiit collectio sub titulo *Canonum Poenitentialium,* incerto auctore, quae etsi ita denominetur, attamen omne Canonum genus complectitur. Sequenti saeculo Reginus Monachus Benedictinus opus edidit sub titulo: *de Ecclesiastica disciplina, et Religione Christiana:* Saeculo XI primus occurrit Burchardus Wormatiensis Episcopus, qui nova methodo *magnum Decretorum volumen* exornavit, vulgo dictum *Decretum.* Alia collectio est, quae Anselmo Lucensi adscribitur, cui titulus *Authentica, et compendiosa Collectio regularum, et sententiarum SS. Patrum, et autorabilium Conciliorum;* et praeterea opusculum ex pluribus SS. Patrum operibus excerptum. Ad eamdem Iuris Canonici epocham liceat quoque referre binas Collectiones Ivoni Carnotensi aeque tributas, quarum prima inscribitur: *Exceptiones Ecclesiasticarum regularum,* quae non secus ac illa Burchardi *Decretum* dici consuevit. Altera *Panormia,* seu *Pannormia,* quam *Pannomiam* dicendam censuerunt Contius, et Passerinus, aliique, quibus minus arridet graeco

simul, et latino sermone compositum *Pannormiae* nomen. Hae sunt collectiones notatu dignae, quae diversis methodis pro cuiuscumque ingenio sunt exaratae, et omnes, ut aliae huc usque recensitae, privato studio confectae; ideoque nulla earum Codicem Canonum constituere potuit, qui publica auctoritate ius habere in Ecclesia.

De recentioribus iuris Canonici Collectionibus.

XIV. Pulsa ignorantiae caligine Saeculo XI nova litterarum lux effulsit, et per alia quatuor saecula excrevit, quae postea effluxere ad annum 1500, et hic quartus Iuris Canonici status appellari potest.

XV. Prima equidem Collectio ea est, quae auctorem habet Gratianum. Gratianus natione Tuscus, patria Clusinus, Monachus professione, primus omnium medio Saeculo XII Concordantiam scripsit discordantium canonum, quae deinde *Decretum* dici coepit. Constat ex locis S. Scripturae, ex Canonibus sic dictis Apostolorum, ex Conciliis generalibus, ac particularibus, ex Decretalibus Summorum Pontificum, et operibus Patrum, scriptorumque Ecclesiasticorum, ex libris Iuris Civilis Romanorum, Capitularibus Regum Francorum, ex rescriptis aliquot Imperatorum, denique ex Historia Ecclesiastica, gestisque Summorum Pontificum. Haec Collectio peculiari sedulitate ac studio ab auctore elaborata, multo caeteris uberior, cum quidquid rem Ecclesiasticam respicit, contineat, in qua ad concordiam vocare conatus est quae inter se pugnare videbantur, methodo non tantum scholis apta, quam forensi exercitationi, magna hominum approbatione excepta fuit. Verum et ex illius temporis conditione, et cum Gratianus antiquitatum non satis esset expertus, cumque omnia non petierit ex puris fontibus, sed ex mendosis collectionibus Burchardi, Ivonis, et ceterorum, non mirum si in multis lapsus in suo opere defecerit. Hinc ad illud penitus emendandum Pius IV, et S. Pius V viros elegerunt, qui Romani Correctores vocantur, quibus *Decreti* emendatio demandata fuit, quae tandem sub Gregorio XIII fuit absoluta. Haec Collectio dividitur in tres partes: Prima agit praesertim de personis; continet distinctiones 101 et sub qualibet distinctione plures canones; altera pars de Iudiciis, est divisa in causas, quae numero sunt 36, sub unaquaque causa plures quaestiones, et sub quaestionibus plures canones extant. In hac Decreti parte habetur, tractatus de *Poenitentia* in septem distinctiones distributus. Tertia pars ad Res pertinet, et complectitur tractatum de *Consecratione* divisum in quinque distinctiones. Quoad vero huius Decreti auctoritatem animadvertendum est, quod ea quae in eo referuntur, ut loca S. Scripturae, canones conciliorum, eamdem auctoritatem retinent in Decreto, quam sua natura habebant, et quae auctoritate per se carent, non eam acquirunt in Decretum translata. Post Gratianum adornandis canonum collectionibus modus factus est, sed manus admoveri coepit colligendis decretalibus Romanorum Pontificum epistolis. Intermissa enim Concilio-

rum frequentia, omnia pene negotia ad Rom. Pontificem deferebantur; hinc frequentissimae eorum literae decretales. Prima collectio, quae anno 1190 composita fuit a Bernardo Circa praeposito Capiensi, appellata *Breviarium Extravagantium,* continet antiquorum Pontificum Decreta, Conciliorum canones, et Patrum sententias, quae Gratiani diligentiam effugerant, et in primis Constitutiones Summorum Pontificum post Gratianum editas, ac etiam canones Concilii Lateranensis III. Secunda Collectio, quam perfecit anno 1202. Iohannes Galensis, seu Vallensis, comprehendit tum eorumdem Pontificum, de quibus diximus, tum Coelestini III Constitutiones. Tertia Collectio ea appellata fuit, quam Innocentius III publica auctoritate donavit, et in qua suas Decretales opera Bernardi Diaconi Beneventani in unum corpus redigendas curavit. Quarta est Collectio, quae supradictam brevi secuta est, incerti auctoris, in qua continentur Decretales posteriores Innocentii III et canones Concilii Lateranen. IV sub laudato Pontifice celebrati. Quinta tandem Collectio ea, in qua iussu Honorii III, qui Innocentio in Pontificatu successit, eius Decretales comprehensae sunt. Haec, ut illa Innocentii, Sedis Apostolicae auctoritate vulgata est.

XVI. Tres aliae Collectiones Giberti, Alani, et Bernardi Compostellani in usu non fuerunt.

XVII. Ob tantam collectionum copiam, atque elucubratos in eas commentarios, cum maxima in Ecclesiasticis Iudiciis oriretur confusio, sapienter Gregorius IX novam collectionem confici curavit, per quam quas superius recensuimus obsoleverunt. Haec collectio prodiit anno 1234 quam *Decretales* dicimus, studio, atque opera S. Raymundi de Pennafort ex Ordine Praedicatorum Cappellani, et Poenitentiarii Pontificis Gregorii IX, publici Bononiae Lectoris, qui iussu laudati Pontificis eam Collectionem confecit. Haec Collectio dividitur in quinque Libros, et sub variis titulis, quorum singuli plura capita continent, et capita, cum longa sint, in paragraphos dividuntur.

XVIII. Alia pars Iuris Canonici constat ex Decretalibus Bonifacii VIII. Vocatur autem *Sextum Decretalium,* quia haec Collectio est *Gregorianae* supplementi loco; addita enim est quinque eius libris Decretalium. Haec pariter divisa in quinque libros continet similiter titulos ex dictis decretalibus desumptos, et capitula. Cum citantur capita huius Collectionis, additur in fine *in sexto,* vel ponitur numerus *in 6,* ut a capitibus Gregorianae collectionis distinguantur.

XIX. Aliam partem corporis Iuris Canonici constituunt *Clementinae* ita appellatae a suo auctore *Clemente V.* Ad differentiam priorum additur citationi *in Clementinis,* vel loco Capituli ponitur *Clementina.*

XX. *Extravagantes Iohannis XXII* in quinta parte continentur corporis Iuris Canonici, et sunt 20. Constitutiones huius Pontificis distributae in 14 titulos, nulla facta divisione librorum; dictae sunt *Extravagantes,* quia vagabantur extra corpus Iuris Canonici, et extra Colle-

ctiones, quibus tunc Ius ipsum constabat. Hae *extravagantes* omnes uno comprehensae libro indicantur vel eodem modo, addito solum *in extravagantibus Iohannis XXII;* vel loco Capituli ponitur *Extravag.*

XXI. Sextam partem constituunt *Extravagantes Communes,* quae dividuntur in libros quinque sicut Gregoriana Collectio.

XXII. En Libri quibus constat corpus Iuris Canonici, et quibus in Scholis, et in Foro utimur. *Decretum, Decretales, Sextus Decretalium, Clementinae, Extravagantes.*

XXIII. In singulis libris habentur Glossae, seu adnotationes aliquot Doctorum. Hae eamdem habent auctoritatem, quam privati Doctoris opinio habere potest in legibus explanandis.

De Iure Novissimo.

XXIV. Ius novissimum, ius nempe constitutum post evulgatos libros, de quibus iam diximus constare corpus Iuris Canonici, conficitur ex Concilio Tridentino, ex Constitutionibus Summorum Pontificum, quae inde prodierunt, et quotidie in lucem prodeunt, ex Regulis Cancellariae absolutis, et ad eum perductis statum, in quo nunc sunt; denique ex pluribus etiam a SS. Congregationibus Cardinalium, praesertim Tridentini Interpretum, declarationibus emissis.

XXV. Gregorius XIII primus animum adiecit ad colligendas constitutiones Summorum Pontificum, quae post Sixtum IV evulgatae fuerant, et hoc opus mandavit viris doctis, qui *septimum Decretalium* emitterent. Verum opere nondum absoluto e vivis erepto hoc Pontifice, perficiendum curavit Sixtus V, quo etiam mortuo, opus perfectum fuit, et typis excussum, Clemente VIII sedente in Cathedra Petri. Sed exortis difficultatibus, visum fuit supprimere huius operis exemplaria, quae vix reperiuntur.

XXVI. Petrus Matthaeus I. C. Lugdunensis iisdem fere temporibus edidit *septimum Decretalium* ab se privato studio exaratum, quod publica auctoritate caret; multa in eo sunt vitia, plura etiam desiderantur.

XXVII. Igitur posteriores Decretales Romanorum Pontificum sunt extra corpus Iuris Canonici, sed tamen ipsius partem efficiunt. Iam inde a pluribus saeculis Constitutiones expediri dicuntur *per apostolica Brevia,* et *per Bullas.*

XXVIII. *Bullae* aliae *Consistoriales,* quae expediuntur in Consistorio, adhibito Consilio Cardinalium, a quibus subscribuntur: aliae non Consistoriales, quae extra Consistorium emittuntur. Aliae *dimidiae,* quae ita vocantur, quod in sigillo impressum non habent nomen Pontificis, et feruntur a Pontifice antequam consecretur.

XXIX. *Bullae* differunt a *Brevibus:* Illae exarantur in membrana rudi charactere (*), idiomate latino, per Bullas expediuntur graviora,

(*) Longobardico, aut Theutonico.

et primi ordinis negotia, et solemniori ritu, et longiori sermone conscriptae. Nomen Pontificis praemittitur in principio primae lineae cum addito *Servus Servorum Dei;* nulla in ipsis orthographiae ratio habetur; in *data* fit anni computatio a die Incarnationis Domini. Revidentur, et subscribuntur a pluribus officialibus Cancellariae; apponitur sigillum plumbeum pendens ex chordulis, in quo expressa sunt ex una parte capita SS. Apostolorum Petri, et Pauli, ex altera nomen Pontificis regnantis. *Brevia* autem, quae dicuntur etiam *Litterae Apostolicae in forma Brevis,* quod ibi summatim et brevioribus verbis rescribatur, exarantur in papyro subtili, et albo, adhibito charactere latino nitido, eleganti, et intelligibili, servata adamussim orthographia. In his inscribitur nomen Pontificis in medio ad formam Tituli; pro *data* computatur annus a die Nativitatis Domini; subscribuntur tantum a Secretario Brevium, a tergo signantur cera rubra chordulis lineis inclusa, cum sigillo, quod dicitur *Annulus Piscatoris,* continens in eius circuitu nomen Pontificis regnantis, in medio autem D. Petri naviculam in mari piscantis.

Bullas a S. Leone usque ad Clementem XII continet *Bullarium magnum,* quod Romae edidit Hieronymus Mainardi in 14 Tomos divisum, cuius continuatio ad Gregorium XVI. confecta est et deinde prosequetur. - Extat praeterea *Bullarium* Benedicti XIV, quod eius Constitutiones Pontificias complectitur, in 4 Tomos divisum.

INDEX

IMPRIMATUR

Fr. Vincentius Maria Gatti O. P. S. P. A. Magister.